

Sirkku Wallin – Janne Roininen

Maakuntasuunnitelmien analyysi

Aluerakenteen, elinkeinojen ja
osaamisen kehittäminen

HELSINKI 2005

*Julkaisu on saatavana myös Internetistä:
<http://www.ymparisto.fi/julkaisut>*

*Suomen ympäristö 756
Ympäristöministeriö
Alueidenkäytön osasto*

Taitto: Ainoliisa Miettinen

Kansikuva: Kuvapörssi Oy ©

*ISSN 1238-7312
ISBN 951-731-303-9 (nid.)
ISBN 951-731-304-7 (PDF)*

Edita Prima Oy

Helsinki 2005

Esipuhe

Maakuntasuunnitelmassa osoitetaan maakunnan tavoiteltu kehitys. Siinä linjataan maakunnan kehittämistä pitkällä tähtäyksellä ottamalla huomioon tulevaisuuden haasteet, eri toimintapolitiikat ja niiden yhteensovittaminen sekä käytävissä olevat voimavarat. Maakuntasuunnitelma on keskeinen lähtökohta niin maakuntakaavan kuin -ohjelman laatimiselle sekä muulle maakunnan kehittämislle. Se on myös asiakirjana arvokas tietolähde eri tahoille eri tarkoituksiin.

Maakuntasuunnitelma on lainsäädännössä uusi maakunnan suunnittelun väline. Maakuntien liitot ovat laatineet yhteistyössä eri sidosryhmien kanssa ensimmäiset maakuntasuunnitelmat tai sitä korvaavan asiakirjan valtuustokaudella 2001–2004. Tämä tarjoaa mahdollisuuden analysoida ja vertailla maakuntasuunnitelmia.

Nyt käsillä oleva analyysi on laadittu ympäristöministeriön vuonna 2003 asettaman maakuntasuunnitelmien yhteistyöryhmän ehdotuksesta. Analyysin tarkoituksena oli selvittää, miten maakuntasuunnitelmat rakentuvat sisällöllisesti, mitä asioita niissä painotetaan sekä vertailla suunnitelmien linjauksia suuralueittain ja valtakunnallisesti. Tarkasteltaviksi teemoiksi rajattiin aluerakenne sekä elinkeinojen kehittäminen ja osaaminen.

Työn tekijäksi valittiin yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskus YTK, jonka tutkijat Sirkku Wallin ja Janne Roininen ovat laatineet nyt käsillä olevan raportin. Raportti on ulkopuolisten tutkijoiden näkemyksenä mielenkiintoinen ja puhutteleva.

Raportti välittää monenlaisia havaintoja ja johtopäätöksiä virikkeeksi maakuntasuunnitelmien uudelle valmistelukierrokselle ja kehittämiselle. Kehittämistarpeina on nähty erityisesti aluerakenteen strategisen suunnitteluotteen vahvistaminen, asetettujen tavoitteiden ajoittaminen, kehittämisarvojen esittäminen tai esimerkiksi maakuntien välisen yhteistyön merkitys ja tarve. Tutkijat kiinnittävät huomiota myös maakuntasuunnitelmien rakenteelliseen epäyhtenäisyyteen, mikä heikentää maakuntien välistä vertailua samoin kuin maakunnallisista lähtökohdista tapahtuvaa valtakunnallista kehittämistyötä.

Työtä on ohjannut ympäristöministeriössä yli-insinööri Timo Turunen. Maakuntasuunnitelmien yhteistyöryhmän jäsenillä ja maakuntien liittojen yhdyshenkilöillä on ollut mahdollisuus kommentoimiseen. Ympäristöministeriö esittää parhaimmat kiitokset tekijöille ja työhön osallistuneille.

Aluesuunnitteluneuvos

Ulla Koski

Sisältö

Esipuhe	3
1 Johdanto	5
1.1 Työn tausta	5
1.2 Työn lähtökohdat	5
1.3 Aineistot ja menetelmät	7
2 Maakuntasuunnitelmien keskeiset sisällöt	10
2.1 Rakenne ja luonne	10
2.2 Maakunnalliset voimavarat	11
2.3 Toimintaympäristön muutostekijät	13
2.3.1 Sisäiset muutostekijät	13
2.3.2 Ulkoiset muutostekijät	14
2.4 Kehittämislinjaukset	16
2.4.1 Aluerakenteen kehittäminen	16
2.4.2 Elinkeinojen kehittäminen ja osaamisen vahvistaminen	20
2.5 Kehittämisarvot	24
3 Kehittämislinjausten painottuminen suuralueittain ja ja valtakunnallisesti	25
3.1 Pohjoinen suuralue	26
3.2 Itäinen suuralue	28
3.3 Läntinen suuralue	31
3.4 Eteläinen suuralue	32
3.5 Valtakunnallinen yhteenveto	35
4 Johtopäätökset	40
Lähteet	43
Liite 1: Katsaus maakuntasuunnitelmien sisältöihin	45
Liite 2: Kehityskäytävät, liikenneverkot sekä luonto- ja kulttuuriympäristölliset aluekokonaisuudet	57
Kuvailulehdet	59

Johdanto

1.1 Työn tausta

Maakunnan suunnitteluun kuuluvat maakuntasuunnitelma, maakuntakaava ja maakuntaohjelma. Maakuntasuunnitelma on lainsäädännössä uusi väline maakunnan kehittämisen keinovalikoimassa. Se toimii lähtökohdiana kaikelle maakunnan kehittämiseen tähtäävälle toiminnalle. Sillä osoitetaan maakunnan tavoitellut kehityksen lisäksi lähtökohdat myös maakuntaohjelman ja maakuntakaavan laatimiselle. Maakuntasuunnitelmalle ei aseteta laissa sisältövaatimuksia, laatimisvelvoitteita tai oikeusvaikutuksia (MRL 2000 ja AKL 2001).

Maakuntasuunnitelma on ensisijaisesti maakunnan omaehtoisen kehittämisen väline, jolla määritellään alueen eri toimijoiden yhteistyöhön perustuvan valmistelun tuloksena maakunnan pitkän aikavälin tavoitteet ja strategiat. Maakuntasuunnitelmissa käsitellään maakunnan kehittämistä kokonaisvaltaisesti ja eri toimintapolitiikkoja yhteen sovittaen. Näin maakuntasuunnitelma edesauttaa maakunnan eri toimijoita suuntaamaan toimintaansa yhteisten tavoitteiden hyväksi. Kehittämisen suuria linjoja voidaan määrittää suhteessa ennakoitavissa olevaan tulevaisuuteen ja maakunnan voimavaroihin (YM 2001). Siten maakuntasuunnitelma voidaan nähdä maakunnan suunnittelun ennakoitavilinjana. Paikallisen ja alueellisen tahdon ilmaisun lisäksi siinä huomioidaan myös valtakunnalliset kehittämislinjaukset.

Kaikki maakunnat ovat laatineet ensimmäisen maakuntasuunnitelmansa tai sitä korvaavan asiakirjan valtuustokaudella 2001–2004. Tämä ajoitus mahdollistaa maakuntasuunnitelmien analysoinnin sekä niiden sisältämän maakunnallisista lähtökohdista rakentuvan tietopohjan suuralueittaisen ja valtakunnallisen vertailun.

1.2 Työn lähtökohdat

Maakuntasuunnitelmien analysoinnin keskeisenä tavoitteena oli tarkastella maakuntasuunnitelmien sisältöä ja kehittämislinjauksia sekä vertailla niitä suuralueittain ja valtakunnallisesti. Analyysi perustui yksinomaan maakuntasuunnitelmien sisältämään tietoihin ja se on ulkopuolisten tutkijoiden muodostama kuva. Suunnitelmien valmisteluprosessien analyysi täydentäisi mielenkiintoisella tavalla nyt tehtyä analyysiä, sillä niillä on tärkeä merkitys dokumenttien rakenteelle ja sisällöille sekä sille tavalle, jolla suunnitteludokumentteihin sitoudutaan ja jolla niitä käytetään maakunnissa. Koko maakunnallisen aluesuunnittelujärjestelmän analysoinnin sijasta tässä analyysissä pitäydettiin vain maakuntasuunnitelma-asiakirjojen tarkastelussa.

Maakuntasuunnitelmien sisältöjen tarkastelua ohjasivat kaksi analyysin toimeksiannossa asetettua teemaa: aluerakenteen kehittämisen sekä elinkeinojen kehittämisen ja osaamisen vahvistamisen teemat.

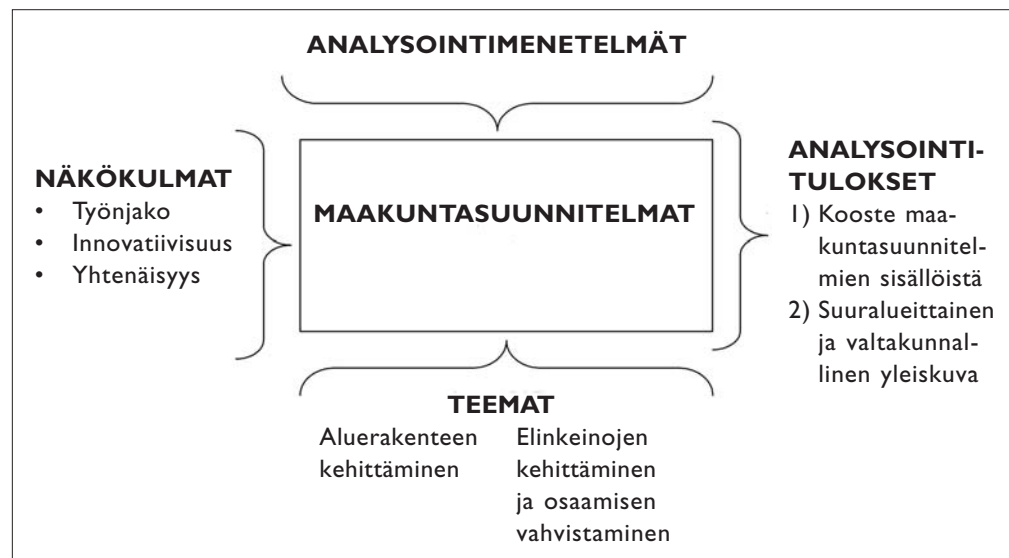
Aluerakenteeseen kuuluvat kaikki eritasoiset fyysiset ja toiminnalliset rakenteet. Siihen kuuluvat erilaiset yhdyskunnat, liikenne- ja yhteysverkot, luonto- ja kulttuuriympäristöt sekä yhteiskunnallinen toiminta, jotka yhdistyessään muodostavat ainutlaatuisia alueellisia kokonaisuuksia. Elinkeino- ja osaamisra-

kenteet ovat osa aluerakennetta. Niiden kehittämiseen ja vahvistamiseen tähtäviä kehittämislinjauksia tarkasteltiin kuitenkin omana erillisenä kokonaisuutena. Siten aluerakenne on ymmärrettävä tässä analyysissä fyysisten rakenteiden kokonaisuutena sekä toiminnallisten rakenteiden tilallisena ilmentymänä.

Elinkeinojen kehittämistä ja osaamisen vahvistamista käsiteltiin yhtenäisenä teemana, sillä ne nivoutuvat toisiinsa. Osaamisen vahvistamisella pyritään parantamaan maakunnan nykyisen ja tulevan työvoiman koulutustasoa sekä lisäämään maakunnan koulutustarjontaa. Inhimillisten voimavarojen lisääminen edistää alueiden vetovoimaisuutta ja kilpailukykyä, sillä esimerkiksi koulutustarjonta houkuttelee alueille varsinkin nuorta väestöä. Erityisesti nuori ja koulutettu työvoima aktivoi ja monipuolistaa alueen elinkeinoelämää. Tällaisen positiivisen kehityksen käynnistäminen edellyttää kumpaankin teemaan liittyviä tavoitteita ja strategioita.

Aluerakenteen sekä osaamisen ja elinkeinoelämän kehittämisen muodostama kahta analyysiteemaa tarkasteltiin läpäisevästi kolmesta näkökulmasta. Näkökulmat ovat työnjako ja profiloituminen, yhtenäisyys sekä innovatiivisuus (Kuva 1). Näkökulmat asetettiin teemojen lailla ennalta työn toimeksiannossa.

Työnjaon ja profiloitumisen näkökulmalla etsittiin maakuntien tapoja erottaa muista esimerkiksi tuomalla esiin omia vahvuuksiaan ja ennakoimalla omaa itsenäistä kehitystään. Yhtenäisyydellä haettiin maakuntien näkemyksiä ylimaakunnallisesta yhteistyöstä, niiden tavoista asemoida itseään osana laajempia aluekokonaisuuksia sekä niiden tapoja ennakoida ylimaakunnallisen kehittämisen suuntia. Innovatiivisuuden näkökulmalla tarkasteltiin maakuntien käsitteitä toimintaympäristön muutoksista. Siinä etsittiin myös maakuntasuunnittelun uusia keinoja ja strategioita.

Kuva 1. Analyysiasetelma.

Maakuntasuunnitelmien analysointityössä etsittiin vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

- Miten maakuntasuunnitelmat rakentuvat aluerakenteen ja elinkeinojen kehittämisen sekä osaamisen vahvistamisen näkökulmista?
- Millaisia sisältöjä maakuntasuunnitelmissa on aluerakenteen ja elinkeinojen kehittämisen sekä osaamisen vahvistamisen näkökulmista?
- Miten maakunnat profiloituvat (imagolisesti ja identiteetiltään) maakuntasuunnitelmissaan?
- Miten yhtenäisen ja johdonmukaisen kuvan maakuntasuunnitelmat antavat suuralueittaisista ja valtakunnallisista kehittämislinjauksista?

- Miten maakuntasuunnitelmissa huomioidaan toimintaympäristön ulkoiset ja alueen sisäiset muutokset?
- Miten maakuntasuunnitelmat tukevat alueellista työnjakoa?

Raportti on kolmiosainen: Johdantoluvussa esitetään analysointityön tausta ja lähtökohdat sekä käytetyt aineistot ja menetelmät. Toisessa luvussa annetaan yleiskuva maakuntasuunnitelmien rakenteesta ja luonteesta, maakunnallisista voimavaroista, toimintaympäristön muutoksista, aluerakenteen sekä elinkeinoelämän ja osaamisen vahvistamisen kehittämislinjauksista sekä maakuntasuunnitelmissa esiintyvistä kehittämisarvoista. Luvussa kolme kuvataan maakuntasuunnitelmissa painottuvia suuralueittaisia kehittämislinjauksia, jotka kootaan yhteen luvun lopussa. Työlle ennalta asetetut teemat ja näkökulmat jäsentävät raportin sisältöä punaisen langan tavoin kaikissa luvuissa. Raportti päättyy johtopäätöslukuun, jossa esitetään keskeisimmät analysoinnin tulokset ja vastataan kiteytetysti asetettuihin analyysikysymyksiin.

1.3 Aineistot ja menetelmät

Maakuntasuunnitelmien analysointityö suoritettiin tammikuun ja joulukuun välisenä aikana vuonna 2004. Työ jakautui kuuteen eri vaiheeseen: työn organisointiin ja ohjelmointiin, analyysikriteerien määrittelyyn, maakuntasuunnitelmien sisällönanalyysiin, suuralueittaiseen ja valtakunnalliseen vertailevaan analyysiin, johtopäätösten muodostamiseen sekä raportointiin.

Analyysin aineistona käytettiin vain maakuntasuunnitelmia tai niitä vastavia asiakirjoja (Taulukko 1). Tämä tarkoittaa sitä, että analyysissä ei huomioitu maakuntasuunnitelman valmisteluun liittyviä taustaselvityksiä tai muita suunnitteluasiakirjoja, kuten maakuntaohjelmia. Analyysimenetelmän kehittämiseen käytettiin maakuntasuunnittelun ja aluekehittämisen asiantuntijoiden teemahaastattelujen avulla kerättyjä tietoja, sidosryhmäseminaarissa kerättyä palautetta sekä aluesuunnitteluun ja -kehittämiseen liittyvää kirjallisuutta.

Taulukko 1. Analysoidut maakuntasuunnitelmat.

Asiakirjan nimi	Hyväksymisajankohta
• Karhun kämmen lyö – Satakunnan maakuntasuunnitelma 2030	2003
• Hämeessä toimeen tartutaan, Hämeen maakuntasuunnitelma 2020	2001
• Kaksi kieltä, yhtä mieltä, Pohjanmaan maakuntasuunnitelma 2020	2003
• Pohjois-Pohjanmaa – alueiden ja yhteistyön maakunta – Maakuntasuunnitelma 2020	2003
• Lappi 2020, Lapin maakuntasuunnitelma	2002
• Etelä-Savo 2020, Maakuntasuunnitelma	2002
• Etelä-Karjalan maakuntasuunnitelma 2030	2003
• Pohjois-Savon maakuntasuunnitelma 2020	2002
• Pirkanmaan maakuntasuunnitelma 2001+ – Menestystä kaikille	2000
• Keski-Suomen maakuntasuunnitelma	2002
• Uudenmaan maakuntasuunnitelma 2025, Visio ja strategia	2002
• Kainuun maakuntasuunnitelma 2020	2003
• Etelä-Pohjanmaan maakuntasuunnitelma 2020	1999
• Varsinais-Suomen maakuntasuunnitelma 2020	2001
• Kymenlaakson kehittämisstrategia 2002-2010	2001
• Keski-Pohjanmaan maakuntastrategia 2001-2005	2001
• POKAT 2006 eli Pohjois-Karjalan maakuntaohjelma	2003
• Itä-Uudenmaan Maakuntastrategia	2002
• Päijät-Hämeen Maakuntastrategia 2001 ja 2003	2001 ja 2003

Menetelmällisesti analyysi edellytti vertailevaa tutkimusotetta. Analyysissä koottiin maakuntasuunnitelmista nousevia havaintoja suuralueittain ja valtakunnallisesti. Tehtävä oli haastava, sillä maakuntasuunnitelmat eivät ole sisällöltään eivätkä rakenteeltaan yhtenäisiä. Muutamilla maakunnilla maakuntasuunnitelman korvaa strategiadokumentti tai maakuntaohjelma (Taulukko 1). Valtakunnallisen kattavuuden varmistamiseksi analyysissä tarkasteltiin 14 maakuntasuunnitelman ohella neljää strategiaa ja yhtä maakuntaohjelmaa.

Maakuntasuunnitelmien vertailun mahdollistivat työn alussa kehitetyt analyysikriteerit (Taulukko 2). Ne laadittiin tilaajan ja asiantuntijoiden kommenttien pohjalta. Kriteerit kattoivat kaikki analyysin teemat ja näkökulmat. Niillä arviointiin teemoihin ja näkökulmiin liittyvien sisältöasioiden painoarvoa eli niiden painottumista maakuntasuunnitelma-asiakirjoissa.

Taulukko 2. Analysointiteemat, näkökulmat ja niistä muodostetut analyysikriteerit, joilla sekä kerättiin että jäsennettiin maakuntasuunnitelmista haettavaa tietoa. Analyysin kannalta merkittävintä tietoa kerättiin voimavaroihin liittyvillä kriteereillä.

Analysointi-teemat	Analysoinnin näkökulmat		
	Työnjako ja profi-loituminen	Yhtenäisyys	Innovatiivisuus
Aluerakenne	<ul style="list-style-type: none"> Maakuntien fyysiset ja inhimilliset voimavarat Maakuntien sisäiset kehityskäytävät Keskusten välinen sekä maaseutu-alueiden työnjako Maakunnan sisäinen verkostoituminen Luonto- ja kulttuuriympäristölliset aluekokonaisuudet Toimintojen kokonaissaavutettavuus 	<ul style="list-style-type: none"> Ylimaakunnalliset kehityskäytävät Ylimaakunnallinen verkostoituminen Maakuntien keskitymis- ja hajautumisprosessit Ylimaakunnallinen kokonaissaavutettavuus 	<ul style="list-style-type: none"> Varautuminen toimintaympäristön muutoksiin Maakuntien erilaiset strategiatyön välineet ja käsitteet Ennakointikyky ja rakenteiden ennakkoiva ohjaus
Elinkeinojen kehittäminen ja osaamisen vahvistaminen	<ul style="list-style-type: none"> Voimavarat, joille maakunnat perustavat kilpailukykyä Maakuntien elinkeinostrategioiden erot Maakuntien vahvat osaamisalueet 	<ul style="list-style-type: none"> Ylimaakunnalliset kehittäjäverkostot Ylimaakunnalliset toimialaklusterit ja yritysverkostot Oppilaitosten yhteistoiminta ja rooli alueellisen osaamisen vahvistamisessa Ylimaakunnalliset osaamiskeskittymät 	<ul style="list-style-type: none"> Elinkeino- ja osaamisstrategiat osana innovaatioympäristöjen ja -järjestelmien vahvistamista Alueiden uudet yhteistyö- ja toimintamallit Osaamisinnovaatioiden tuotanto Maakunnallisten tietoverkkojen esteettömyys

Analyysikriteereitä oli kaikkiaan 24. Niistä merkittävin oli maakuntien fyysisiä ja inhimillisiä voimavaroja kartoittava kriteeri, jolla analysoitiin millaisia asioita maakuntasuunnitelmissa esitetään väestöstä, aluetaloudesta, alue- ja yhdyskuntarakenteesta sekä elinkeino-, palvelu- ja osaamisrakenteesta, erilaisista yhteysverkoista, ympäristön ja luonnonvarojen hyödyntämisestä sekä kulttuuri- ja paikallisesta identiteetistä. Muilla 23 kriteerillä täydennettiin edellä mainituista voimavaroista saatua tietoa. Näin saatiin mahdollisimman kattava näkemys molemmista teemoista ja kaikista näkökulmista.

Aluerakenneteemaa koskevilla kriteereillä etsittiin tietoa maakuntien tavasta hahmottaa voimavarojensa jäsentymistä niin oman maakunnan sisällä kuin yli-maakunnallisesti (maakuntien sisäiset ja ylimaakunnalliset kehityskäytävät) ja näiden voimavarojen jakautumista keskustusten välillä sekä maaseutualueiden kesken. Lisäksi tarkasteltiin, millainen on maakuntien näkemys alueellisista keskittymis- ja hajautumisprosesseista. Maakuntien sisäisellä ja ylimaakunnallisella verkostoitumisella puolestaan haettiin työnjaollisesti, toimialoittaisesti tai tilallisesti tunnistettavia yhteistyömalleja, joilla maakunnat kehittävät voimavarojaan. Kuvaa maakuntien aluerakenteen kehittämislinjoista täydennettiin analysoimalla sitä, millaisia luonto- ja kulttuuriympäristöllisiä aluekokonaisuuksia maakuntasuunnitelmissa esitetään. Lisäksi analysoitiin sitä, miten maakuntasuunnitelmissa varmennetaan palveluiden, työpaikkojen, virkistysalueiden sekä joukkoliikenteen esteetön hyödyntäminen (toimintojen kokonaissaavutettavuus ja ylimaakunnallinen kokonaissaavutettavuus).

Elinkeinoelämän kehittämisen ja osaamisen vahvistamisen kehittämislinjauksia analysoitiin selvittämällä, millaisia voimavaroja maakuntasuunnitelmissa painotetaan kilpailukyvyn lähtökohtana, millaisia eroja maakunnallisissa elinkeinostrategioissa on ja mitkä ovat maakuntien vahvat osaamisalueet. Maakuntien käyttämiä toimintamalleja tarkasteltiin analysoimalla suunnitelmissa esitetyjä ylimaakunnallisia kehittäjäverkostoja, toimialaklustereita ja yritysverkostojaa sekä oppilaitosten yhteistoimintaa ja alueellisia osaamiskeskittymiä. Nämä kaikki on todettu tärkeiksi ja ajankohtaisiksi alueellisen kehittämisen toimintatavoiksi (Sotarauta & Linnanmaa 1998).

Maakuntasuunnitelmien sisältävät pitkän aikavälin suunnitteluvälineinä tietoa siitä, miten ne varautuvat toimintoympäristön muutoksiin. Tästä syystä analyysissä etsittiin tietoa maakuntien käyttämistä kehitysnusteista ja niiden kuvaamasta tulevaisuudesta. Tietoa haettiin myös sitä, millaisia strategiatyön välineitä ja käsitteitä maakunnat käyttävät sekä välittykö ennakoitietä läpäisevästi maakuntasuunnitelmissa synnyttäen samalla aivan uusia kehittämistapoja. Tällaisia uusia alueellisen kehittämisen käsitteitä ovat erityisesti innovaatioympäristöt ja -järjestelmät, joilla halutaan korostaa alueen kokonaisvaltaista syklistä kehittämistä. Uusia kehittämistapoja ovat myös erilaiset alueelliset yhteistyö- ja toimintamallit sekä erityisten osaamisinnovaatioiden tuotanto ja maakunnallisten tietoverkkojen esteettömyyden kehittäminen. Näiden kaikkien ilmene- mistä etsittiin erillisin innovatiivisuuden näkökulmaan liittyvin kriteerein.

Analysointikriteereillä oli kaksitahoinen tehtävä. Ne toimivat tiedon keräämisen ja jäsentämisen välineenä. Kriteerien osittainen päällekkäisyys varmisti mahdollisimman kattavan tiedon keräämisen. Sillä varmistettiin, ettei merkittäviä katvealueita päässyt syntyään. Päällekkäisyys ei sinällään vaikuttanut analysoinnin tulokseen, sillä kriteerien painoarvo väheni sitä mukaa, kun niissä edettiin yksityiskohtaisempaan tietoon.

Analyysikriteerit muodostivat pohjan analyysityön kahdelle menetelmälle:

- 1) yksittäisten maakuntasuunnitelmien sisällönanalyysille ja
- 2) alueelliselle vertailevalle analyysille.

Sisällönanalyysissä kuvattiin lyhyesti jokaisen maakuntasuunnitelman rakennetta ja luonnetta sekä koottiin kriteerien mukaiset asiasisällöt mukaan lukien niiden sijainti ja painoarvo suunnitelmissa. Alueellisessa vertailevassa analyysissä hahmotettiin maakuntasuunnitelmien suuralueittaiset erityispiirteet ja verrattiin suuralueittaisia kehittämislinjauksia. Valtakunnallinen yhteenveto tuotettiin lopulta kokoamalla suuralueittain painottuneet kehittämislinjaukset. Analyysin aluejakona käytettiin 11.7.2003 voimaan tullutta NUTS II jakoa (Tilastokeskus 2004).

2

Maakuntasuunnitelmien keskeiset sisällöt

Tässä luvussa kuvataan, mitä asioita maakuntasuunnitelmissa on käsitelty ja miten niitä painotetaan. Painottuminen tarkoittaa sitä asiasisältöjen arvojärjestystä, jonka maakunnat ovat maakuntasuunnitelmassa ilmoittaneet joko suoraan tai esitysteknisin keinoin. Luvun tarkoituksena on antaa yleiskuva maakuntasuunnitelmien rakenteesta ja luonteesta, maakunnallisesti tunnistetuista voimavaroista ja toimintaympäristön muutostekijöistä sekä maakunnallisista kehittämislinjauksista, joita tarkastellaan erikseen aluerakenteen sekä elinkeinoelämän ja osaamisen vahvistamisen kautta. Lopuksi kuvataan maakuntasuunnitelmista esiin nousevia kehittämisarvoja.

Menetelmään kuuluvan yleistämisen vuoksi monet yksittäisten maakuntasuunnitelmien erityispiirteet katoavat. Luvussa 3 käsitellään tarkemmin alueellisia erityispiirteitä ja liitteestä 1 löytyvät erilliset kuvaukset kaikista maakuntasuunnitelmista.

2.1 Rakenne ja luonne

Kuten kaikessa muussakin tärkeää ei ole vain se mitä sanotaan, vaan myös se miten asiat esitetään. Maakuntasuunnitelmien asiasisältöihin vaikuttaa niiden esitystapa. Analyysissä tarkasteltiin suunnitelmien rakennetta eli asioiden esittämisjärjestystä. Monet maakuntasuunnitelmat osoittautuivat myös visuaalisesti näyttäväksi asiakirjoiksi, millä usein harkitusti korostetaan asiakirjan merkitystä. Ulkoasu ja muu kuin kartografinen kuvitus antavat viitteitä maakunnallisesta identiteetistä sekä tärkeiksi koetuista voimavaroista. Analyysityössä on kuitenkin pitäydytty vain asiakirjojen tekstuaalisessa tarkastelussa, sillä suunnitteluasiakirjoissa visuaalisuus on yleensä toissijainen ominaisuus.

Maakuntasuunnitelmat poikkeavat toisistaan pituuden ja asioiden esittämistarkkuuden puolesta. Lähtökohtaisesti maakuntasuunnitelmien sisällöllinen rakenne on pitkälti Maakuntasuunnitelmatyöryhmän ehdottaman mukainen (YM 2001, Suomen ympäristö 514) ja siten yhtenäinen. Ne rakentuvat pääosin kolmesta eri osasta, jotka ovat:

- 1) Lähtötiedot, joihin kuuluvat tiedot maakunnallisista vahvuuksista ja erityispiirteistä sekä kuvaus maakunnan kehitykseen vaikuttavista toimintaympäristön muutoksista.
- 2) Tavoitteet, joihin kuuluvat useimmiten visio sekä vaihteleva määrä eritasoisia tavoitteita.
- 3) Strategia eli kehittämislinjaukset, jotka joissain suunnitelmissa ovat vielä eritelty toimintalinjoihin ja toimenpidekokonaisuuksiin.

Lisäksi maakuntasuunnitelmista löytyvät niiden laadintaan liittyvät tiedot sekä kuvaus seurannan ja arvioinnin järjestämisestä.

Suurimmasta osasta, 13 asiakirjasta, löytyvät kaikki edellä mainitut osiot mainitussa järjestyksessä. Kahdessa suunnitelmassa tavoitteet ja strategiat esitellään ennen lähtötietoja eli niiden tavoitteiden relevanssia ja toteutumismahdollisuuksia arvioidaan läpäisevästi kautta asiakirjan. Kolmessa suunnitelmassa ei ole lainkaan lähtötietoja ja yhdessä suunnitelmassa lähtötiedot sekä seuranta ja arviointi yhdistetään suoraan yksittäisiin tavoitteisiin. Useimmissa suunnitel-

man tarkoituksen ja rajauksen kuvaaminen tarkoittaa aikajänteen ja suunnittelu-järjestelmän kuvaamista. Näiden eri osioiden löytyminen asiakirjoista kertoo lähinnä asiakirjan luonteesta, ei sen asiasisällöistä ja niiden saamista merkityksistä, joihin analyysi keskeisesti kohdistuu. Asiasisältöjä kuvataan laajemmin seuraavissa kappaleissa.

2.2 Maakunnalliset voimavarat

Analyysissä etsittiin tietoa siitä, millaisia inhimillisiä ja fyysisiä voimavaroja maakuntasuunnitelmissa nostetaan esiin ja miten niitä painotetaan. Fyysisiä voimavaroja ovat maakuntien maantieteelliset sijaintitekijät, alueellinen koko, luonnonvarapohja sekä olemassa oleva alue- ja yhdyskuntarakenne. Inhimillisiksi voimavaroiksi voidaan katsoa maakuntien väestörakenne, osaamis- ja tuotantorakenne sekä kulttuuriperinne. Maakunnallisiksi voimavaroiksi on käsitetty myös vahvuuksiksi ja kriittisiksi menestystekijöiksi kutsutut tekijät.

Maakunnallisten voimavarojen kuvaaminen on maakuntasuunnitelmissa niukkaa. Voimavaroja esitellään lähtötiedoissa, joten niiden kuvaaminen on lähinnä niiden nimeämistä, ei niiden laajempaa avaamista. Esiin nostettuja voimavaroja ovat maakunnan väestö, elinkeinoelämä, yhteysverkot ja osaaminen. Vähiten kuvataan aluetaloutta, palvelurakennetta sekä kulttuuri- ja alueidentiteettiä. Kahdeksassa maakuntasuunnitelmassa ei maakunnan omia voimavaroja esitetä lainkaan.

Seuraavassa kuvataan maakuntasuunnitelmissa esitettyjä voimavaroja. Samassa yhteydessä sivutaan niihin liittyviä kehittämissuunnitelmia. Useimmissa maakuntasuunnitelmissa ei tehdä eroa nykytilan ja tavoitteiden välillä. **Ero olemassa olevien ja toivottavien voimavarojen välillä jää epäselväksi.**

Väestöä pidetään monissa – ei kuitenkaan kaikissa – maakuntasuunnitelmissa merkittävänä voimavarana riippumatta siitä, kuuluuko maakunta muuttovoitto vai muuttotappioalueisiin. Painoarvoa on varsinkin osaamiskykyiselle, kielitaitoiselle ja erityisesti teknologista osaamista omaaville henkilöille, joiden katsotaan muodostavan toisen tärkeänä pidetyn voimavaran eli **työvoiman** kärkijoukon. Muuttotappioalueilla korostuu nuorten sekä naisten merkitys. Väestökehityksen odotetaan olevan Tilastokeskuksen väestöennusteita positiivisempaa.

Kahteen edellä kuvattuun voimavaraan liittyy **osaaminen**, jonka vahvistaminen on yksi keskeisimmistä kehitystavoitteista. Osaaminen on voimavara, joka nähdään maakuntasuunnitelmissa kolmella eri tavalla. Ensinnäkin se nähdään inhimillisenä ja sosiaalisena pääomana, jota lisätään parantamalla väestön koulutustasoa. Tällöin panostetaan koulutustarjonnan lisäämiseen sekä koulutetun väestön houkutteluun alueelle. Toiseksi osaamisrakenteen muodostavat maakunnassa sijaitsevat korkeakoulut sekä tutkimus- ja oppilaitokset, joiden merkitys maakunnallisena voimavarana on suuri ja edelleen lisääntyvä. Niitä pidetään erityisen tärkeinä jo siksi, että ne uusintavat maakunnallisen osaamisen kolmatta ja tuottavinta osaa, elinkeinoelämässä tarvittavaa osaamista. Erityisen arvostettua on teknologisen osaamisen lisäksi liiketaloudellinen osaaminen. Nämä kaikki eri osaamisvoimavarat pyritään maakuntasuunnitelmissa linkittämään niin, että ne hyödyttävät toisiaan.

Elinkeinoelämää ja yritystoimintaa pidetään useimmissa maakunnissa tärkeänä voimavarana. Sen kehittämisessä turvaututaan maakuntien nykyisiin vahvoihin toimialoihin, kuten perusteellisuuden jalostustoimintaan sekä alkutuotantoon ja sen kehittämiseen. Rinnalle nostetaan uutta teknologiaa hyödynnäviä aloja, kuten informaatio-, bio-, hyvinvointi- ja ympäristöteknologia, nanoteknologia ja elektroniikka. Uuden teknologian hyödyntämiseen pyritään luomalla niistä omia itsenäisiä, kansainvälisesti kilpailukykyisiä toimialoja, mutta

myös hyödyntämällä niiden teknologiaa ja tuotantotapoja perinteisillä aloilla. Siten toivotaan, että perusteellisuuden ja alkutuotannon tuottavuus ja kilpailukykyisyys parantuisivat. Elinkeino toiminnan kehittäminen on vahvasti sidottu osaamis- ja aluekeskusohjelmiin, joiden pohjalta rakentuvat erilaiset klusteritoiminnot. Yrittäjyyden edistäminen on myös yksi keskeisistä tavoitteista, jolla pyritään parantamaan elinkeinoelämän tuottavuutta.

Maakunnan **sijaintia** kuvataan ennemmin olemassa olevina **yhteysverkoina**, kuin alueellisena sijoittumisena suhteessa muihin toiminnan keskittymiin. Yhteysverkkojen merkitys korostuu kaikilla suuralueilla ja lähes kaikissa maakunnissa. Ne luovat maakunnan sijaintiin liittyviä voimavaroja. Yhteysverkoista tärkeimpinä pidetään tiestöä, erityisesti etelä-pohjoissuuntaisia valtateitä, mutta myös länsi-eteläsuuntaiset tiestöt ovat kehittämistavoitteiden keskiössä. Tavallisesti maakunnat korostavat hyviä yhteyksiään valtakunnallisiin keskuksiin, kuten pääkaupunkiseudulle sekä läheisiin maakuntakeskuksiin. Myös rajajälitys paikkojen kehittäminen sekä yhteydet rajoille korostuvat, eikä ainoastaan raja-maakunnissa. Maakunnat pyrkivät kansainväliselle toimintakentälle suoraan paikalliselta tasolta. Lisäksi parannetaan logistisia järjestelmiä sekä kehitetään tietoliikennettä. Monet maakunnat pyrkivät logistisiksi keskuksiksi päästäkseen hyödyntämään geopoliittista sijaintiaan pohjoisessa ulottuvuudessa Venäjän naapurina. Alemman tiestön osalta resursseja karsitaan ja keskitytään lähinnä niiden ylläpitoon. Tämä linjaus saattaa heikentää saavutettavuutta varsinkin maaseuduilla. Menetystä korvaa useimmissa maakunnissa pyrkimys joukkoliikenteen parantamiseen. Raideliikenteessä panostetaan nopeiden ratayhteyksien ja junaliikenteen kehittämiseen. Lentoliikenteessä puolestaan lisätään sekä naapurimaihin että suuriin ja keskisuuriin kaupunkeihin suuntautuvia yhteyksiä.

Ympäristö tunnustetaan voimavaraksi sikäli, että se nähdään maakuntasuunnitelmissa asumisviihtyvyyden ja matkailun "raaka-aineena". Sen hyödyntämistä pyritään tehostamaan rakentamalla erilaisia matkailu- ja virkistysreittejä. **Luonnonvarojen** käyttöä tehostetaan. Metsien käyttöastetta lisätään ja puuntuotantomääriä kasvatetaan. Samalla tehostetaan marjojen ja muiden luonnon tuotteiden keräämistä ja jälleenmyyntiä. Useimmissa maakuntasuunnitelmissa mainitaan myös luonnon monimuotoisuuden kehittämistä, mikä ei sinällään ole ympäristön hyödyntämisen vastainen, mutta vallitsevan tehokkuusajattelun kylläkin. Suojelutoiminnassa panostetaan erityisesti pohjavesialueisiin. Sen sijaan metsien suojeluun ja uusien suojelualueiden perustamiseen ei nähdä perusteita.

Aluerakenteellisina voimavaroina nähdään suuret **kaupunkikeskukset**, niiden vetovoimaisuus ja kilpailukykyisyys. Asutuksen ja toimintojen odotetaan keskittyvän entistä voimakkaammin maakunnallisiin kasvukeskuksiin. Kaikkien maakuntien tavoitteena on ollut osoittaa yksi valtakunnallisen tason kasvukeskus, joka toimisi maakunnan vetovoimaisuuden takaajana. Joissain maakunnissa on pyritty luomaan kaupunkiverkkoja näiden kasvukeskusten tueksi. Kaupunkiverkoston merkitys kuitenkin heikkenee sitä nopeammin, mitä suurempia vastoinkäymisiä kasvukeskus kohtaa. Aluekehittämistä vastuu on jakautunut julkishallinnon, oppilaitosten ja yksittäisten elinkeinoelämän toimijoiden kesken ns. kehittäjäverkostojen kautta. Ylimaakunnallista yhteistyötä tehdään kuitenkin vähemmän, lähinnä vain koulutusrakenteiden osalta.

Laadukkaat ja viihtyisät asuinalueet nimetään myös voimavaroiksi. Taantuvilla alueilla keskitytään lähinnä rakennuskannan korjaamiseen. Asutus pyritään sijoittamaan mahdollisimman tiiviisti, jotta suurten palveluyksiköiden luominen helpottuisi.

Hyvinvointi nähdään alueen menestystä edistävänä tekijänä. Monipuolisten hyvinvointipalveluiden turvaaminen sekä palvelurakenteen kehittäminen ovat tällöin avainelementtejä. Näiden kuvaaminen jää useimmissa maakuntasuunnitelmissa vähäiseksi, vaikka niitä korostetaan jopa tavoitteina. Palveluiden

kehittäminen kulkee käsi kädessä väestön kehityksen kanssa. Varsinkin muuttotappiosta kärsivät maakunnat tunnustavat palvelurakenteen pirstoutumisen haja-asutusalueilla ja toimintojen keskittymisen taajamiin. Kylätasoisten palveluiden säilyttäminen on ongelma, johon pyritään hakemaan ratkaisua mm. etäteknologialla, uudenaikaisilla palvelumalleilla sekä hallinnollisilla järjestelyillä.

Kulttuuri- ja alueidentiteetti ovat voimavaroja, jotka jäävät maakuntasuunnitelmissa vähälle huomiolle. Oma perinnekulttuuria pidetään yhtenä vetovoimaisuuden tekijänä ja sitä pyritään hyödyntämään lisäämällä mm. kulttuurialan osaamista. Erityisenä toimenpiteenä on kulttuurialan opetuksen ja elinkeinoelämän yhdistäminen. Oman kulttuuriperinnön vahva tunnistaminen ja vahvuuksien esittely kuitenkin puuttuu. Erityisesti Itä- ja Pohjois-Suomessa kulttuuriosaamista pidetään tärkeänä elinkeinoelämän ja asumisen vetovoimatekijänä, muualla kulttuuritapahtumat toimivat lähinnä alueen asumisviihtyvyyden edistäjänä.

Toimivaa **aluetaloutta** ei käsitellä maakuntasuunnitelmissa juurikaan voimavarana, vaan kehittämisen edellytyksenä. Sen käsittely tapa vaihtelee selvästi suuralueittain ja usein myös maakunnittain. Aluetaloudellisen tilanteen pelätään pääasiassa heikkenevän julkisiin menoihin kohdistuvien paineiden lisääntyessä ja rahoituspuhjan heikentyessä. Verotulojen merkityksen uskotaan kasvavan. Keinoja aluetalouden parantamiseksi esitellään niukasti. Keskeisimpinä tuodaan esille valtionosuuksien ja aluekehittämisvarojen varmistaminen sekä verokertymän kasvattaminen.

2.3 Toimintaympäristön muutostekijät

Maakuntasuunnitelmat ovat luonteeltaan ennakointivälineitä. Niissä voidaan tunnistaa maakuntien toimintaympäristön muutostekijät, jotka vaikuttavat asetettujen tavoitteiden saavuttamiseen ja parhaiden mahdollisten kehittämisstrategioiden valintaan.

Toimintaympäristön muutokseen vaikuttavat maakuntien voimavaroihin kohdistuvat sekä sisäiset muutostekijät että ulkoiset toimintaympäristön muutokset. Siten myös kehitysnäkymien kuvauksista etsittiin viittauksia toimintaympäristön muutoksista. Laajasta määritelmästä huolimatta toimintaympäristön muutosten kuvaus on asiakirjoissa usein niukkaa.

2.3.1 Sisäiset muutostekijät

Maakuntien kehitykseen vaikuttavat keskeisesti niiden omat voimavarat, jotka luovat pohjan kehittämistoiminnalle. Lähes kaikkiin maakuntien voimavaroihin liittyy muutostekijöitä, vaikka ne saattavat näyttäytyä näennäisesti muuttumattomilta. Maakunnan sisäisten muutostekijöiden tunnistaminen jää kuitenkin vähäiseksi.

Maakuntasuunnitelmissa eniten kuvattuja sisäisiä muutostekijöitä ovat **väestön kehitys sekä ikärakenteen muutos**. Väestön ennustetaan vähenevän, mutta väkiluvun odotetaan säilyvän Tilastokeskuksen väestöennusteessa esitettyä suurempana. Tavoitteena on nykyisen väkimäärän säilyttäminen, mikä edellyttää useissa maakunnissa nykyisen muuttoliikkeen kääntämistä päinvastaiseen suuntaan. Maakuntasuunnitelmissa tunnistetaan luonnollisen väestönkasvun ehtyminen ja väestön jakautuminen epätasaisesti kasvukeskusten ja syrjäisempien alueiden välillä. Väestön vanheneminen huomioidaan hyvin, samoin kuin työikäisen väestön väheneminen. Ikärakenteen muutos lisää palveluiden tarvetta ja vähentää työttömyyttä. Väestön vanheneminen johtaa myös huoltosuhteen heikkenemiseen. Alerakenteen kannalta maakuntien väestöpohjan odotetaan vähenevän jo nyt näkyvässä olemalla tavalla. Maaseudulla ja haja-asutusalueilla palve-

lurakenne (koulut, kaupat, postit), asuntokanta sekä investointien määrä näivettyvät. Väestönkasvun pysähtyminen heikentää myös keskikokoisten maakunta-keskusten edellytyksiä perusrakenteiden ylläpitämiseen.

Maakuntasuunnitelmissa huomioidaan, että väestönkasvun pysähtyminen ja voimistunut keskittymistendenssi luovat yhdessä maakunnille merkittävän haasteen. Kykyä houkutella työikäistä ja ennen kaikkea synnytysikäistä väestöä pidetään yhtenä keskeisenä alueellisen kilpailukyvyn mittarina. Maakuntasuunnitelmissa ei kuitenkaan esitetä suoria vastauksia tähän haasteeseen. Varsinaisia kohdennettuja toimenpiteitä ei siis ole, vaan myöhemmin esiteltävät kehittämissinjaukset sisältävät oletuksen niiden positiivisesta vaikutuksesta myös väestönkehitykseen.

Toinen tunnistettu sisäinen muutostekijä on **alueellinen eriytyminen**, jonka odotetaan entisestään voimistuvan. Suuret kaupunkikeskukset ja niiden lähialueet kasvavat syrjäisten alueiden, erityisesti perinteisen maaseudun, hiljentyessä edelleen. Alueet kilpailevat keskenään voimavarojensa antamin mahdollisuuksin, joilla houkutellaan lisää asukkaita ja toimijoita. Omien voimavarojen tunnistaminen ja niiden esiin tuominen on keskeisin tapa profiloitua. Maakunnallisesti profiloituminen on yhä vaikeampaa ja edellyttää nykyistä luovempien tapojen omaksumista sekä maakuntaa laajempien verkostojen rakentamista aina kansainväliselle tasolle asti.

Alueelliseen eriytymiseen vastaaminen edellyttää siis entistä monipuolisempaa yhteistyötä erilaisten alueiden välillä sekä niiden sisällä. Nykyiset hallinnolliset rajat ylittävän yhteistyön merkitys kasvaa. Julkisin varoin tuotettavia palveluita pyritään tuottamaan väestöpohjaltaan kestävässä kokoisissa yksiköissä. Niiden tuottamistavoissa pyritään kehittämään uusia toimintatapoja sekä hyödyntämään uusinta hyvinvointiteknologiaa. Keskeisin muutos näkyy kuitenkin tavassa, jolla alueet tukevat elinkeinoelämäänsä. Kasvukeskusten ympärille rakentuvat ylimaakunnalliset kaupunkiverkostot tukevat olemassa olevia osaamisrakenteita ja toimialaklustereita. Tällainen monikeskisuusperustuva toimintatapa parantaa edellytyksiä turvata tasapainoinen alueellinen kehitys muuttuvassa maailmassa.

Monet mahdolliset sisäiset muutostekijät jäävät kokonaan esittämättä maakuntasuunnitelmissa. Tällä tarkoitetaan, että maakuntasuunnitelmissa annetaan usein varsin positiivinen kuva maakunnallisen kehityksen lähtökohdista ja ettei negatiivisilla kehitysnäkymillä haluta spekuloida. Samalla myös pitkän aikavälin tavoitteita ja strategioita tukevat riskinhallinta-analyysit puuttuvat kokonaan. Esimerkiksi maakunnallisesti tärkeiden elinkeinoelämän toimialojen haavoittuvia kohtia tai naapurimaakuntien kehittämissinjausten vaikutuksia omiin sijaintitekijöihin ei tunnisteta juuri lainkaan.

2.3.2 Ulkoiset muutostekijät

Maakuntasuunnitelmat kuvaavat toimintaympäristön muutosta lähinnä ulkoisina muutostekijöinä ja yleisinä kehitysnäkyminä. Näiden valtakunnallisten ja kansainvälisten ilmiöiden merkitys konkretisoituisi paremmin maakunnan tasolla, jos niitä käsiteltäisiin sisäisten muutostekijöiden taustavaikuttimina.

Maakuntasuunnitelmissa esitetyt ulkoiset muutostekijät ovat varsin yhtenäisiä. Tämä saattaa johtua yksinkertaisesti siitä, että maakuntasuunnitelmien laadinnassa on ollut mahdollista käyttää lähinnä samoja tietolähteitä ja tilastoaineiston tuottajia, kuten esimerkiksi Tilastokeskusta, ETLAa. Seuraavassa kuvataan kuutta erityisen tärkeänä esiin nostettua muutostekijää.

Yleisimmin korostetaan **globalisaation** merkitystä. Sen vaikutusta taloudelliseen kehitykseen pidetään jo nyt ilmeisenä ja sen odotetaan vaikuttavan yhä voimakkaammin kaikkeen muuhunkin toimintaan. Maailman väestö kasvaa voimakkaasti ja vaikuttaa siten koko maailman ekologiseen, taloudelliseen ja poliit-

tiseen kehitykseen. Kulttuurien välinen kanssakäyminen ja siirtolaisuus lisääntyvät, syrjäisetkin alueet kansainvälistyvät ja tiedonvaihto kiihtyy. Selkeimmin globalisaatio näkyy kuitenkin maailmantaloudessa, jossa tuotannon, vaihdannan ja työvoiman keskittyminen tapahtuu valtionrajoista riippumatta.

Maailmantalouden muutosten odotetaan välittyvän nopeasti aluetalouteen ja edelleen kansantalouteen. Muuttuvien tilanteiden ennakoinnin tarve kasvaa erityisesti paikallisella tasolla, jossa globalisaation mukanaan tuomat ilmiöt kumuloiduvat. Globalisaatiolla oletetaan olevan sekä myönteisiä että kielteisiä vaikutuksia, mutta näitä ei juuri kuvata tarkemmin. Maakuntasuunnitelmien mukaan mahdollisuus reagoida muuttuviin tilanteisiin riippuu niiden käytössä olevista voimavaroista sekä kyvystä tunnistaa ja hyödyntää niitä suunnitelmallisesti. Globalisaation vastapainona kasvaa maakuntien tarve profiloitua, tuoda esiin omia vahvuuksiaan.

Euroopan Unionin pyrkimys laajentua ja samalla syventää omaa sisäistä yhteistyötään on tapa, jolla vastataan maailmalajuisen vapaakaupan tuomiin haasteisiin. EU toimii ulospäin edustamiensa valtioiden puskurina ja muuttaa sisältä käsin kansallisvaltion perinteistä roolia. Se ohjailee työllisyys- ja aluepolitiikkaa sekä vaikuttaa tätä kautta alueelliseen elinkeinorakenteeseen, hallinnollisiin käytäntöihin ja jopa kansalliseen politiikkaan.

Maakunnallisesti EU lisää sekä aluekehittämisen resursseja että reunaehtoja. Nykyisellään EU:n tarjoamat varat on tarkoitettu kansallisten tukivarojen täydentäjiksi (ns. additionaaliperiaate). Tukikelpoisuuteen liittyvät säädökset ovat kuitenkin vaikuttaneet myös kansallisten tukivarojen kohdentamiseen. Vaikka maakuntaliitot toimivat merkittävässä roolissa EU-tukien kanavoinnissa huomioidaan maakuntasuunnitelmissa vain harvoin EU:n vaikutus alueelliseen kehittämiseen ja kansallisten tukitoimenpiteiden suuntaamiseen. Toisaalta yhteistyö uusien EU-maiden, kuten Baltian maiden, sekä Venäjän kanssa korostuu lähes kaikissa maakuntasuunnitelmissa.

Kilpailun lisääntyminen on edellä kuvatun globalisaation ja EU:n laajenemisen seuraus. **Kilpailukyvyyn merkityksen** odotetaan kasvavan entisestään. Kilpailukyvyllä tarkoitetaan muihin toimijoihin nähden saavutettua etua, jolla voidaan edelleen hankkia taloudellista hyötyä. Kilpailukykyisyyteen pyritään kaikilla eri tahoilla. Yleensä puhutaan taloudellisesta, valtakunnallisesta tai alueellisesta kilpailukyvyistä. Maakuntasuunnittelu nähdään alueellista kilpailukykyä kehittävänä keinona. Kilpailukykyä voidaankin määritellä perinteistä taloudellista määritelmää laajemmin. Esimerkiksi esille nousseet ekologisesti kestävä, hyvinvoinnin kannalta tasapainoisen ja ekotehokkaan kilpailukyvyyn määritelmät edustavat taloudellista määritelmää laajempia näkökulmia. Näiden kuvaaminen jää kuitenkin maakuntasuunnitelmissa taloudellisen kilpailukyvyyn painotuksen jalkoihin.

Maakunnallisesti kilpailukykyisyyden edellytyksenä pidetään toimivaa elinkeino-, alue- ja yhdyskuntarakennetta sekä kestävää ja tasapainoista toimintaympäristön kehitystä. Erityinen merkitys on maakuntien kyvyllä profiloitua kilpailijoihinsa nähden. Alueellisen identiteetin ja omien voimavarojen tuottava hyödyntäminen ovat yksittäisten maakuntien kilpailukykyisyyden edellytys.

Viime vuosikymmen kokemusten perusteella **teknologisen kehityksen** odotetaan etenevän edelleen valtavalla nopeudella. Tieto- ja viestintäteknologia ovat mullistuneet ja ne ovat katalysoineet kaikkea muuta teknologista kehitystä. Ne ovat muuttaneet kaikkea inhimillistä toimintaa. Vastaavaa mullistusta odotetaan nano- ja bioteknologian alalta vuoden 2010 jälkeen.

Teknologiseen kehitykseen varautuminen näkyy **tietoyhteiskuntakehityksenä**. Se edellyttää panostusta väestön osaamistason nostamiseen, sekä tietojen että taitojen ajantasaistamista ja niiden säännöllistä päivittämistä. Haasteena on myös julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin keskinäinen verkostoiminen, jotta tiedon ja osaamisen siirtäminen sekä palvelutarjonnan kehittäminen olisivat

mahdollisia. Tietoyhteiskuntakehityksen uhkakuvana on kehityksen pysähtyminen ja sen keskittyminen vain tietyille alueille ja ihmisryhmille.

Ympäristön ja ekologisesti kestävä kehityksen merkityksen odotetaan lisääntyvän. Teollistumiskehityksen seurauksena puhtaan, turvallisen ja toimivan ympäristön tarve kasvaa. Globaalisti ympäristön kehitykseen vaikuttavat ilmastonmuutos, maapallon metsäpinta-alan vähenemiseen ja meren pinnan nousu. Valtakunnallisesti yritetään torjua teollisuuden ja väestön aiheuttamia päästöjä sekä ympäristöönnettomuuksia. Ympäristön merkitys näkyy selkeimmin paikallisella tasolla, jossa ympäristö on yksi asuinpaikan tai toimipaikan valintaan vaikuttava tekijä ja sitä kautta alueellisen kilpailukyvyn lähde. Se pakottaa maakunnat pohtimaan alue- ja yhdyskuntarakenteidensa ympäristöystävällisyyttä ja ekologista kestävyyttä.

Ympäristötietoisuuden odotetaan lisääntyvän ja samalla vaatimukset ympäristöstä suojelevien ja säilyttävien toimenpiteiden käytöstä lisääntyvät niin henkilökohtaisten valintojen kuin lainsäädännön kautta. Teknologisen kehityksen ansiosta nämä vaatimukset ovat mahdollisia saavuttaa aiempaa helpommin ja edullisemmin. Ympäristötekniikan lisääntyminen on esimerkki tavasta, jolla ympäristön merkitys on tuotteistettu kokonaiseksi elinkeinoelämän toimialaksi.

2.4 Kehittämislinjaukset

Maakuntasuunnitelmien sisällöissä painottuvat vahvimmin kehittämislinjaukset eli asetetut kehittämistavoitteet ja -strategiat. Seuraavassa esitetään luvussa 1.3. esitetyn kriteeritarkastelun perusteella eniten maakuntasuunnitelmissa esille nousseita kehittämislinjauksia. Näiden painottumista vertaillaan aluerakenteen sekä elinkeinojen kehittämisen ja osaamisen vahvistamisen teemojen kautta. Luku rakentuu niin, että ensin kuvataan maakuntasuunnitelmissa esitettyä alueellista työnjakoa ja ylimaakunnallista yhteistyötä. Lopuksi tarkastellaan maakuntasuunnitelmissa esitettyjä innovatiivisia kehittämisen välineitä ja käsitteitä.

Analyysikriteereillä kerättäviä asiasisältöjä arvoitettiin asteikolla 0–3 pistettä. Nolla tarkoitti, ettei kriteerin asiasisältöä esitetä lainkaan maakuntasuunnitelmissa. Kolme pistettä tarkoitti, että kriteerin asiasisältöä painotetaan erityisen vahvasti. Pisteytys tehtiin ensin jokaisesta maakuntasuunnitelmasta erikseen, jonka jälkeen laskettiin taulukoissa esitetyt kriteerikohtaiset keskiarvot. Kriteerien pistearvot eivät sellaisenaan kerro paljonkaan, mutta pisteytyksen pohjalta pystyttiin seulomaan esille maakuntasuunnitelmissa eniten ja vähiten painotettuja asiasisältöjä laadullisen analyysin kohteiksi.

2.4.1 Aluerakenteen kehittäminen

Aluerakenteen kehittämisessä painotetaan alueellisesti verkostoituneiden toimintojen kehittämistä, ennakoitietojen ja suunnittelujärjestelmän kuvausta, ylimaakunnallisten liikenneverkkojen ja elinkeinoelämän toimintaedellytysten kuvausta sekä osaamiskeskusten ja klusteritoimintojen sijoittamista (Taulukko 3).

Taulukko 3. Maakuntasuunnitelmissa eniten painottuneet aluerakenteen asiasisällöt analyysikriteerien perusteella.

Analyysikriteeri	Asiasisällöt kiteytetysti	Keskimääräinen painoarvo maakuntasuunnitelmissa (maksimi 3 – minimi 0)
Erilaistuneet monitasoiset maakunnan sisäiset verkostot	Hallinnon, koulutuksen ja tutkimustoiminnan verkostot, klusterialoitteiset ja niiden väliset, yritysverkostot, osaamiskeskusverkostot, kulttuuriverkostot, sairaanhoitopiirit, luonnonsuojeluverkostot.	2,1
Ennakointikyky ja rakenteiden enakoiva ohjaus	Ennusteiden ja tilastotietojen hyödyntäminen suunnittelussa (erityisesti väestö- ja työpaikkatietojen), vaihtoehtoisten skenaarioiden luominen, suunnittelutiedon ja valittujen kehityslinjausten johdonmukaisuus.	2,0
Toimintojen kokonaisuus- ja saavutettavuus	Pääpaino joukkoliikenteen ja koulutuspalveluiden saatavuuden turvaamisessa sekä uusien palvelumallien kehittämisessä.	1,9
Ylimaakunnallinen kokonaisuus- ja saavutettavuus	Pääpaino elinkeinoelämän toimintaedellytysten turvaamisessa ja alueen kilpailukykyyn tukemisessa liikenneverkkojen avulla.	1,9
Maakuntien erilaiset strategiatyön välineet ja käsitteet	Toimialakohtaisten innovaatiojärjestelmien kehittäminen, joka on laajempaan klusteritoimintaan perustuvaa. Selkeä yhteys osaamiskeskustoimintaan.	1,9

Monet aluerakenteen kehittämisen kannalta tärkeät tekijät saavat vähän huomiota maakuntasuunnitelmissa (Taulukko 4). Maakunnallisten fyysisten voimavarojen kuvaaminen jää vähäiseksi. Siten maakuntasuunnitelmissa kuvataan harvemmin fyysisten voimavarojen sijoittumista tai painotetaan niiden sijainnin strategista merkitystä. Pohjois-Savon erilaiset aluerakenteen kehittämismallit ovat hyvä esimerkki siitä, miten sekä fyysisen että toiminnallisen aluerakenteen kuvaus on keskeinen osa suunnitelmaa, siinä asetettuja tavoitteita ja strategioita. Myös luonto- ja kulttuuriympäristöllisiä aluekokonaisuuksia kuvataan niukasti.

Taulukko 4. Maakuntasuunnitelmissa vähiten painottuneet aluerakenteen asiasisällöt analyysikriteerien perusteella.

Analyysikriteeri	Asiasisällöt kiteytetysti	Keskimääräinen painoarvo maakuntasuunnitelmissa (maksimi 3 – minimi 0)
Maakuntien sisäiset kehityskäytävät	20 olemassa olevaa ja neljä tavoiteltua kehityskäytävää, yleensä työssäkäyntialueita tai esim. erityisiä toimintojen keskittymiä, kuten matkailualueita.	1,1
Maakuntien fyysiset ja inhimilliset voimavarat	Väestönkehityksen odotetaan olevan ennusteita parempaa, elinkeinoelämää tuetaan kehittämällä perinteisiä toimialoja uudella teknologialla ja luomalla uusia toimialoja, yhteysverkoissa panostetaan suuriin tiestöihin ja kansainvälisiin yhteyksiin, osaamiskeskustoimintaa kehitetään myös erilaisia alueellisiin yhteistyömallein.	1,4
Luonto- ja kulttuuriympäristölliset aluekokonaisuudet	Yksittäisiä luonto- ja kulttuurikohteita nimetään maakuntasuunnitelmissa useita.	1,4
Ylimaakunnalliset kehityskäytävät	24 ylimaakunnallista kehityskäytävää, usein jo valtakunnallisesti merkittäviä, suurten kaupunkikeskusten muodostamia akseleita, osa jopa kansalliset rajat ylittävää toimintaa kuvaavia tai erityisiä tuotantoalueita kuvaavia.	

Aluerakennetta käsitellään tavallisesti maakuntasuunnitelmien lähtötiedoissa, usein myös tavoitteissa. Se nähdään maakunnan kehityksen mahdollistajana ja tukirakenteena. Aluerakenteeseen liittyviä tekijöitä esitellään selvästi harvemmin strategioissa, joilla maakuntasuunnitelmaa tarkennetaan. **Aluerakenteen suunnittelu ja kehittäminen nähdään lähtökohtana muiden, usein elinkeinoelämään kehittämiseen ja osaamisen vahvistamiseen liittyvien, toimintojen suunnittelulle ja kehittämiselle.**

Aluerakenteen kehittämisessä ei juurikaan huomioida maakunnallista profiloitumista ja työnjakoa vaan ennemminkin edistetään maakunnallisten kehittämislinjausten yhtenäisyyttä. Tämä näkyy tavoiteltuna eritasoisten toimijoiden verkostoimisena. Vahvimmin painottuvat kuitenkin innovatiivisuuteen liittyvät tekijät, sillä maakunnan kehittämistä ohjataan erilaisin skenaariomallein sekä kehittämisstrategioin. Niistä tärkeimmäksi on nostettu maakunnallisten innovaatioympäristöjen tai -järjestelmien rakentaminen. **Aluerakenteen kehittämisessä korostuvat siis vahvemmin innovatiivisuuden näkökulmaan kuuluvat asiat kuin yhtenäisyyteen tai työnjakoon ja profiloitumiseen liittyvät näkökulmat.**

Seuraavassa avataan näitä edellä esitettyjä päätelmiä yksityiskohtaisemmin:

Aluerakenteellinen profiloituminen

Maakuntien aluerakenteellisia erityispiirteitä pyritään kehittämään *erilaistuneiden, monitasoisten maakunnan sisäisten verkostojen* avulla. Maakuntien sisäiset verkostot ovat tavallisimmin erilaisia hallinnollisia, koulutuksellisia ja tutkimustoimintaan liittyviä verkostoja. Mukana on myös erilaisia klusterialojen sisäisiä ja niiden välisiä verkostoja, yrittäjäverkostoja tai myös kulttuuriverkostoja. Aluerakenteen kehittämisen kannalta kiinnostavimpia ovat kehittäjäverkostot, jotka rakentuvat osaamiskeskus- ja klusteritoiminnan sekä oppilaitosten varaan. Sisäinen verkostoituminen on vahvasti julkisen sektorin vetämää. Yksityinen sektori, erityisesti elinkeinotoiminnan kärkialojen toimijat, on tarkoitus integroida osaksi toimintaa. Kolmannen sektorin rooli jää vähäiseksi. Urheilu- ja kulttuurijärjestöjen merkitys kuitenkin tunnustetaan muutamissa maakuntasuunnitelmissa alueen aktiviteettien ja sitä kautta alueen vetovoimaisuuden lisääjäksi.

Toiseksi aluerakenteen kehittäminen näkyy maakuntasuunnitelmissa *toimintojen kokonaissaavutettavuuden* korostamisena, jolla tarkoitetaan maakunnallisten ja kunnallisten palveluiden esteetöntä saatavuutta sekä ihmisten ja tavaroiden liikkumista. Kokonaissaavutettavuus näkyy maakuntasuunnitelmissa lähinnä joukkoliikenteen ja koulutuspalveluiden saatavuuden varmistamisena sekä uusien palvelumallien kehittämisenä.

Edellisessä luvussa kuvatut *maakunnalliset voimavarat* eivät juuri nouse esiin maakuntasuunnitelmissa. Tästä syytä myös *maakuntien sisäiset kehityskäytävät* painottuvat heikosti maakuntasuunnitelmissa. Niistä mainitaan lyhyesti lähinnä tavoitteissa. Maakuntasuunnitelmat nimeävät 20 sisäistä kehityskäytävää. Nämä nimetään tarkemmin suuralueittain luvussa 3 sekä liitteessä 2. Yhteistä sisäisille kehityskäytävälle on, että ne ovat joko muutama kaupungin kattavia vyöhykkeitä tai paria kolmea kaupunkialuetta yhdistäviä tieverkkoja. Käytännössä sisäiset kehityskäytävät ovat työssäkäyntialueita tai esim. erityisiä toimintojen keskittyviä, kuten matkailualueita.

Keskusten välinen ja maaseutualueiden työnjako mainitaan monessa suunnitelmassa. Erityisesti se näkyy tavoitteissa, vaikka alueiden välistä dynamiikkaa kuvataan ja havainnollistetaan harvoin. Kehittämislinjauksissa kuvataan lähinnä keskusten välistä työnjakoa, joka perustuu vahvoihin, toimintoiltaan monipuolisiin valtakunnallisiin keskuksiin ja alempiin erityispiirteittensä mukaan profiloituihin kaupunkikeskuksiin. Tällöin yksittäiset toimialat tai koulutustarjonta voivat dominoida kaupungin roolia. Muutamissa maakuntasuunnitelmissa mainitaan

kaupunkiverkkojen olemassa olo valtakunnallisten kaupunkikeskusten vastinparina ja voimavarana, mutta tätäkään ei tarkenneta liiemmin. Maaseutualueet mainitaan matkailun, vapaa-ajan vieton sekä raaka-aineen tuotannon alueina.

Luonto- ja kulttuuriympäristöllisiä aluekokonaisuuksia tunnistetaan niukasti. Tavallisesti nimetään yksittäisiä luonto- ja kulttuurikohteita. Myös nämä löytyvät tarkemmin luvusta 3 ja liitteessä 2.

Aluerakenteellinen yhtenäisyys

Verkostoitumisen edistäminen on yksi maakuntasuunnitelmien keskeisiä tavoitteita ja keinoja. Siten *ylimaakunnallisten verkostojen* kehittäminen nousee maakunta- ja suuraluerajat ylittävän yhteistyön lähtökohdaksi. Ne rakentuvat pääasias- sa osaamiskeskus- ja klusteritoiminnan sekä yliopistojen ja korkeakoulujen va- raan. Verkostoja on monen tyyppisiä. Ne ovat esimerkiksi markkinointiyhteis- työhön, eri tuotannonalojen toimintaan, ympäristön suojeluun, aluepolitiikkaan tai yliopistoyhteistyöhön liittyviä. Lähes kaikilla ylimaakunnallisilla verkostoil- la on pyrkimys vähintään kansallisen tason vaikuttavuuteen. Tavallisimmin py- ritään luomaan jopa kansainvälisesti merkittäviä osaamisaloja. Venäjän ja lähialueiden merkitys nousee erityisen suureksi.

Toinen tapa edistää aluerakenteen yhtenäisyyttä on *ylimaakunnallisen koko- naissaavutettavuuden* korostaminen. Samoin kuin maakunnan sisäisellä kokonai- saavutettavuudella, sillä haetaan maakunnan oman kilpailukyvyn lisäämistä. Siksi ylimaakunnallinen kilpailukyky esiintyy lähinnä tavoitteissa, joissa pyri- tään turvaamaan liikenneverkkojen kilpailukykyisyys sekä elinkeinoelämän toi- mintaedellytykset myös kansainvälisesti. Ylimaakunnallista kokonaisaavutet- tavuutta tuetaan valtatietasoisten yhteyksien, logististen järjestelmien ja rajan- ylityspaikkojen kehittämisen avulla sekä erityisten liikennehankkein. Tällaisia ovat mm. E 18, Via ja Rail Baltican. Suuralueittain tärkeät yhteysverkot esitetään sekä luvussa 3 että liitteessä 2.

Aluerakenteen yhtenäisyyttä tukevien, toimintojen sijoittumista ja suuntau- tumista kuvaavia *ylimaakunnallisten kehityskäytäviä* nimetään melko runsaasti, vaikka niiden painoarvo jää yleensä vähäiseksi. Maakuntasuunnitelmista löytyi kaikkiaan 24 ylimaakunnallista kehityskäytävää. Ne esitetään tarkemmin luvus- sa 3 ja liitteessä 2. Ylimaakunnalliset kehityskäytävät ovat usein valtakunnalli- sesti merkittäviä, suurten kaupunkikeskusten muodostamia akseleita, jotka myö- täilevät keskeisiä tieverkkoa ja rautateitä. Osa kehityskäytävistä on jopa kansal- liset rajat ylittävää toimintaa kuvaavia tai erityisiä tuotantoalueita kuvaavia, esimerkiksi huippuosaamisen ja teknologian Perämerenkaari tai Länsi-Suomen perunavyöhyke.

Odotus *alueellisten keskittymisprosessien voimistumisesta* yhtenäistää osaltaan aluerakenteen kehittämistä. Nämä tunnistetaan maakuntasuunnitelmissa selvästi sekä lähtötiedoissa että tavoitteissa. Väestön ja toimintojen odotetaan keskitty- vän keskuksiin ja elinkelpoisten keskusten määrän vähenevän lukumääräisesti. Keskittymisen varjopuolet tunnustetaan myös, sekä taantuvilla että kasvavilla alueilla. Ensin mainituilla alueilla keskittyminen näkyy väestön ja voimavarojen hupenemisenä ja alueellisen kilpailun koventumisena. Jälkimmäisillä alueilla kes- kittäminen luo paineita, sillä nopeasti kasvava asukasmäärä edellyttää nope- aa kunnallisten palveluiden kehittämistä ja vaatii ympäristökohteiden tarkem- paa vaalimista. Kummassakin tapauksessa joudutaan hakemaan tasapainoa koh- distetuina tavoitteina ja toimin.

Keskittyminen ymmärretään tietyllä tavalla välttämättömänä kehityssuun- tana. Tavoitteet ja strategiat kohdistetaan eritasoisten keskusten, vahvimmin maakuntakeskusten, kehittämiseen. Maaseudun kehittämiseksi asetetaan selkei- tä tavoitteita vain yksittäisissä maakuntasuunnitelmissa, vaikka keskittyminen aiheuttaa eniten ongelmia juuri maaseutualueilla. Hajautumisprosesseja tunnis- tetaan selvästi vähemmän. Ainoastaan pääkaupunkiseudulla ja muualla suurissa

kaupunkikeskuksissa pelätään alue- ja yhdyskuntarakenteen pirstaloitumista. Tähän vastataan panostamalla entistä laadukkaampaan kaavoitukseen sekä tiiviimpään toimintojen sijoitteluun.

Aluerakenteellinen innovatiivisuus

Ennakoinnin ja rakenteiden ennakoivan ohjauksen merkitystä painotetaan maakuntasuunnitelmissa, vaikka ne välittyvät lopulta heikosti valittuihin strategioihin. Ennakoinnilla tarkoitetaan tässä sitä tapaa, jolla maakunnat ovat hyödyntäneet tarjolla olevia ennusteita ja tilastotietoja sekä luoneet omasta kehityksestään skenaarioita, vaihtoehtoisia tulevaisuuskuvia. Ennakoiva ohjaus näkyisi siinä, että asetetuissa tavoitteissa huomioidaan odotettavat toimintaympäristön muutokset ja että valitut tavoitteet ja toimenpiteet ovat yhteensopivia maakunnalle laaditun vision kanssa. Pientä epäjohtonmukaisuutta kuitenkin löytyy. Monista maakuntasuunnitelmista puuttuu jokin näistä osioista. Toisissa käytetyt ennusteet on tarkoituksella erityisen positiivisia. Joskus tavoitteet ja toimenpiteet eivät suoraan vastaa toisiaan tai odotettavia toimintaympäristön muutoksia.

Toimintaympäristön muutoksia tarkastellaan niukasti lähtötiedoissa. Keskeisimpinä pidettyjä muutostekijöitä on lueteltu jo luvussa 2. Muutostekijät ovat monentasoisia: globaaleita, EU-tasoisia, valtakunnallisia sekä Venäjän kehitykseen liittyviä. Ne koskevat kuitenkin usein koko maata, erityisiä maakunnallisia muutostekijöitä mainitaan niukasti väestömuutosta lukuun ottamatta. Maakuntasuunnitelmissa huomioidaan siis harvoin yksittäisten nopeiden taloudellisten, sosiaalisten tai ekologisten muutosten mahdollisuus sekä siihen liittyvät riskitekijät, kuten riippuvuus yksittäisestä kaupunkikeskuksesta tai vaikka toimialasta tai tuotantoyksiköstä.

Parhaiten maakuntasuunnitelmien kykyä vastata toimintaympäristön muutoksiin kuvaavat niiden esittämät *erilaiset strategiat ja käsitteet*, joilla otetaan haltuun vaikeasti hahmotettavat toimintaympäristömuutokset. Maakuntasuunnitelmissa pyritään usein maakunnallisten innovaatioympäristöjen ja -järjestelmien kehittämiseen. Käytännössä innovaatioympäristöjen kehittämisstrategiat ja -mallit esiintyvät kehittämislinjauksissa osaamiskeskus- ja klusteritoiminnan sekä oppilaitosten toiminnan edistämisenä. Pääosin innovaatiotoimintaa kehitetään toimialakohtaisesti, joten kyseessä on enemmän yksittäisten innovaatiojärjestelmien tuottaminen kuin laajamittaisen innovaatioympäristön luominen. Muutamissa maakunnissa alueellinen kehittäminen perustuu jo tällaiseen kokonaisvaltaiseen otteeseen, jossa monipuoliset ja kohdennetut elinkeinopoliittiset toimet sidotaan julkisen ja yksityisen sektorin tuottamaan inhimilliseen ja sosiaaliseen pääomaan. Tämä sykli luo perustan erilaisten innovaatioiden syntyyn ja niiden täysipainoiseen hyödyntämiseen. Strategian tai mallin luonteesta huolimatta innovaatiojärjestelmät ja -ympäristöt mainitaan lähinnä tavoitteissa.

2.4.2 Elinkeinojen kehittäminen ja osaamisen vahvistaminen

Elinkeinojen kehittämisen ja osaamisen vahvistamisen suuri painoarvo tulee esiin siten, että niiden kehittäminen esitellään päätavoitteena ja että niihin kohdistetaan runsaasti strategioita.

Teeman kohdalla painottuvat vahvemmin työnjako ja profiloituminen sekä yhtenäisyys kuin innovatiivisuuden näkökulma. Elinkeinojen kehittämisessä käytetään pitkälti alue- ja elinkeinopoliittisesti vakiintuneita keinoja, kuten toimialakohtaisen klusteritoiminnan kehittämistä ja tukemista. Sen sijaan esimerkiksi uudenlaisten osaamisinnovaatioiden merkitystä ei vielä kaikissa maakunnissa nosteta esille.

Elinkeinoelämän kehittämistä kuvataan esittelemällä maakunnallisia elinkeinostrategioita, jotka perustuvat toimialakohtaiseen verkostoitumiseen ja

uuden teknologian hyödyntämiseen (Taulukko 5). Osaamisen vahvistaminen tapahtuu pääasiassa osaamisrakenteiden kehittämisenä, jolloin oppilaitoksia pyritään linkittämään toisiinsa ja alan toimialaklustereihin. Näin osaamisen vahvistaminen sitoutetaan vahvasti elinkeinojen kehittämiseen. Heikon koulutustason omaavissa maakunnissa panostetaan myös väestön osaamisen lisäämiseen. Näiden ohella esiin nousee ylimaakunnallisten kehittäjäverkostojen merkitys. Verkostoituminen muodostuu tärkeäksi tässäkin teemassa, joten se voidaan nähdä maakuntasuunnitelmissa sekä kehittämisen välineenä että tavoitteena. Maakuntasuunnitelmissa mainitut kehittäjäverkostot ovat julkishallinnollisten ja oppilaitosten sekä erilaisista elinkeinoelämän toimijoista koostuvia verkostoja, joita useimmiten johdetaan tai hallitaan julkisen toimijoiden avulla.

Taulukko 5. Maakuntasuunnitelmissa eniten painottuneet elinkeinoelämän kehittämisen ja osaamisen vahvistamisen asiasällöt analyysikriteerien perusteella.

Analyysikriteeri	Asiasällöt kiteytetysti	Keskimääräinen painoarvo maakuntasuunnitelmissa (maksimi 3 – minimi 0)
Maakuntien elinkeinostrategiat	Toimialakohtaisten klustereiden rakentaminen ja osaamisresurssien hyödyntäminen osana niiden toimintaa. Avainelinkeinoiksi luokitellaan sekä perinteiset että uuden teknologian tuotannonalat.	2,5
Oppilaitosten yhteistyö- ja rooli alueellisen osaamisen vahvistamisessa	Korkeakoulujen ja oppilaitosten keskinäistä verkostoitumista sekä yksityisen sektorin tehtävää yhteistyötä, joka tähtää työvoiman ja yritysten osaamisen vahvistamiseen sekä alueen vetovoimaisuuden lisääntymiseen.	2,3
Maakuntien vahvat osaamisalueet	Vaihtelevat alueittain sekä määrällisesti että laadullisesti.	1,9
Ylimaakunnalliset kehittäjäverkostot	Aluerakennetta tukevat kehittäjäverkostot ovat kaikkein tavallisimpia. Tällaisia ovat mm. suuralueittaiset neuvottelukunnat, kansainvälisen yhteistyön verkostot, seutuyhteistyöverkostot. Kehittäjäverkostoja rakennetaan myös osaamisrakenteiden tukemiseen ja elinkeinojen kehittämiseen.	1,8

Kuten jo edellä mainittiin elinkeinoelämän kehittämisessä ja osaamisen vahvistamisessa kuvataan vain vähän osaamisinnovaatioita, tietoverkkoja sekä alueellisia yhteistyömalleja (Taulukko 6). Osaamisinnovaatioiden tuotanto jätetään klusteritoiminnan, osaamiskeskusohjelman sekä yritysten ja oppilaitosten yhteistyön varaan. Alueiden yhteistyö- ja toimintamallit painottuvat tarkemmin erittelemättömiin seudullisiin ja alueellisiin hallintokokeiluihin sekä mainintoihin julkisen sektorin ja elinkeinoelämän yhteistyöstä erilaisten sähköisten palveluiden ja aluetietoverkkojen avulla. Kainuu omine hallintokokeiluineen ja Pohjois-Pohjanmaa aluekehittämisen ”1 + 3-malleineen” antavat hyvä esimerkin siitä, miten alueiden yhteistyö- ja toimintamallien esittely voidaan nivoa maakuntasuunnitelmaan. Maakuntasuunnitelmissa huomioidaan harvemmin myös maakunnallisten ja ylimaakunnallisten tietoverkkojen esteettömyys, siis edellytykset ottaa käyttöön tietoverkkopalveluja mahdollisimman kattavasti ja edullisesti sekä toimenpiteet, joilla varmistetaan, että mahdollisimman suuri osa maakunnan väestöstä on kykeneväinen käyttämään niitä.

Taulukko 6. Maakuntasuunnitelmissa vähiten painottuneet elinkeinoelämän kehittämisen ja osaamisen vahvistamisen asiasisällöt analyysikriteerien perusteella.

Analysikriteeri	Asiasisällöt kiteytetysti	Keskimääräinen painoarvo maakuntasuunnitelmissa (maksimi 3 – minimi 0)
Osaamisinnovaatioiden tuotanto	Uuden teknologian hyödyntäminen niin että “panostetaan myös taitoihin tietämisen ohella”.	0,9
Alueiden uudet yhteistyö- ja toimintamallit	Lähinnä vain perinteisten seutu- ja kuntayhteistyömallien sekä hallinnollisen toimialayhteistyön kuvaamista.	1,3
Maakunnallisten ja ylimaakunnallisten tietoverkkojen esteettömyys	Lähinnä etätyöskentelymahdollisuuksien takaamista, palveluiden saatavuuden ja osallistumismahdollisuuksien turvaamista. Esimerkkeinä mainitaan mm. e-demokratia ja verkkoyliopistohankkeet.	1,3

Seuraavassa avataan näitä päätelmiä yksityiskohtaisemmin:

Elinkeinoelämän ja osaamisen profiloitumista edistävät asiasisällöt

Maakuntien erityisyys tulee esiin niiden elinkeinorakenteiden kuvauksen ja niihin kohdistuvien kehittämistoimien kautta. *Maakuntien elinkeinostrategiat* perustuvat toimialakohtaisiin klustereihin ja osaamiskeskuserustaiseen verkostoitumiseen. Nämä keinot yhdistävät useimpia maakuntia. Yksityiskohdiltaan strategiat vaihtelevat paljon. Esimerkiksi Länsi- ja Etelä-Suomen kohdalla näkyy vahvasti perinteisten tuotantorakenteen ja avainelinkeinojen kehittäminen uusien elinkeinojen tukemisen ohella. Pohjois-Suomessa uuden teknologian toimialat saavat enemmän painoarvoa. Siellä kuten muuallakin pyritään perinteisiä alku- ja jalostustoiminnan aloja kehittämään uuden teknologian avulla. Elinkeinostrategiat näkyvät kaikissa maakuntasuunnitelmien osissa, mutta eniten ne painottuvat tavoitteissa strategialuonteestaan huolimatta.

Osaamista pidetään merkittävänä *voimavarana*, jolle *maakunnat perustavat kilpailukykyä* kaikilla suuralueilla. Maakuntien valitsevat osaamisalat kuitenkin vaihtelevat suuresti ja ne usein vain tunnustetaan. Osalle maakunnista keskeisiä voimavaroja ovat peruselinkeinot sekä uuden teknologian kasvualat, joita tuetaan osaamistoiminnan avulla. Toisille niitä ovat sijaintitekijät, monipuolinen palvelurakenne, vetovoimainen ympäristö, yrittäjyysperinne. Yksittäisissä maakuntasuunnitelmissa voimavaroja tunnustetaan kuitenkin niukasti. Tähän kriteeriin liittyviä tekijöitä esitetään lähinnä tavoitteissa ja strategioissa.

Maakuntasuunnitelmissa esitetään runsaasti myös maakunnallisia osaamisalueita. Pohjois-Suomessa osaamisalueita luetellaan eniten, jopa 13 erilaista, Itä-Suomessa 10, Länsi-Suomessa ja Etelä-Suomessa molemmissa viisi. Vahvat osaamisalueet esitetään lähinnä tavoitteissa. Lähtötiedoissa eli oman maakunnan esittelyssä ne mainitaan vain muutamassa maakunnassa.

Elinkeinoelämän ja osaamisen yhtenäisyyttä lisäävät asiasisällöt

Yhtenäisyyden korostaminen tulee esille useissa eri asiasisällöissä elinkeinoelämän kehittämisen ja osaamisen vahvistamisen teemassa. *Kehittäjäverkostot* ovat yksi ylimaakunnallisen kehittämistyön väline. Kehittäjäverkostoilla tähdätään aluerakenteen kehittämiseen, mutta käytännössä ne näyttäytyvät elinkeinojen ja osaamisen vahvistamisen välineinä. Kehittäjäverkostot voivat olla hallinnollisia, kuten suuralueittaisia neuvottelukuntia, kansainvälisen yhteistyön verkostoja tai seutuyhteistyöverkostoja. Tavallisimmin ne kuitenkin on muodostettu ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen sisällä tai niiden välillä. Mukaan on otettu

muut oppi- ja tutkimuslaitokset. Kehittäjäverkostot ovat pääosin vasta kehitteillä ja usein jo valmiiden verkostojen kehittämistyön alueellista vaikuttavuutta vasta kokeillaan. Opetusresurssien jakamisessa ja uusien opiskelijoiden rekrytoinnissa on kuitenkin jo onnistuttu ylimaakunnallista korkeakouluyhteistyötä tekevissä maakunnissa. Kehittäjäverkostot mainitaan tavallisimmin tavoitteissa.

Toinen tapa on *toimialaklustereiden* kehittäminen, mikä on lähes kaikilla maakunnilla elinkeinostrategioiden keskiössä. Avainklusterialat vaihtelevat maakunnittain, mutta suuralueittain voidaan löytää yhtäläisyyksiä. Alue- ja osaamiskeskusohjelmat toimivat klusteritoiminnan pohjana. Osassa maakuntia klusterien toiminta on käynnissä, toisissa varsinkin Länsi-Suomen alueella vasta kehitteillä. Merkittävänä klusteriverkostona voidaan pitää useamman maakunnan alueella toimivaa Multipolis-verkostoa, jonka toimijat kuuluvat kukin maakunnan valitsemiin kärkialoihin. Klusteritoimintaan kuuluu koulutusorganisaatioiden hyödyntäminen. Niiltä saadaan tarkoituksenmukaisesti koulutettua työvoimaa ja viimeisintä tutkimustietoa, mikä parantaa kaikkien klusteritoimijoiden kilpailukykyä. Klusteritoiminnan lisäksi perusteollisuudella on omia alihankintaverkostoja sekä omaa korkeakoulujen kanssa tehtävää tutkimus- ja kehittämis-toimintaa. Elinkeinoelämän saamasta suuresta painoarvosta huolimatta yritys-klustereita ja -verkostoja kuvataan vähän ja silloinkin lähinnä tavoiteosioissa.

Yleisimmin maakuntien keskinäinen yhteistyö näkyy kuitenkin parhaiten tavassa, jolla ne edistävät *oppilaitosten yhteistoimintaa ja roolia alueellisen osaamisen vahvistamisessa*. Maakuntasuunnitelmat painottavat oppilaitosten ns. kolmatta tehtävää, jossa korkeakoulujen ja oppilaitosten keskinäinen sekä yksityisen sektorin kanssa tehtävä yhteistoiminta tukevat alueen kehitystä. Ne vahvistavat työvoiman ja yritysten osaamista ja lisäävät alueen vetovoimaisuutta. Osaamisrakenteet kuitenkin vaihtelevat maakunnittain, mikä vaikuttaa myös niiden asemaan. Maakunnissa joista korkeakoulut puuttuvat pyritään korjaamaan tilannetta tekemällä yhteistyötä muiden maakuntien korkeakoulujen kanssa. Näin tapahtuu esimerkiksi Kymenlaaksossa ja Itä-Uudellamaalla. Maakunnissa, joissa korkeakoulutoimintaa on, pyritään lähinnä tehostamaan sitä ja lisäämään eri korkeakoulujen välistä yhteistyötä. Erityisenä tavoitteena on kansainvälisten huippuyksiköiden luominen.

Näiden edellä esitettyjen tietojen painottumisesta huolimatta varsinaisia *ylimaakunnallisia osaamiskeskittymiä* nimetään vähän. Tavallisimmin maakunnissa turvaudutaan pääkaupunkiseudun, Oulun, Jyväskylän, Tampereen, Turun tai Kuopion osaamiskeskittymiin. Maakunnista Etelä-Karjalalla ja Kymenlaaksolla on tavoitteena yhdistää omaa osaamiskeskustoimintaa ja hyödyntää erityisesti Lappeenrannan yliopiston asemaa.

Elinkeinoelämän ja osaamisen vahvistamisen innovatiiviset keinot

Elinkeinoelämän kehittämiseen ja osaamisen vahvistamiseen yleisesti liitettyjä innovatiivisia keinoja käsitellään maakuntasuunnitelmissa vähän. *Innovaatioympäristön ja -järjestelmien hyödyntämistä* kuvataan *elinkeinoelämän osalta* niukasti verrattuna siihen, kuinka merkittävän aseman innovaatiojärjestelmät saavat tuoreimmassa alueiden kehittämistä käsittelevässä kirjallisuudessa. Uuden teknologian ja osaamisen yhdistäminen maakuntien nykyisiin toimialoihin sekä toisaalta aivan uusien alojen luominen nähdään tapana lisätä alueen kilpailukykyä ja vetovoimaisuutta uusien toimijoiden ja asukkaiden houkuttelemiseksi. Innovaatioiden merkitys itsessään jää kuitenkin strategioissa marginaaliseen asemaan. Näitä mainitaan, jos yleensä mainitaan, osana tavoitteita.

Maakuntasuunnitelmissa kuvattavat *yhteistyö- ja toimintamallit* ovat perinteisiä. Niissä kuvataan lähinnä seutu- ja kuntayhteistyötä sekä hallinnollista toimialayhteistyötä, joiden tavoitteena on tuottaa säätöjä ja parantaa peruspalveluiden tuotannon tehokkuutta. Seutuyhteistyön merkityksen odotetaan kasvavan

lähes kaikkialla. Myös kansainvälistä verkostoitumista korostetaan. Itämeren ja Barentsin meren sekä pohjoisen ulottuvuuden yhteistyömallit ovat kuitenkin jo vakiintuneita toimintatapoja.

Myös osaamisinnovaatioita kuvataan niukasti. Osaamisinnovaatioilla tarkoitetaan inhimillisten ja sosiaalisten voimavarojen pohjalta syntyviä uusia toimintatapoja, taitoja ja käytäntöjä, joita hyödynnetään kun uutta teknologiaa otetaan käyttöön. Osaamisinnovaatiot luovat myös uusia perinteitä ja lisäävät siten alueellista vetovoimaa.

Tietoverkoilla voidaan helpottaa etätyöskentelyä, lisätä palveluiden saatavuutta ja parantaa kansalaisten osallistumismahdollisuuksia. Tietoverkkojen kehittämistä kuvataan maakuntasuunnitelmissa niukasti. Käytännössä tietoverkkojen esteettömyyttä parannetaan erilaisin e-demokratia ja verkkoyliopistohankkein. Itä-Suomea lukuun ottamatta hankkeet jäävät pääosin paikallisiksi. Esteettömyyttä parannetaan myös tietoliikenneinfrastruktuuria kehittämällä sekä lisäämällä asukkaiden tietoliikennetietoutta.

2.5 Kehittämisarvot

Kehittämislinjaukset perustuvat aina jonkinlaiseen maakunnalliseen tavoitetilaan. Tätä tavoitetilaa puolestaan ohjaavat maakunnassa vallitsevat kehittämisarvot, jotka voivat olla joko yhteisesti valittuja tai tarkemmin erittelemättömään arvomaailmaan nojaavia. Useimmissa maakuntasuunnitelmissa kehittämistyön taustalla oleva arvomaailma välittyy epäsuorasti. Tämä voi heikentää maakuntasuunnitelmien kykyä välittää maakunnan yhteisiä kehittämisarvoja ja siten mahdollistaa eri toimijatahojen avoin keskustelu.

Maakuntasuunnitelmista löytyy kolmentasoisia kehittämisarvoja. Ensinnäkin muutamissa maakuntasuunnitelmissa esitetään selkeästi kehittämiseen liittyviä arvoja tai maakunnallisia arvoja, jotka samalla profiloivat koko aluetta. Tällaisia arvoja ovat mm. yhteisvastuullisuus, henkinen ja sosiaalinen hyvinvointi, tasa-arvo, monikulttuurisuus, elinympäristön hyvä laatu, tieto, taito, elämänlaatu. Ne jäävät usein abstrakteiksi, vaikka ne pyritäänkin linkittämään osaksi maakunnallisia tavoitteita ja strategioita. Eräissä maakuntasuunnitelmissa on haettu yhteistä arvopohjaa jopa maakunnan asukkaille suunnatuilla kyselyillä.

Toiseksi kehittämisarvot ovat strategisen suunnittelun kannalta osa asetettuja tavoitteita. Perinteisesti tavoitteiden tulisi olla muita kuin arvoja, hyvinkin konkreettisia ja määrällisin tavoitetasomittarein täsmennettyjä. Tällaisia tavoitteita olisivat mm. työttömyyden määrän puolittuminen alueella tai väestön omavaraisuusasteen säilyminen. Maakuntasuunnitelmissa tavoitteet ovat kuitenkin luonteeltaan enemmän kehittämisarvoja, sillä ne ohjaavat konkreettisten toimenpiteiden sijasta kehittämisstrategioita. Tyypillisesti tavoitteiksi asetettuja kehittämisarvoja ovat mm. vahva ja monipuolinen elinkeinorakenne, alueen logistinen kilpailukyky ja saavutettavuus, peruspalveluiden tarjonnan turvaaminen, turvallinen ja viihtyisä elinympäristö. Näin asetettuja tavoitteita usein tarkennetaan alatavoitteilla tai kohdennetulla strategialla.

Kolmanneksi ja tavallisimmin kehittämisarvoja ei tarkemmin maakuntasuunnitelmissa esitellä tai nimetä, mutta ne tulevat esiin maakuntasuunnitelmassa valituista voimavaroista ja kehittämislinjauksista. Maakuntasuunnitelmissa on nähtävissä koko asiakirjan läpäiseviä, kaikille asiakirjoille yhteisiä kehitysarvoja. Keskeisin kehittämisarvo on taloudellinen kilpailukykyisyys, joka kulkee käsi kädessä toimintojen tehostamisen ja alueellisen vetovoimaisuuden kanssa. Koska taloudellinen kilpailukyky määrittää muiden edellä mainittujen arvojen keskinäisen noudattamisjärjestyksen, sen merkityksen avaaminen ja pohdinta olisi perusteltua maakuntasuunnitelmissa.

Kehittämislinjausten painottuminen suuralueittain ja valtakunnallisesti

3

Tässä luvussa käsitellään maakuntasuunnitelmissa esiintyviä kehittämislinjauksia suuralueittain ja valtakunnallisesti. Luvussa edetään suuralue kerrallaan. Ensinnä kuvataan suuralueen yleiset kehittämistavoitteet. Tämän jälkeen esitetään suuralueen maakunnallisesti profiloituvat ja sitten suuraluetta yhdistävät kehittämislinjaukset.

Profiloimisella tarkoitetaan maakuntasuunnitelmissa esiin tuotuja tapoja erottautua muista tuomalla esiin omia vahvuuksiaan ja ennakoita omaa itsenäistä kehitystään. Yhtenäisyydellä puolestaan tarkoitetaan sitä, miten maakunnat asemoivat itsensä osaksi laajempaa kokonaisuutta sekä miten yhtenäisiltä ja johdonmukaisilta maakuntasuunnitelmissa esiintyvät kehittämislinjaukset näyttävät. Huomattavaa on, että sama kehittämissuunnitelma voi olla samanaikaisesti maakunnallisesti profiloituvaa sekä yhtenäisyyttä luova. Joskus ne voivat olla myös toisilleen vastakkaisia. Esimerkiksi vahvasti profiloituvat asiasisällöt kuvastavat maakunnallisia erityispiirteitä ja ne saattavat samalla jopa pirstaloita suuralueen kehittämislinjausten johdonmukaisuutta. Suuralueittaisista kehittämislinjauksista on muodostettu luvun lopusta löytyvä valtakunnallinen yhteenveto.

Luvussa keskitytään maakuntasuunnitelmissa painottuneisiin kehittämislinjauksiin, jotka liittyvät yleensä elinkeinoelämän kehittämiseen ja osaamisen vahvistamiseen (katso edellinen luku 2). Jotta maakuntien tekemistä valinnoista saa mahdollisimman laajan kuvan, esitetään luvussa myös maakuntasuunnitelmissa vähemmän painottunutta fyysisen aluerakenteen kehittämistä. Tämä jälkimmäinen nähdään maakuntasuunnitelmissa lähinnä alueen toimintoja tukevana toimintana, kuten yhteysverkkojen kehittämisenä.

Suuraluejakona käytettiin 11.7.2003 lähtien voimassa ollutta NUTS II jakoa (Tilastokeskus 2004). Maakuntasuunnitelmissa esitetyn omaehtoisen kehittämisen analysointi on suuralueitasolla mielekästä siksi, että maakunnallisesti yleensä tärkeinä pidetyt kehittämislinjaukset on saatu koottua valtakunnallisesti. **Koska suuralueittainen vertailu ei ole itsetarkoitus vaan väline, keskitytään analyysissä kehittämislinjausten vertailuun suuralueiden sisällä. Valtakunnallisenkin yhteenveto on muodostettu suoraan maakuntatasolta nousevista kehittämislinjauksista.**

Suuralueiden välistä vertailua vaikeuttaa maakuntasuunnitelmien erilainen rakenne ja luonne, jotka vaihtelevat paljon. Yleisesti ottaen Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntasuunnitelmat ovat luonteeltaan kuvailevampia ja siten informatiivisempia kuin Etelä- ja Länsi-Suomen maakuntasuunnitelmat. Näin sekä aluerakenteeseen että elinkeinojen kehittämiseen ja osaamisen vahvistamiseen liittyvät kehittämislinjaukset huomioidaan painokkaammin Itä-Suomen suuralueen maakuntasuunnitelmissa. Itä- ja Länsi-Suomen suuralueiden kehittämislinjauksia yhdistää pyrkimys väestön ja työvoiman säilyttämiseen alueella, kun taas Pohjois- ja Etelä-Suomessa pyritään lisäämään alueen vetovoimaisuutta ja elinkeinoelämän kilpailukykyä.

Suuralueittain painottuneita kehittämislinjauksia kuvataan tarkemmin seuraavissa kappaleissa taulukon 7 pohjalta.

Taulukko 7. Suuralueittain painottuneet tekijät maakuntasuunnitelmissa.

Suuralueiden maakuntasuunnitelmien ulottuvuudet	Etelä-Suomi	Länsi-Suomi	Itä-Suomi	Pohjois-Suomi
Tunnistetut voimavarat	Voimavarojen tunnistaminen niukkaa. Yleensä tunnistettuja hyvä sijainti suhteessa pääkaupunkiseutuun ja kansainvälisiin keskuksiin, vahva elinkeinoelämä ja osaaminen, monipuolinen palvelurakenne ja vetovoimainen ympäristö.	Voimavarojen tunnistaminen vaihtelevaa. Vahva perus- ja jalostusteollisuus, yrittäjyysperinne, hyvät yhteysverkot, Keski-Suomessa ja Pirkanmaalla korostuu teknologia-osaaminen.	Voimavarojen tunnistaminen vaihtelevaa. Luonnonvarat, ICT-, hyvinvointitekniologia- ja luonnonvaraosaaminen, Venäjän ja Pietarin talousalueen läheisyys.	Tunnistaminen vaihtelevaa. Perus- ja jalostusteollisuus, ICT-teknologia, matkailu- ja kulttuuriteollisuus, pohjoinen sijainti, Pohjois-Pohjanmaalla hyvä väestöpohja.
Työnjakoa ja profiloitumista tukevat kehittämissuunnitelmat	Nykyisen elinkeinoelämän edelleen vahvistaminen, omien liikenneyhteyksien kehittäminen. Maakuntien kehittämissuunnitelmissa selkeitä eroja muuttovoittoisten ja muuttotappioiden maakuntien kesken, kaikilla maakunnilla omat vahvuudet.	Profiloituu toisaalta perus- ja jalostusteollisuuden sekä toisaalta korkean teknologian osaamisalueena. Kaksijakoisuus: Pohjanmaan, Etelä-Pohjanmaan ja Satakunnan kolmikko korostavat ylimaakunnallista yhteistyötä, Pirkanmaa ja Keski-Suomi omaehtoista kehittämistä.	Profiloituu yritystoiminnan, innovaatiojärjestelmien ja sosiaali- ja terveydenhuollon kehittäjänä, maakuntakeskusten merkityksen korostaminen ja tukeminen. Ei suuria maakunnallisia eroja kehittämissuunnitelmissa.	Profiloituu perus- ja jalostusteollisuuden osaamisen lisäksi korkean teknologian aloilla sekä matkailualueena. Aluerakenteen kehittämisessä Lappi painottaa monikeskisuutta, Pohjois-Pohjanmaa eri tasoisten keskuksien verkostoitumista, Keski-Pohjanmaa maakuntakeskuksen vahvistamista
Yhtenäisyyttä tukevat kehittämissuunnitelmat	Pääkaupunkiseutu kaikkien maakuntien veturina, pyrkimys väestön ja toimintojen keskittymisen aiheuttamien haittojen vähentämiseen, osaamisen ja liikenneverkkojen kehittäminen, kilpailukyvyyn ylläpitäminen, kansainvälisten yhteyksien korostaminen.	Yhteiset kehittämissuunnitelmat ja yhteinen tavoite väestön ja työvoiman kasvattaminen.	Yhdensuuntaiset tavoitteet sekä IT-teknologian valjastamisen aluekehityksen tueksi, toimintojen keskittäminen valta-ten varsin, suuntautuminen EU:n ja pääkaupunkiseudun suuntaan sekä muihin maakuntiin.	Yhteistä panostamisen osaamisen ja elinkeinoelämän vahvistamiseen yhteisin ylimaakunnallisin verkostoin ja klusterein, Yhteinen aluekehittämismalli 1+3, Oulun merkitys suuralueen keskuksena huomattava.

3.1 Pohjoinen suuralue

Pohjoisen suuralueen muodostavat Lapin, Pohjois-Pohjanmaan ja Keski-Pohjanmaan maakunnat. Niiden maakuntasuunnitelmissa käsitellään eri aihepiirejä monipuolisesti. Esitystapa vaihtelee, mutta suuralueen maakuntasuunnitelmat ovat yleisesti ottaen informatiivisia.

Suuralueen maakuntasuunnitelmissa korostuu ylimaakunnallisen ja seutukunnittaisen yhteistyön merkitys. Se näyttäytyy pääasiassa erilaisten maakunnallisten verkostojen ja yhteistoiminnallisten mallien painottamisena sekä oppilaitosten integroimisena elinkeinoelämän tueksi. Maakunnat pyrkivät myös profiloitumaan. Tämä tapahtuu lähinnä esittelemällä elinkeinoelämän linjauksia. Suuralueesta ja sen kehittämissuunnitelmissa syntyy jossain määrin yhtenäinen kuva.

Yhteisiä kehittämistavoitteita ovat:

- osaamisen vahvistaminen,
- elinkeinojen kehittäminen ja kilpailukyvyn vahvistaminen
- yhteiskunnallisen hyvinvoinnin turvaaminen ja sosiaalisen pääoman vahvistaminen.

Työnjakoa ja profiloitumista tukevat kehittämislinjaukset

Pohjois-Suomen maakunnat profiloituvat jo erilaisten voimavarojensa kautta. Pohjois-Pohjanmaan voimavaroja ovat hyvä väestöpohja sekä monipuolinen elinkeino- ja osaamisrakenne sekä voimakas yhteistyö eri toimijoiden kesken. Lapsissa nojataan vahvaan perus- ja jalostusteollisuuteen, matkailu- ja kulttuuriteollisuuteen sekä pohjoiseen sijaintiin, kun taas Keski-Pohjanmaalla korostetaan perinteisiä teollisuuden aloja sekä sosiaalista hyvinvointia.

Kaikki suuralueen maakuntasuunnitelmat painottavat ylimaakunnallista yhteistyötä sekä osaamisrakenteiden vahvistamista. Ne toimivat vahvasti suuraluetta yhdistävinä tekijöinä ja niitä kuvataan tarkemmin seuraavassa kappaleessa. Pohjois-Suomen kehittämisen erityisyytenä on kehittämisarvojen määrittäminen. Kehittämisarvoja ovat hyvinvointi, tasa-arvo, oikeudenmukaisuus ja toimijoiden yhteistyö yleensä

Aluerakenteen kehittäminen näkyy siten, että Lappi tähtää selkeään monikeskuisuuteen, joka nojaa useampaan kaupunkikeskukseen sekä matkailualueiden kyläkeskuksiin. Itä-Lapin ja Koillismaan matkailuvyöhyke on hyvä esimerkki siitä, miten yksittäistä elinkeinoa voidaan tukea aluerakenteen kehittämisen avulla. Pohjois-Pohjanmaan kehittää puolestaan vahvasti Oulua ja sitä ympäröiviä kuntia, vaikka se samalla tukee myös tasapainoista aluerakenteen kehittämistä mm. 1+3 toimintamallin avulla. Keski-Pohjanmaa jää niiden välimaastoon. Siellä tavoitteena on Kokkolan vahvistaminen kansalliseksi kaupunkikeskittymäksi, mutta samalla siellä tuetaan myös kyläyhteisöiden ja syrjäisen maaseudun elinmahdollisuuksia.

Maakunnissa painotetaan myös luonteenomaisia kulttuuriympäristöllisiä aluekokonaisuuksia, joita ovat kaupunkikeskustat, jälleenrakennusajan asuinalueet, eheät kyläympäristöt, vanhoihin elinkeinoihin liittyvät kohteet, maaseutukaupungit, jokilaaksojen maaseutualueet, Kokkolan merikaupunki ja saaristo, Kaustisen ja Kalajoen hiekkasärkät

(Mareapolis) sekä seitsemän sillan saaristomaisemat Kokkolasta Pietarsaareen. Luonnonympäristöllisiä aluekokonaisuuksia ei juuri nimetä.

Yhtenäisyyttä tukevat kehittämislinjaukset

Suuraluetta eniten yhdistävä tekijä on seudullisen ja ylimaakunnallisen yhteistyön korostuminen. Yhteistyön ohjelmointi ei jää vain yhteistyökumppaneiden listaamiseen tai yhteistyömallin nimeämiseen, vaan se on strateginen valinta, jolla kehitetään maakuntaa kokonaisvaltaisesti. Toiseksi suuralueen maakuntia yhdistää vahva kansainvälinen suuntautuminen rajan yli Pohjoismaihin sekä Venäjälle.

Suuralueen kehittämislinjauksille on yhteistä osaamisrakenteiden vahvistamisen painottaminen, joka nojaa sekä omien sisäisten rakenteiden kehittämiseen että ylimaakunnallisen tarjonnan hyödyntämiseen. Puuttuva koulutustarjonta tai toimialakohtainen yritys yhteistyö korvataan muualta Pohjois-Suomesta tai kauempaa löytyvällä asiantuntemuksella. Oulun ja Lapin yliopistojen merkitys korostuu, samoin monipuolisen tutkimuslaitosverkoston. Osaamisen vahvistaminen nähdään kaksiosaisena: väestön peruskoulutuksen vahvistamisena ja toisaalta alueen vetovoimaisuuden sekä elinkeinotoiminnan kilpailuvalttina.

Osaamisrakenteiden vahvistaminen linkittyy suoraan klusteripohjaiseen elinkeinojen kehittämiseen. Kukin maakunta keskittyy omiin vahvuuksiin, mutta toimialoittaista yhteistyötä tehdään yli maakuntarajojen. Yhteistyömahdollisuuksia tarjoavat: markkinointiyhteistyö, Multipolisverkosto, osaamiskeskusohjelma yleensä (esimerkiksi Raahen–Nivalan–Tornion metallialan verkosto-ohjelma), Barentsin ja Itämeren yhteistyöverkostot sekä myös muiden kuin Pohjois-Suomen maakuntasuunnitelmissa mainittu verkostoyliopistohanke, johon kuuluvat Oulun ja Jyväskylän yliopistot ja tulevaisuudessa myös Vaasan ja Uumajan yliopistot. Muita verkostoitumistapoja ovat yritystoimijoiden oma verkostoituminen ja testialustat, kulttuuriverkostot ja luonnonsuojeluverkosto.

Seudullinen ja ylimaakunnallinen yhteistyö on osa aluerakenteen kehittämistä. Jo aiemmin mainittu seudullinen ”1+3 yhteistoimintamalli” on vahvasti linkitetty paitsi toimintojen kehittämiseen yleensä, myös niiden sijoittamisen suunnitteluun. Pohjois-Suomen neuvottelukunnan merkitys suunnitteluyhteistyön organisaationa korostuu. Aluerakenteen kehittämisellä tuetaan maakuntien elinkeinorakennetta osoittamalla kuusi valtakunnan rajat ylittävää toiminnallista vyöhykettä. Näitä ylimaakunnallisia kehityskäytäviä ovat: Barentsin käytävä, suurteollisuuden, huippuosaamisen ja logistiikan Perämerenkaari, Oulu–Kajaani–Arkangel -liikenneyhteys, Tornionjoen ja Tenojoen matkailun, asumisen ja rajayhteistyön laaksot sekä Inarin–Muumanskin matkailun ja teollisuuden vyöhyke.

Suuralueen aluerakenteen kehittämislinjauksille on yhteistä, että keskusten välinen työnjako perustuu vahvoihin pääkeskuksiin (Rovaniemi, Oulu ja Kokkola) ja monitasoiseen alakeskuksiin, joiden toivotaan profiloituvan erityispiirteidensä mukaisesti. Oulun asema suuralueen keskuksena korostuu. Se on sekä maakunnallisten ja ylimaakunnallisten voimavarojen että kansainvälisten yhteyksien keskus, jonka tavoitteena on vakiinnuttaa asemansa niin Perämeren ja pohjoisten lähialueiden keskuksena kuin valtakunnan toisena pääkeskuksena pääkaupunki-seudun jälkeen. Maaseutualueet tukeutuvat palvelullisesti keskuksiin ja profiloituvat erityisesti matkailu- ja vapaa-ajanalueina. Liikenneyhteyksien kehittämisessä korostuu raideliikenteen merkitys. Tärkeiksi liikenneyhteyksiksi nousevat valtatie 4, 8, Käylä–Salla -väylä sekä tulevaisuudessa Oulu–Kajaani–Arkangel -tieyhteys ja Luulaja–Muumansk -raideyhteys.

Kehittämislinjausten innovatiivisuus

Pohjois-Suomessa muutostekijöinä tunnistetaan yleisten trendien lisäksi väestön ja ikärakenteen muutoksen vaikutus maakuntiin. Väestön odotetaan ikääntyvän ja syntyvyyden laskevan. Asutus ja toiminnot keskittyvät tällöin entistä voimakkaammin keskuksiin ja perinteiset maaseutualueet hiljenevät.

Maakuntien kehittämisessä hyödynnetään vahvasti uusia toimintatapoja. Ennakoidut toimintaympäristön muutokset on sidottu suoraan alueellisten innovaatiojärjestelmien kehittämiseen, jota ohjataan osana laajempaa aluekehittämistoimintaa. Käytännössä innovaatiojärjestelmiä kehitetään pitkälti samoin kuin muillakin suuralueilla, linkittämällä alan osaaminen elinkeinoelämän tarpeisiin. Multipolis-verkosto on hyvä esimerkki tällaisesta osaamisperustaisesta klusteritoiminnasta.

3.2 Itäinen suuralue

Itäiseen suuralueeseen kuuluvat Kainuun, Pohjois-Savon, Pohjois-Karjalan ja Etelä-Savon maakunnat. Niiden maakuntasuunnitelmat ovat luonteeltaan laaja-alaisia. Niissä käsitellään asioita yksityiskohtaisesti, mistä syystä ne sisältävät runsaasti informaatiota. Kaikki suuralueen maakuntasuunnitelmat sisältävät voima-

varojen ja toimintaympäristön kuvauksen, kehittämistavoitteet sekä -strategian. Etelä-Savon maakuntasuunnitelma poikkeaa muista lähinnä esitystapansa puolesta.

Maakuntasuunnitelmissa painottuvat elinkeinoelämän kehittäminen ja osaamisen vahvistaminen sekä maakunnallisia erityispiirteitä ja keskinäistä yhteistyötä tukevat asiasällöt. Tällaisia ovat monipuolinen maakunnallinen verkostoituminen sekä kehittäjäverkostojen ja oppilaitosten merkitys aluekehittämisessä. Aluerakenteen kehittämisessä puolestaan korostuvat innovatiivisuuteen liittyvät aiheet, kuten kokonaisvaltaisten innovaatioympäristöjen ja -järjestelmien kehittäminen, väestönkehityksen ennakointi sekä tietoverkkojen kehittäminen.

Maakuntien tavoittelema kehitys on pitkälti samansuuntaista, samoin niiden valitsemat keinot. Maakuntasuunnitelmat antavat Itä-Suomen kehittämisestä yhteneväisen kuvan. Yhteisiä kehittämistavoitteita ovat:

- alueen vetovoimaisuuden ja toimintaympäristön parantaminen
- osaamirakenteiden ja osaamistason parantaminen
- palvelu-, tuotanto- ja aluerakenteen kehittäminen
- talouden ja työllisyyden kohentaminen

Työnjakoa ja profiloitumista tukevat kehittämislinjaukset

Itä-Suomen maakuntasuunnitelmissa tunnistetaan muutostekijöinä yleisten muutostrendien lisäksi väestön ja ikärakenteen muutoksen vaikutus maakuntiin. Väestön odotetaan keskittyvän entistä voimakkaammin keskuksiin. Palvelutarpeen odotetaan kasvavan ja työttömyyden lientyvän työvoiman vähentyessä. Maakunnallisia voimavaroja esitetään eri tavoin, yhteisesti tunnistettuja voimavaroja ovat luonnonvarat, perus- ja jalostusteollisuus, hyvinvointiteknologia sekä Venäjän ja Pietarin talousalueen läheisyys.

Suuralueen maakunnat profiloituvat verkostomaisen yhteistyön ja osaamiseen perustuvan elinkeinojen kehittämisen maakuntina. Maakuntasuunnitelmissa nousevat esiin maakuntien osaamisalojen ja elinkeinojen kehittäminen sekä alueen vetovoimaisuuden lisääminen. Kehittämislinjauksissa korostuu myös vahvasti aluerakenteen kehittäminen, joka näkyy vahvana liikenneyhteyksien painottamisena. Tätä suuraluetta keskeisesti yhdistävää tekijää kuvataan tarkemmin seuraavassa kappaleessa.

Verkostoitumisella tuetaan ennen kaikkea omia erityisiä voimavaroja. Pohjois-Karjalassa painotetaan yritystoiminnan kehittämistä, Pohjois-Savossa hyvinvointialan osaamista, Etelä-Savossa identiteetin kehittämistä ja Kainuussa maakunnan kokonaisvaltaista kehittämistä innovaatiojärjestelmän avulla. Strategiaa toteutetaan maakunnallisten osaamiskeskittymien avulla. Näitä ovat mm. kaikki oppi- ja tutkimuslaitokset, JOSEK Oy, Kivikeskus, Puugia, Joensuun Tie-depuisto, Kuopion Teknologiakeskus Teknia Oy sekä Measurepolis ja Virtuosi.

Vaikka aluerakenteen kehittäminen on maakuntien yhteinen strateginen valinta, sen perimmäinen tarkoitus on oman maakunnallisen kilpailukykyyn lisääminen. Maakunnat vahvistavat omaa aluerakennettaan mm. lisäämällä seudullista yhteistyötä, mutta myös keskittämällä toimintojaan ja lisäämällä seudullista yhteistyötä maakunnan sisäisiksi kehityskäytäviksi nimetyillä alueilla, joita ovat Paltamo–Vartius, Kajaani–Suomussalmi, Vuolijoki–Kajaani–Sotkamo, Kuopio–Varkaus–Iisalmi ja itä–länsi-suuntainen VT 9 ja 17 muodostama poikittaisväylä.

Maakunnallista profiloitumista tukevat myös luonnonympäristöllisten aluekokonaisuuksien tunnistaminen. Itä-Suomen maakuntasuunnitelmissa nostetaan esiin mm. Oulujärven ja Pielisen vesistöalueet, metsäiset vaara-alueet, Kolin kansallispuisto sekä suo- ja harjualueet. Kulttuuriympäristölliset aluekokonaisuudet jäsentyvät heikommin. Tällaisina mainitaan vesistöalueisiin liittyvät kyläkunnat, vaarakylät sekä pienkaupunkimiljööt.

Yhtenäisyyttä tukevat kehittämislinjaukset

Itä-Suomen suuralueen maakuntasuunnitelmat antavat kehittämislinjauksista varsin yhdenmukaisen kuvan. Maakunnilla on samanlaisia kehittämislinjauksia erityisesti osaamisen vahvistamisessa, aluerakenteen kehittämisessä sekä suuntautumisessa pääkaupunkiseudulle ja rajan yli lähialueille.

Osaamisen vahvistaminen tapahtuu ylimaakunnallisen toiminnan avulla. Yhteisiä osaamisverkostoja luodaan aktiivisesti esimerkiksi Kuopion ja Joensuun yliopistojen ympärille. Myös ammattikorkeakoulut linkittyvät yli maakuntarajojen. Osa yhteistyöstä suuntautuu yli suuralueajan Oulun yliopiston osaamiskeskittymää kohden. Osaamisorientoituneisuuden lisäksi tähän päästään kaikkien toimintaan nivotulla innovaatiotoiminnalla ja tietoyhteiskuntastrategioiden toteuttamisella, esimerkiksi tietoverkkojen sovellutusten kautta.

Aluerakenteen kehittäminen tapahtuu keskittämällä toimintoja valtateiden varsille ja vahvistamalla maakunnallisia kaupunkikeskuksia. Erityisen vahvasti toimintoja kehitetään akseleilla Oulu–Kajaani–Arkangeli–Komi, Kajaani–Iisalmi–Kuopio–Varkaus–Mikkeli, Joensuu–Kuopio–Jyväskylä–Tampere–Turku sekä Oulu–Kuopio–Pietari. Suuralue linkittyy Vienan-Karjalan kanssa luontomatkailun Vihreään vyöhykkeeseen. Valtateiden merkitys on suuri suuralueen kehittämisessä. Kainuu sekä Pohjois- ja Etelä-Savo korostavat toimintojen keskittymistä erityisesti valtatie 5 varrelle. Muita tärkeitä yhteysverkon osia ovat valtatie 9, 17, 23, 27, Savonrata, Niiralan rajanylitysasema sekä tulevaisuudessa oikorata ja Kuopio–Oulu -rata.

Itä-Suomen maakuntasuunnitelmissa painottuvia maakuntakeskuksia ovat Kuopio, Joensuu, Kajaani ja Mikkeli. Muutamilla maakunnilla on yksittäisen vahvan kaupunkikeskuksen lisäksi pienempien kaupunkien muodostama kaupunkiverkosto. Etelä-Savossa maakuntakeskuksen merkitys ei korostu niin voimakkaasti kuin muissa ja verkosto kattaa kaiken tasoiset keskuksat. Kaupunkiverkoston vahvuus määrittyy kasvukeskuksen valtakunnallisen ja kansainvälisen aseman mukaan. Jos kasvukeskus heikentyy, myös kaupunkiverkoston merkitys vähenee. Itä-Suomessa huomioidaan myös maaseudun asema. Sitä pidetään matkailun ja virkistyksen ydinalueena, jolla pyritään tarjoamaan palvelut usein käytettävissä olevin keinoin.

Suuralueen yhtenäisyyttä lisää se, että maakuntien keskuksat linkittyvät paitsi toisiinsa, ne myös suuntautuvat yksituumaisesti kohti pääkaupunkiseutua ja toisaalta rajan yli Venäjälle, erityisesti Pietariin. Ulkomaiset maahanmuuttajat katsotaan tulevaisuuden voimavaraksi, joka voi helpottaa myös nykyistä väestökatoa. Toimialayhteistyötä ja liikenneverkkoja suunnataan Ouluun, pääkaupunkiseudulle sekä Pietariin ja rajan takaisille alueille.

Kehittämislinjausten innovatiivisuus

Itä-Suomessa korostetaan uutta teknologiaa ja uusia toimintamalleja, jotka pääasiassa linkitetään olemassa jo olevaan toimintaan. Toisena suuntana on myös aivan uusien toimialojen luominen. Lähes kaikissa suuralueen maakunnissa tähdätään uusien toimintamallien löytämiseen sekä omassa kehitystoiminnassa että yritysten toiminnassa. Jälkimmäisten kehittäminen tapahtuu lähinnä toimialakohtaisin klusterein, jotka linkitetään ensin mainittuun eli alueelliseen kehittämiseen. Erityisyytenä on jopa kokonaisvaltaisiin innovaatiojärjestelmiin pyrkiminen. Palvelu-, tuotanto- ja aluerakenteen kehittäminen sekä osaamisrakenteiden ja osaamistason vahvistaminen lisäävät alueen vetovoimaisuutta. Näin maakunnan talouden ja työllisyyden odotetaan kohenevan ja alueen rakenteellisen toimintaympäristön paranevan entisestään. Tämä syklinen kehittämisajattelu kiteytyy erityisesti Kainuun innovaatiojärjestelmän kuvauksessa.

Hallinnon rakenteiden uudistaminen on monipuolista. Uusia tapoja maini-

taan useita. Merkittävin on Kainuun maakunnallinen itsehallintomalli. Muita tapoja ovat seudulliset ja toimialoitteiset yhteistyömallit, yksityisten toimijoiden hyödyntäminen sekä erilaisen uuden tekniikan soveltaminen. Tästä esimerkkinä tietoverkot, erityisesti alueelliset tietoverkot, joilla pyritään ratkaisemaan pitkien etäisyyksien aiheuttamia ongelmia mm. julkisten palveluiden tarjonnassa.

3.3 Läntinen suuralue

Läntiseen suuralueeseen kuuluvat Pohjanmaan, Etelä-Pohjanmaan, Keski-Suomen, Pirkanmaan ja Satakunnan maakunnat. Niiden maakuntasuunnitelmat ovat luonteeltaan pitkälti samanlaisia. Ne sisältävät kehittämistavoitteiden ja strategioiden lisäksi myös maakunnallisten voimavarojen ja muutostekijöiden kuvauksen. Pirkanmaan maakuntasuunnitelmassa keskitytään lähinnä kehittämislinjausten esittämiseen. Valittu esitystapa vaikuttaa myös maakunnan kehittämisestä saatavaan kokonaiskuvaan, sillä esimerkiksi aluerakenteen kehittäminen on jätetty tästä maakuntasuunnitelmasta lähes kokonaan pois.

Suuralueen maakuntasuunnitelmissa painottuvat eniten toimintaympäristön muutoksiin varautuminen sekä elinkeinostrategioiden ja osaamisalueiden esittely. Maakuntien keskinäistä yhteistyötä ei siis juuri korosteta muissa teemoissa kuin osaamisen vahvistamisessa. Maakuntasuunnitelmat eivät poikkea toisistaan yhtä suuresti kuin esimerkiksi Etelä-Suomessa, eikä niiden sisällöistä synny kovin selkeitä suuralueittaisia kokonaisuuksia.

Yhteisiä kehittämistavoitteita ovat:

- väestön ja työvoimamäärän lisääminen
- työpaikkojen määrän lisääminen
- toimijoiden välisen yhteistyön lisääminen
- hyvinvoinnin lisääminen ja peruspalveluiden saatavuuden turvaaminen

Työnjakoa ja profiloitumista tukevat kehittämislinjaukset

Länsi-Suomen suuralueen maakunnat pyrkivät edistämään maakunnallista osaamista sekä alueen vetovoimaisuutta ja siten lisäämään väestön ja työvoiman määrää. Tavallisesti tunnustettuja voimavaroja ovat vahva perus- ja jalostusteollisuus, yrittäjyysperinne sekä hyvät yhteysverkot. Erityisesti Keski-Suomessa ja Pirkanmaalla korostuu teknologiaosaaminen. Muutostekijöiden tunnistaminen on maakuntasuunnitelmissa yleensä ottaen niukkaa, lähinnä kansainvälisten ja kansallisten trendien esittelyä.

Suuralueen kehittämislinjauksissa on nähtävissä kaksi erilaista painotusta. Pohjanmaalla, Etelä-Pohjanmaalla ja Satakunnassa on nähtävissä pitkälti yhtenäisiä kehittämislinjauksia. Ne pyrkivät tiivistämään korkeakoulu-yhteistyötä ja luomaan sille uusia malleja ylimaakunnallisen verkostoitumisen avulla. Näin ne pyrkivät lisäämään tiedekorkeakoulujen vaikutusta alueellaan. Ne pyrkivät houkuttelemaan uutta työvoimaa ja patoamaan erityisesti koulutetun väestön poismuuttoa, korostamaan yrittäjyyden sekä perinteisen maaseudun ja maatalouden merkitystä.

Pirkanmaan ja Keski-Suomen kehittämislinjaukset poikkeavat lähtökohdiltaan suuralueen muista maakunnista ja niitä yhdistää pyrkimys omavaraiseen kehittämiseen, kansainvälinen suuntautuminen sekä teknologisen osaamisen ja logistisen merkityksen korostaminen.

Aluerakenteen kannalta keskeistä on kyläyhteisöiden merkityksen näkeminen yksittäisen kaupunkikeskuksen rinnalla sekä seutuyhteistyön korostaminen. Maakunnallista kehitystä tuetaan Länsi-Suomessa myös maakunnallisten keskusten ja pienempien kaupunkien välisillä kehityskäytävillä. Näitä ovat Vaa-

sa- Pietarsaaren työssäkäyntialue, Etelä-Pohjanmaan väylä, Jyväskylän nauhamaiset työssäkäyntialueet, Pohjois-Satakunnan säteittäinen kehitysalue sekä Kokemäkjokilaakson sekä Rauma–Eira–Huittinen -kehityskäytävät.

Länsi-Suomen maakunnat profiloituvat myös luonnon- ja kulttuuriympäristöllisten aluekokonaisuuksien kautta. Pohjanmaalla ja Satakunnassa korostetaan saaristoalueiden merkitystä matkailun ja asumisen kohteena. Niissä, samoin kuin Etelä-Pohjanmaalla nousee esiin jokilaaksoihin sijoittuvien kylien merkitys. Niiden kehittämisen kautta edesautetaan paikallisen elämäntyylin säilymistä ja maaseutualueiden erityisyyden ja elinvoimaisuuden säilymistä. Pirkanmaalla ja Keski-Suomessa esiteltävät matkailu- ja virkistyskohteet ovat lähinnä kaupunkikulttuurisia kohteita.

Yhtenäisyyttä tukevat kehittämislinjaukset

Länsi-Suomen maakuntasuunnitelmien kehittämislinjauksista ei saa kovin yhdenmukaista kuvaa niiden kaksijakoisuudesta johtuen. Pohjanmaa, Etelä-Pohjanmaa ja Satakunta omaavat hyvin samansuuntaisia kehittämislinjauksia, mutta erityisesti Pirkanmaan kehittämislinjaukset näyttävät erilaisina muihin suuralueen maakuntiin verrattuna. Tämä johtuu maakuntasuunnitelmassa valitusta esitystavasta, jossa maakunnan kehitystavoitteita ja valittuja strategioita kuvataan tarkoituksella kiteytetysti.

Useita Länsi-Suomen maakuntasuunnitelmia yhdistää se, että niissä esitetään myös kehittämislinjausten taustalla olevia kehittämisarvoja. Toinen suur-aluetta yhdistävä tekijä on ylimaakunnallisen yhteistyön korostaminen. Yhteistyön tiivistäminen edellyttää parempien yhteysverkkojen luomista, erityisesti länsi-itä -suunnassa. Liikenteen kehittämistä ja keskinäistä yhteistyötä tukevia ylimaakunnallisia kehityskäytäviä mainitaan kuusi. Idän lisäksi ne suuntautuvat länteen ja etelään, eivät kuitenkaan juuri pohjoiseen Perämerenkaaren suuntaan. Toimintoja sijoitetaan akseleilla Keski-Pohjola–Pietari, Merenkurkku, Seinäjoki–Tampere–Helsinki, Turku–Pori–Oulu ja Atlantti–Karjala. Nämä kehityskäytävät konkretisoituvat liikenteellisinä yhteyksinä, joilla tuetaan osaamisen vahvistamiseen tähtäävää verkostoitumista (Liite 2).

Kehittämislinjausten innovatiivisuus

Länsi-Suomen maakuntasuunnitelmissa painotetaan varautumista toimintaympäristön muutoksiin. Kansallisia ja kansainvälisiä trendejä kuvataan yksityiskohdaisesti, mutta niiden maakunnallisen merkityksen kuvaaminen on vähäistä. Maakuntasuunnitelmissa myös korostetaan innovaatiotoimintaa, joka on keskeinen osa oppilaitosten ja yritysten toimintaa. Sen tarkempi kuvaus kuitenkin puuttuu suunnitelmista.

Yhteistä maakunnille on myös seudullisen yhteistyön korostaminen, vaikka varsinaisia yhteistyöverkostoja kuvataan niukasti. Ne ovat yleensä hallinnon tai oppilaitosten varaan jäsenyviä. Hallinnollisia yhteistyömuotoja ovat Länsi-Suomen Allianssi, Merenkurkun Neuvosto, rajayhteistyöelin AEBR, periferisten rannikkoalueiden CPMR ja Pohjois-Suomen neuvottelukunta. Oppilaitosten varaan rakentuvat Vaasan korkeakoulukonsortio ja tiedeyliopistojen verkko-opetus.

3.4 Eteläinen suuralue

Eteläiseen suuralueeseen kuuluvat Varsinais-Suomen, Uudenmaan, Itä-Uudenmaan, Kymenlaakson, Etelä-Karjalan, Päijät-Hämeen ja Kanta-Hämeen maakunnat. Suuralueen maakunnat poikkeavat rakenteellisesti maakuntasuunnitelmien yhteistyöryhmän laatimista suosituksista, sillä kolmen maakunnan maakunta-

suunnitelmat eivät ole varsinaisia suunnitelmia, vaan strategia-asiakirjoja. Lisäksi varsinaisissa maakuntasuunnitelmissakin valitut tavat esittää kehittämissuunnitelmien poikkeavat toisistaan. Esittämistapa on usein kiteytettyä, jolloin kaikkien vahvimmin painotettuja asiasisältöjä kuvataan vain lyhyesti. Uudenaan ja Etelä-Karjalan maakuntasuunnitelmat ovat luonteeltaan monipuolisempia kuin suuralueen muut maakuntasuunnitelmat.

Suuralueen maakunnilla on kovin erilaiset lähtökohdat. Maakuntasuunnitelmat antavat suuralueesta mosaikkimaisen kuvan, jota yhdistää lähes kaikkien maakuntien pyrkimys linkittyä pääkaupunkiseutuun. Niissä painotetaan erityisesti liikenteellisen saavutettavuuden lisäämistä sekä kilpailukykyisen elinkeinorakenteen kehittämistä. Siten suuralueella näkyy fyysisen aluerakenteen yhtenäisyyden sekä toisaalta elinkeinoelämän ja osaamisen vahvistamisen omaehtoisuuden kehittämisen korostaminen.

Maakuntasuunnitelmien tavoitteet poikkeavat maakunnittain. Yleisesti esiintyviä kehittämistavoitteita ovat:

- kilpailukykyyn vahvistaminen
- elinkeinoelämän monipuolistuminen tai jo vakiintuneiden alojen kehittäminen
- liikenneverkkojen kehittäminen ja oman liikenteellisen aseman vahvistaminen
- osaamisen vahvistaminen ja toimijoiden verkostoituminen
- laadukkaan asumisen ja viihtyisän ympäristön turvaaminen
- hyvinvoinnin ja kulttuurin edistäminen

Työnjakoa ja profiloitumista tukevat kehittämissuunnitelmat

Suuralueen maakuntasuunnitelmista nousee esiin voimakas tarve profiloitua erityisesti elinkeinoelämän ja osaamisrakenteiden kautta sekä tarve kehittää erilaisia yhteysverkkoja. Tämä jälkimmäinen on suuraluetta vahvimmin yhdistävä kehittämissuunnitelma ja siksi sitä käsitellään laajemmin seuraavassa kappaleessa. Vaikka Etelä-Suomen omia voimavaroja kuvataan maakuntasuunnitelmissa usein niukasti, voidaan vahvasti profiloituvista kehittämissuunnitelmista päätellä, että tärkeimpinä voimavaroina pidetään hyvää sijaintia suhteessa pääkaupunkiseutuun ja kansainvälisiin keskuksiin, vahvaa elinkeinoelämää ja osaamista sekä monipuolista palvelurakennetta ja vetovoimaista ympäristöä.

Elinkeinorakenteiden kehittämisellä tähdätään olemassa olevan tuotantorakenteen ylläpitämiseen ja sen vahvistamiseen lisäämällä alan osaamista. Uudenaan elinkeinorakenne on kaikkein monipuolisin. Sieltä löytyvät kaikkien tuotannonalojen toimintoja ja laajimmat yritystoiminnan keskittymät.

Pääkaupunkiseudun vetovoima vaikuttaa siihen, että muut suuralueen maakunnat joutuvat pitämään tukevasti kiinni nykyisistä toiminnoistaan. Kansainvälinen kilpailu vaikuttaa puolestaan pääkaupunkiseudun menestykseen, josta on siten vetoapua kaikille, erityisesti lähimaakunnille. Kilpailuun vastataan osaamisen vahvistamisella, joka on muutamille maakunnille (Itä-Uusimaa, Kymenlaakso ja Etelä-Karjala) tärkeää jo siksi, että niiden väestön yleinen koulutustaso on heikko.

Tuotantorakenteen lisäksi Etelä-Suomen maakuntia erottaa osaamisrakenteiden erilaisuus, joka tuo oman lisänsä niiden väliseen alueelliseen kilpailuun. Väestön koulutustason lisäksi maakuntien oppilaitosten ja osaamisalojen lukumäärä vaihtelevat suuresti. Muutamit maakunnat profiloituvat metsä- ja puuteollisuus-, teknologia- sekä vienti- ja design-osaamiseen. Toisilla profiloituminen on vaikeampaa, koska joko kaikki alat ovat edustettuna myös korkeakouluopetuksessa tai sitten korkeakouluopetus puuttuu kokonaan.

Suuralueen maakunnat näyttävät kulkevan pareittain kehittämissuunnitelmiansa

perusteella. Yhtenä parina voi pitää Etelä-Karjalaa ja Kymenlaaksoa, joita kumpaakin yhdistää

Venäjän rajan hyödyntäminen, panostaminen elinkeinoelämän kehittämiseen klusteritoiminnan avulla ja sitä kautta työllisyyden kohentaminen. Perinteisiä tuotannonaloja muutetaan kilpailukykyisemmäksi uuden teknologian ja Venäjä-osaamisen avulla. Nämä muodostavat osaamisstrategioiden ytimen. Maakunnat tekevät keskenään aluekehittämiseen tähtäävää yhteistyötä, joka suuntautuu vahvasti pääkaupunkiseutuun ja Pietarin alueelle. Kummankin maakunnan strategiana on vähentää poismuuttoa. Uusia asukkaita odotetaan erityisesti rajan takaisilta lähialueilta. Maakunnan vetovoimaisuutta tuetaan myös toimintojen sijoittelulla, jossa esiin nousee Lappeenranta–Imatra -akseli sekä Helsinki–Vaalimaa -tieyhteys.

Varsinais-Suomi, Päijät-Häme ja Kanta-Häme muodostavat toisen ”parin”. Niiden suunnitelmissa korostuu pääkaupunkiseudulle suuntautuvien liikenneyhteyksien kehittäminen sekä pyrkimys yritystoimintojen logistiseksi keskuksiksi. Niiden kaikkien tavoitteena on uusien toimintojen houkuttelemisen sekä uuteen teknologiaan liittyvän osaamisen kehittäminen. Kukin maakunnista profiloituu oman osaamisensa pohjalta. Niissä näkyy myös luonto- ja kulttuuriarvojen korostaminen. Elinkeinoelämää maakunnat kehittävät toimijoiden verkostoitumisen avulla. Aluerakenteen kannalta tärkeitä kehittämiskohteita ovat Turku–Loimaa -akseli, Päijät-Hämeen radanvarsitaajamat sekä Lahden seudullinen kehä, jotka tukevat toimintojen keskittymistä ja lisäävät keskuksien vetovoimaa.

Kolmantena parina ovat Uusimaa ja Itä-Uusimaa, joissa pyritään hallitsemaan väestönkasvua ja vastaamaan sen tuomiin paineisiin. Esimerkiksi Uudenmaan pääaratakäytävä sekä Kehä III ovat tärkeitä kehittämisen kohteita, joilla tasapainotetaan toimintojen keskittymisestä johtuvaa painetta. Kummassakin pyritään luomaan tiiviitä ja laadukkaita asuinympäristöjä. Erityisenä haasteena on maakunnan vetovoimaisuuden säilyttäminen, mikä edellyttää oikeiden alojen tukemista. Muuten maakunnat poikkeavat suuresti toisistaan.

Etelä-Suomen maakuntasuunnitelmissa esitellään maakunnallisia erityispiirteitä myös kulttuuri- ja ympäristökohteiden avulla. Maakuntasuunnitelmissa esitettyjä virkistyskohteita ovat mm: Saaristomeren ja Kurjenrahkan kansallispuistot, Vaskijärven luonnonpuisto, Natura 2000 -alueet, Itä-Uudenmaan jokilaaksot ja rannikkoalue saaristoinen, Saimaan järviolue, Vuoksen vesistöalue sekä Salpausselät I ja II. Matkailun kannalta tärkeitä ovat kulttuuriympäristöt kuten Hämeenlinna, Aulanko, Itä-Uudenmaan vanhat kaupunkimiljööt, Lappeenrannan vanha kulttuurimiljöö ja kaupunkikuva.

Yhtenäisyyttä tukevat kehittämislinjaukset

Kuten edellä kuvattiin, Etelä-Suomen suuralueen maakunnille on yhteistä tarve kehittää ylimaakunnallisia liikenneverkkoja sekä vahvistaa alueen elinkeinorakennetta ja erityisosaamista. Uudellamaalla tarve koskee myös maakunnan sisäisten yhteyksien kehittämistä lähinnä julkisen liikenteen ja raideliikenteen ratkaisuin.

Kehittämisen kohteena ovat erityisesti tiestö, rautatiet ja tietoliikenneyhteydet sekä logistiset solmukohdat, kuten tärkeimmät kaupunkikeskukset, satamat ja lentokentät (Liite 2). Yhteysverkkojen tarkoituksena on lisätä maakunnan vetovoimaisuutta, sillä ne parantavat saavutettavuutta ja tukevat elinkeinoelämän tarpeita sekä väestön ja toimintojen keskittymisestä syntyvän paineen hallintaa. Yhteysverkkojen ja toimintojen kehittäminen sijoittuu akseleille Turku–Tampere–Hämeenlinna–Lahti–Kouvola–Lappeenranta–Pietari ja Helsinki–Kotka–Hamina–Pietari sekä linjauksena Helsinki–Mäntsälä–Lahti–Jyväskylä/Mikkeli -rata- ja moottoritie. Näiden kehityskäytävien merkityksen ja toiminnallisuuden kuvaus on kuitenkin suunnitelmissa vähäistä.

Lähes kaikki suuralueen maakunnat pyrkivät suuntautumaan kansainvälisesti. Erityisen vahvaa suuntautuminen on Kymenlaaksossa ja Etelä-Karjalassa, jossa Venäjän ja erityisesti Pietarin läheisyys näkyy kaikessa maakunnan kehittämisessä. Varsinais-Suomessa, Päijät-Hämeessä ja Uudellamaalla suuntaudutaan Pietarin ohella sekä Balttiaan ja Pohjoismaihin että kauemmas Eurooppaan.

Yhteistä maakunnille on myös se, että maakuntakeskusten luonne ja rooli ovat vakiintuneet, eikä niihin tavoitella muutoksia. Suuralueella vallitsee kehyskunta-ajattelu, jolla tasapainotetaan toimintojen kasautumista pääkaupunkiseudulle. Maaseudulla on vähäinen rooli. Sitä hyödynnetään lähinnä erikoistuneen maatalouden ja matkailun alueena. Kahta maakuntaa lukuun ottamatta alueellisten toimintojen saavutettavuutta edistetään kehittämällä uusia palvelumalleja (mm. sähköinen kaupankäynti) sekä integroimalla yhdyskuntarakennetta ja joukkoliikennettä työpaikkaliikenteen vähentämiseksi.

Kehittämislinjausten innovatiivisuus

Toimintaympäristön kuvaus on Etelä-Suomen maakuntasuunnitelmissa niukkaa ja niissä keskitytään lähinnä yleisten kehitystrendien esittelyyn. Niiden vaikutusta maakunnan kehitykseen ei juuri pohdita. Myös uusia alueellisen kehittämisen välineitä esitellään niukasti. Innovatiivisuutta ja innovaatiojärjestelmien rakentamista painotetaan, vaikka niiden tarkempi kuvaaminen puuttuu useimmista maakuntasuunnitelmista. Parhaimmillaan innovaatiojärjestelmät nähdään elinkeinoelämän yksittäisinä toimialoina tai toimialaklustereina, joita tuetaan osaa-miskeskustoiminnalla. Tietoverkkojen merkitys korostuu palveluiden saavutettavuuden näkökulmasta.

3.5 Valtakunnallinen yhteenveto

Valtakunnallinen kokonaisnäkemys on syntynyt maakunnallisten sisällönanalyysien sekä alueellisen vertailun pohjalta. Yhteenvedossa kuvataan maakuntasuunnitelmissa eniten painottuneita kehittämislinjauksia, toimintojen sijoittumista ja suuntautumista. Tarkastelussa huomioidaan myös joitain maakuntasuunnitelmissa vähemmän painotettuja fyysisiä voimavaroja ja niiden sijoittumista. Näin on tavoitettu maakuntasuunnitelmiin valitut ja toisaalta valitsematta jätetyt kehittämislinjaukset. Vähemmän painotetut linjaukset on osoitettu erikseen tekstissä.

Valtakunnallinen tarkastelu osoittaa, että kehittämislinjaukset ovat samanaikaisesti sekä yhtenäisiä että pirstaleisia. Tämä tarkoittaa, että maakuntasuunnitelmissa esiintyvät tärkeimmät kehittämislinjaukset ovat pitkälti samanlaisia, mutta niiden pohjalta syntyy hyvin erilaisia ylimaakunnallisia ja alueellisia kokonaisuuksia. Luvussa kuvataan ensin valtakunnallisesti profiloituvia kehittämislinoja sekä havainnollistaan niiden pohjalta syntyviä toiminnallisia ja alueellisia kokonaisuuksia. Tämän jälkeen kuvataan valtakunnallisesti yhtenäisiä kehittämislinjauksia sekä maakunnille yhteisiä tapoja suunnata voimavarojaan. Lopuksi pohditaan, millaiselta valtakunnan alueellinen kehitys näyttää maakuntasuunnitelmissa esitettyjen kehittämislinjausten perusteella.

Valtakunnallisesti profiloituvat kehittämislinjaukset

Maakuntasuunnitelmissa pyritään kehittämään ensisijaisesti maakuntien kilpailukykyä ja alueellista vetovoimaa. Eniten painotettuja voimavaroja ovat maakuntien osaamis- ja elinkeinorakenteet sekä sijainnilliset tekijät. Kehittämislinjauksillaan maakunnat pyrkivät vahvistamaan maakunnallista osaamista, joka puolestaan tukee elinkeinoelämää lisäten sen toimintojen määrää, laatua ja ar-

voa. Kehittämislinjauksia kohdistetaan myös yhteysverkkoihin, joilla tuetaan maakuntien saavutettavuutta ja vahvistetaan sitä kautta niiden sijaintia suhteessa kansallisiin ja kansainvälisiin keskuksiin. Maakuntasuunnitelmassa vähemmän painotettuja voimavaroja ovat ympäristö ja luonnonvarat, kulttuuri sekä sosiaalinen hyvinvointi, joiden kehittämisellä tuetaan muita kehittämistavoitteita.

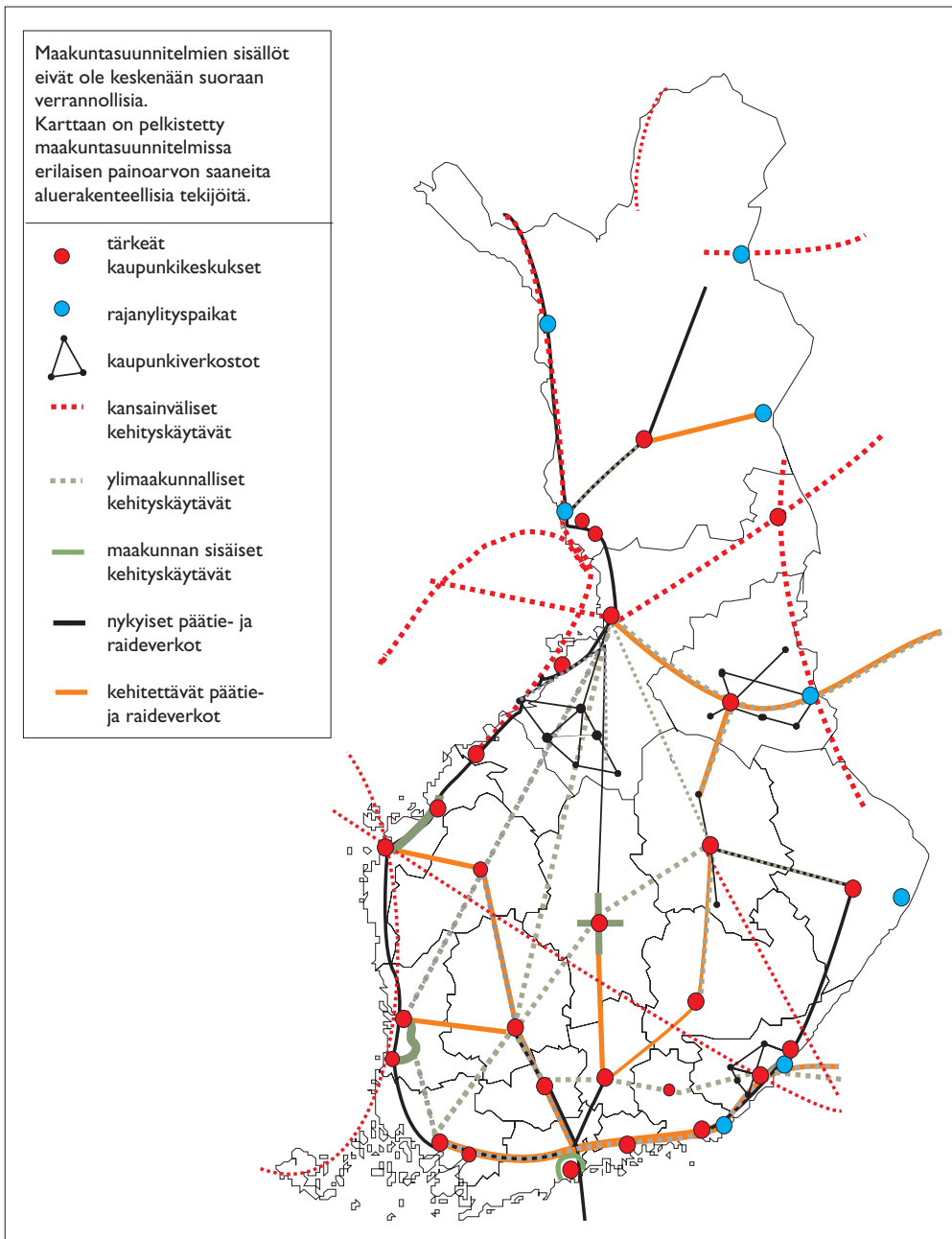
Voimavarojen painottamisessa on nähtävissä hyvin vähän suuralueittaisia eroja. Selkeimmin esiin nousevat sijaintitekijät. Esimerkiksi Etelä-Suomessa korostuu hyvä sijainti suhteessa pääkaupunkiseutuun, kun taas Länsi-Suomessa hyvät yhteysverkot, Itä-Suomessa Venäjän ja erityisesti Pietarin talousalueen läheisyys ja Pohjois-Suomessa pohjoinen ulottuvuus. Maakuntasuunnitelmista ei myöskään profiloitu vahvoja suuralueittaisia kehittämislinjauksia. Joitain on kuitenkin osoitettavissa: Uuteen teknologiaan perustuvia toimialoja kehitetään eniten Pohjois- ja Itä-Suomen suuralueilla. Länsi-Suomessa uuden teknologian tuomalla osaamisella parannetaan perinteisten osaamisalojen tuottavuutta. Etelä-Suomessa tuetaan ennestään vahvaa ja monipuolista osaamista keskinäisellä ja myös kansainvälisesti ulottuvalla verkostoitumisella. Kaikilla suuralueilla korostetaan osaamisen vahvistamista, yhteistyötä ja verkostomaista toimintatapaa, liikenneyhteyksien kehittämistä sekä suuntautumista yli valtakunnan rajojen. Nämä kaikki ovat vahvasti suuralueita ja maakuntia yhdistäviä kehittämislinjauksia, joten niitä kuvataan tarkemmin seuraavassa kappaleessa.

Valtakunnallinen profiloituminen tapahtuu maakunnallisten ja kaupunkikeskuskohtaisten kehittämislinjausten pohjalta. Osa maakunnista profiloituu vahvasti tiettyjen teollisuudenalojen tai osaamisalojen kautta. Valtakunnallisesti on erotettavissa monipuolisen tuotannon ja korkean teknologian alueita (Uusimaa, Varsinais-Suomi, Pirkanmaa ja Pohjois-Pohjanmaa), spesifien osaamisalojen, kuten hyvinvointiteknologian, kulttuuri-, matkailu- ja logistiikkaosaamisen alueita (Pohjois-Savo, Keski-Suomi, Lappi ja Kainuu), vahvoja perinteisten tuotannonalojen alueita (Keski-Pohjanmaa, Pohjanmaa, Etelä-Pohjanmaa ja Satakunta, Pohjois-Karjala) sekä vahvasti venäjäosaamiseen ja kauttakulkuun suuntautuvia alueita (Etelä-Karjala, Kymenlaakso).

Merkittävimmin profiloituvat erilaiset alueelliset kokonaisuudet, vuorottelevat toimintojen tihentymät. Tämä johtuu maakunnallisten voimavarojen epätasaisesta jakautumisesta. Maakuntasuunnitelmista tulee vahvasti esille erikokoiset ja eritasoiset kaupunkikeskukset, joissa on erotettavissa kolme erikokoista ja tasoista toimintojen tihentymää. Vahvin on Uudenmaan ja erityisesti pääkaupunkiseudun asutuksen, elinkeinoelämän ja osaamisen tihentymä, joka on muihin verrattuna ylivoimainen. Valtakunnallisesti seuraavaksi tärkein on Oulun kaupunkiseutu, joka teknologiapainotteisen osaamisen keskittymänä tulee esille lähes kaikista osaamista painottavista maakuntasuunnitelmista. Kolmanneksi esiin nousee omavaraisten kaupunkikeskusten Turku–Tampere–Jyväskylä–Kuopio -akseli, jonka kaupungit profiloituvat kukin omalla tavallaan. Lisäksi omana alueellisenä kokonaisuutena profiloituu Suomenlahden rannikko-akseli liikenteellisten yhteyksiensä ja vahvan verkostoitumisensa ansiosta. Se tiivistyy Kotkan ja Lappeenrannan kaupungin välillä ja hakee voimaansa Pietarin läheisyydestä. Muut kaupunkikeskittymät pyrkivät mahdollisimman monipuoliseen vuorovaikutukseen näiden eritasoisten keskusten kanssa.

Valtakunnallisesti yhtenäiset kehittämislinjaukset

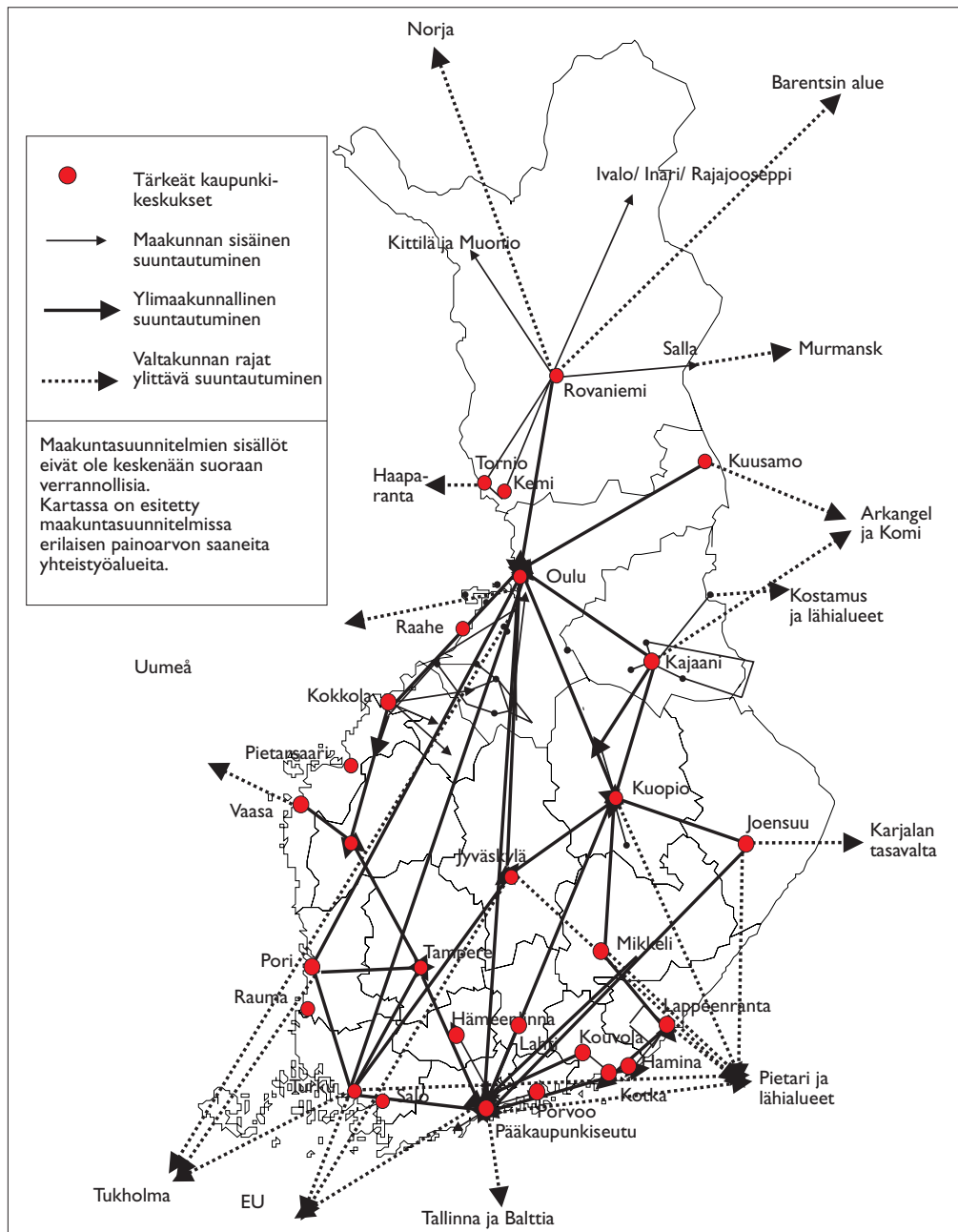
Kuva valtakunnallisten kehittämislinjausten yhtenäisyydestä syntyy maakuntasuunnitelmassa esitettyjen samanlaisten kehittämisen kohteiden ja suunnitelmissa valittujen kehittämiskeinojen kautta. Sekä aluerakenteen kehittämisessä että elinkeinoelämän ja osaamisen vahvistamisessa panostetaan (toimialoittaiseen ja rakenteelliseen) keskittämiseen ja verkostoitumiseen. Maakuntasuunnitelmassa painotetaan pitkälti samoja aihepiirejä, mikä lisää kehittämis-

Kartta 1. Eräitä maakuntasuunnitelmissa esitettyjä aluerakenteellisia tekijöitä.

linjausten yhtenäisyyttä ja antaa niistä valtakunnallisesti varsin johdonmukaisen kuvan. Yksittäisten maakuntien valitsemat tavat esittää mm. aluerakenteellisia kehittämislinjauksia ei erotu valtakunnallisesti, sillä niiden aluerakenteeseen heijastuvat myös naapurimaakuntien esittämät kehittämislinjaukset. Maakuntasuunnitelmissa esitettyjä aluerakenteellisia tekijöitä esitetään kartassa 1. Aluerakenteellisten kehittämislinjausten sekä elinkeinoelämän ja osaamisen toimintojen suuntautumista kuvataan puolestaan kartassa 2. Yksittäisiä elinkeinoelämän tai osaamisen keskittymiä, kuten matkailukeskuksia ei havainnollisteta kartoissa.

Maakuntien kehittämislinjauksissa painotetaan erityisesti oppi- ja tutkimuslaitosten keskinäistä verkostoitumista ja niiden erityisosaamisen hyödyntämistä elinkeinoelämän kehittämisessä. Elinkeinoelämään tuetaan toimialakohtaisella klusteritoiminnalla. Kehittämiskeinoja ovat esimerkiksi osaamiskeskustoiminta ja erilaiset kehittäjäverkostot. Saavutettavuutta pyritään kehittämään parantamalla maakunnallista yhteistyötä, logistisia järjestelmiä ja tuke-

Kartta 2. Maakuntasuunnitelmista esiintuleva toimintojen suuntautuminen.

malla joukkoliikennettä sekä panostamalla teknologisten apuvälineiden, kuten tietoverkkojen käyttöön. Tie- ja rautatie liikenteen kehittämisessä panostetaan nykyisten valtateiden sekä rajanylityspaikkojen ja niiden yhteysverkkojen laadun parantamiseen. Nopean rautatie liikenteen kehittämiseen panostetaan lähes kaikissa maakunnissa ja lentoliikennettä maakunnan pääkeskusten ja maailman metropolien välillä pyritään lisäämään. Suuralueiden välisiä tielinjauksia esitetään vähän. Tällaisia ovat Oulusta Kajaaniin ja Arkangeliin suuntautuva tie sekä Lahdesta aina Mikkelin ja Kuopion kautta Kajaaniin suuntautuva moottori- ja rautatie liikenneyhteys (Kartta 1).

Kehittämislinjauksille on yhtenäistä voimavarojen keskittäminen pääasiassa maakunnallisiin keskuksiin. Ne toimivat maakunnan osaamisen ja elinkeinoelämän keskittyminä. Toimialat vaihtelevat alueellisesti. Maakuntatasolla tapahtuva keskittyminen näyttää valtakunnallisesti tarkasteltuna hajakeskittymiseltä. Tasapuolinen maakunnallinen kehitys varmistetaan pienemmistä kuntakeskuk-

sista koostuvilla kaupunkiverkostoilla, joiden tarkoituksena on toimia keskusten vastapainona turvaamalla voimavarojen monipuolinen jakautuminen. Toisaalta ne tukevat maakuntien pyrkimyksiä keskittää palvelut ja toiminnot aiempaa tiiviimpiin yksiköihin. Voimavarojen keskittäminen kaupunkikeskuksiin näkyy myös yksittäisinä maakunnallisina kehityskäytävinä, joilla ohjataan toimintojen keskittymistä ja yhdyskuntarakenteen eheyttämistä.

Yhtenäisyyttä lisää myös toimintojen suuntautumisen selvä yhdenmukaisuus. Kartassa 2 esitetään kaupunkikeskusten välinen vuorovaikutussuhde. Kaupunkikeskukset vahvistavat asemaansa etsimällä vetoapua itseään lähellä olevista, samantasoisista ja strategisesti hyvin sijoittuvista kaupunkikeskuksista. Lisäksi maakunnalliset keskukset tukeutuvat vähintään yhteen valtakunnan tasoiseen kasvukeskukseen ja pyrkivät parantamaan yhteyksiään kansainvälisiin metropoleihin. Ne hakevat keskinäistä yhteyttä toimijoiden ja toimintojen verkostoimisen lisäksi liikenteellisillä yhteysverkoilla. Näin syntyviä alueellisia kehittämisvyöhykkeitä ja niiden erikoistumista kuvattiin jo edellisessä luvussa.

Maakuntasuunnitelmissa tärkeimmiksi yhteistyösuunniksi nousevat pääkaupunkiseutu ja Oulu. Lisäksi maakunnat hakevat kilpailuetua myös kansainvälisillä yhteyksillä, jotka suuntautuvat joko etelään, Länsi- ja Keski-Eurooppaan, tai sitten lävistävästi länsi-itä-suuntaisesti. Jälkimmäisellä tavoitellaan yhteyttä Atlantilta ja Pohjoismaista Venäjälle ja lähialueille aina Barentsin merelle, Arkan-geliin ja Komin tasavaltaan asti.

Alueellisen verkostoitumisen korostamisen sekä yhteneväisten kehittämislinjausten valossa valtakunnallinen alueellinen kehitys näyttäytyy tasapainoisena ja monikeskuisuuteen pyrkivänä. Maakuntasuunnitelmien esiin nousevat kehittämislinjaukset myötäilevät EU:n ja valtakunnallisia toimintapolitiikkoja, jotka korostavat taloudellista kilpailukykyä ja tasaista aluekehittämistä.

Kehittämislinjausten innovatiivisuus

Maakuntasuunnitelmissa esitetyt kehittämislinjaukset ovat pitkälti perinteisiä. Maakuntakeskusten välisen hierarkian odotetaan säilyvän jokseenkin samana, vaikka toimintaympäristö saattaa muuttua merkittävästi väestökehityksen ja teknologisen kehityksen myötä.

Innovatiivista maakuntasuunnitelmissa on se, että niissä huomioidaan nykyisin aluesuunnittelussa ja aluekehittämisessä korostettu keskusten välinen verkostoituminen myös kansainvälisellä tasolla. Pienetkin kaupunkikeskukset pyrkivät verkostoitumaan globaalisti tai vähintään Euroopan tasolla. Erityistä maakuntasuunnitelmista nousevassa valtakunnallisessa yhteenvedossa on Oulun merkityksen korostuminen. Lisäksi lounaasta koilliseen suuntautuva kaupunkiakseli tulee aiempaa vahvemmin ja yhtenäisemmin esille. Esimerkiksi vuonna 1995 valmistuneessa Kehityskuvassa 2017 akseli hajoaa kolmeen eri yhdyskuntarakenteen yhteistoimintavyöhykkeeseen (Ympäristöministeriö 1995:61). Innovatiivisena voidaan pitää myös sitä, että yhteydet Pietariin korostuvat aiempaa vahvemmin ja usein muita kansainvälisiä yhteyksiä, kuten EU-tasoisia merkittävämpinä.

Maakuntasuunnitelmien sisältämä aikaväli on usein niin pitkä, että nykyisistä lähtökohdista rakennettujen kehittämislinjausten tekeminen on ymmärrettävää. Vaikka esimerkiksi vahvaan skenaariotyöhön sekä riskienhallintaan perustuva ennakointi toisi maakuntasuunnitelmille lisäarvoa, on niiden suurin arvo maakunnan omaehtoisen kehittämisen ja ennakkoinnin välineenä ennen kaikkea niiden tavassa hahmottaa alueellista kehittämistä kokonaisuutena.

4

Johtopäätökset

Analysointityön suoritustavan problematiikasta

Maakuntasuunnitelmien erilaisuus asiakirjoina on oleellinen osa maakunnan omaehtoista kehittämistä. Nyt analysoitujen ensimmäisten maakuntasuunnitelmien asiasisältöjen vaihteleva esittämistapa vaikeuttaa valtakunnallisten ja alueellisten kehittämislinjausten vertailua. Se vähentää myös maakuntien mahdollisuutta vertailla tekemiään kehittämislinjauksia.

Yksi keskeisin vertailua vaikeuttava tekijä on maakuntasuunnitelmien tapa limittää maakunnan nykyinen tila toivottuun kehitykseen. Vaikka maakunnan kehityksen kuvaaminen mahdollisimman positiivisessa valossa on perusteltua, jää joissain maakuntasuunnitelmissa epäselväksi, milloin suunnitelmassa kuvataan maakunnan nykyistä tilaa ja milloin esitetään toivotun kehityksen lopputulosta. Vertailua hankaloittaa myös se, että suunnitelmien aikaperspektiivi vaihtelee alle vuosikymmenestä yli kahteen kymmeneen vuoteen. Muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta kaikkein pisimpiäkin ajanjaksoja käsitellään yhtenä suunnittelukautena, jolloin jää epäselväksi, mitä maakunnat odottavat saavuttavansa missäkin vaiheessa.

Edellä mainitusta huolimatta maakuntasuunnitelmista on nähtävissä valtakunnallisesti yhtenäisiä kehittämislinjauksia. Alueellisen verkostoitumisen korostamisen sekä pitkälti yhteneväisten kehittämislinjausten valossa valtakunnallinen alueellinen kehitys näyttäytyy tasapainoisena ja monikeskuisuuteen pyrkivänä. Maakuntasuunnitelmissa esiin nousevat kehittämislinjaukset myötäilevät EU:n ja valtakunnallisia toimintapolitiikkoja, jotka korostavat taloudellista kilpailukykyä ja tasaista alueellista kehitystä.

Seuraavassa vastataan esitettyihin tutkimuskysymyksiin, jotka jäsentävät analysointityön tuloksia:

Miten maakuntasuunnitelmat rakentuvat aluerakenteen ja elinkeinojen kehittämisen sekä osaamisen vahvistamisen näkökulmista?

Analysointityön kaksi teemaa painottuvat maakuntasuunnitelmissa keskimäärin yhtä paljon, mutta niillä on hierarkkinen riippuvuussuhde. Aluerakenne nähdään pääasiassa elinkeinoelämään kehittämiseen ja osaamisen vahvistamiseen liittyvien toimintojen suunnittelun ja kehittämisen lähtökohtana. Siihen liittyviä asiasisältöjä käsitellään maakuntasuunnitelmien tavoitteissa ja lähtötiedoissa, joissa asetetaan maakunnan kehityksen suunnat sekä kuvataan maakunnan nykyistä tilaa ja toimintaympäristön odotettavia muutoksia. Aluerakenteeseen liittyviä tekijöitä esitellään selvästi harvemmin strategioissa, jotka mahdollistavat suunnitelman tarkentamisen ja toimeenpanon. Tämä viestii siitä, ettei aluerakennetta mielletä yhtä usein strategisen suunnittelun kohteeksi kuin elinkeinoelämän kehittämistä tai osaamisen vahvistamista.

Elinkeinoelämän kehittäminen näyttäytyy maakuntasuunnitelmissa itseisarvona, jolla ylläpidetään taloudellista kilpailukykyä ja alueellista vetovoimaisuutta. Elinkeinojen kehittäminen näkyy lähes kaikkien suunnitelmien keskeisenä tavoitteen ja sitä tuetaan moninlaisilla strategioilla. Käytännössä maakuntasuunnitelmissa painottuu kuitenkin eniten osaamisen vahvistaminen, joka ei

itsessään ole kehittämistoiminnan lähtökohta vaan väline. Sillä tuetaan suoraan elinkeinoelämän toimintaa, mutta se on myös aluerakenteen kehittämisen väline.

Millaisia sisältöjä maakuntasuunnitelmissa on aluerakenteen ja elinkeinojen kehittämisen sekä osaamisen vahvistamisen näkökulmista?

Maakuntasuunnitelmien asiasisällöissä korostuvat ensisijaisesti maakunnan elinkeinostrategiat sekä oppilaitosten yhteistoiminta ja rooli alueellisen osaamisen vahvistamisessa. Molemmat asiat liittyvät elinkeinojen kehittämisen ja osaamisen vahvistamisen teemaan. Tavallisimmin kuvattua kehittämistoimintaa on toimialakohtainen klusteritoiminta. Klusterit koostuvat yleensä maakunnan perinteisistä tuotannonaloista, joita kehitetään soveltamalla käyttöön uusia teknologisia tuotantotapoja. Uuden teknologian merkitys näkyy myös yksittäisissä kärkialoissa. Klusteritoiminta perustuu yritystoiminnan ja osaamisen linkittämiseen. Oppilaitokset nähdään yritystoiminnan ja maakunnan inhimillisten voimavarojen edistäjinä ja edelleen alueen kilpailukyvyyn ja vetovoimaisuuden lisääjinä. Niillä on siis yhteys aluerakenteen kehittämiseen. Oppilaitosten yhteistoiminta on ylimaakunnallista, koska se on pääosin yliopisto- ja korkeakouluvetoista. Muut oppilaitokset ja tutkimusyksiköt verkostoituvat niihin aloittain. Tämän vuoksi maakuntasuunnitelmissa kuvataan lisäksi maakuntien vahvoja osaamisalueita sekä erilaisia kehittäjäverkostoja, jotka käytännössä ovat hallinnollisia tai edellä kuvattuja oppilaitosverkostoja.

Aluerakenteen teemassa painottuvat eri toimijatahojen verkostoituminen, maakuntien ennakointikyky ja rakenteiden ohjaus sekä toimintojen maakunnallinen ja ylimaakunnallinen saavutettavuus. Myös erilaisten innovaatiojärjestelmien kehittämistä kuvataan. Ensin mainituilla pyritään hallitsemaan aluerakenteeseen kohdistuvaa muutosta ja uudelleen organisoimaan olemassa olevia voimavaroja. Toimintojen saavutettavuudessa korostetaan erilaisia liikenneyhteyksiä ja uusia logistisia teknologisia järjestelmiä, jotka mahdollistavat toimijoiden ja tavaroiden joustavan ja vapaan liikkumisen.

Miten yhtenäisen ja johdonmukaisen kuvan maakuntasuunnitelmat antavat suuralueittaisista ja valtakunnallisista kehittämislinjauksista?

Maakuntasuunnitelmien kehittämisarvot ovat pitkälti yhteneväisiä ja siten johdonmukaista kehittämistä tukevia. Taloudellinen kilpailukyky ja alueen vetovoimaisuus muodostavat kehittämistyön ytimen. Myös kehittämistavoitteet ovat johdonmukaisia: niissä painotetaan elinkeinoelämän edellytysten turvaamista, erityisesti osaamisrakenteita vahvistamalla.

Keinovalikoima sekä tavoitteiden priorisointi vaihtelevat maakunnittain. Aluerakenteen osalta keskeisiä kehittämislinjauksia ovat: toimintojen keskittäminen, monikeskuksisuuden painottaminen sekä seutuyhteistyön lisääminen. Maakunnille yhteistä on myös käsitys toimintaympäristöä koskevista muutoksista. Niitä ovat väestön ja toimintojen keskittyminen sekä maaseutualueiden hiljeneminen. Elinkeinoelämän ja osaamisen vahvistamisen osalta kehittäminen tapahtuu toimialakohtaisilla yritysklustereilla, joita tuetaan osaamiskeskustoinnilla. Toimialat vaihtelevat maakunnittain.

Kehittämislinjaukset näyttävät yhtenäisemmiltä Itä- ja Pohjois-Suomessa. Niiden asettamat tavoitteet ja käyttämät keinot ovat selvästi yhtenäisempinä kuin Länsi- ja Etelä-Suomessa.

Maakuntasuunnitelmissa esiintyvät päällekkäiset kehittämislinjaukset on kuitenkin yleensä esitetty ylimaakunnallisen yhteistyön ja verkostoitumisen lähtökohtana, ei sen uhkana.

Miten maakunnat profiloituvat (imagollisesti ja identiteetiltään) maakuntasuunnitelmissaan?

Maakunnallisten voimavarojen selkeä nimeäminen ja niiden sisältöjen avaaminen on odotettua vähäisempää. Profiloituminen tapahtuu pääasiassa esittelemällä alueiden elinkeinoelämän ja osaamisen vahvuuksia. Elinkeinojen osalta vain Pohjois-Suomessa sekä muutamissa Länsi- ja Etelä-Suomen maakunnissa korostetaan uuden teknologian aloja ennen perinteisiä tuotannonaloja. Lähes kaikki maakunnat haluavat kuitenkin profiloitua huipputeknologian maakuntina, kun kysymys on osaamisen aloista.

Osa maakunnista profiloituu tiettyjen teollisuudenalojen tai osaamisalojen kautta. Valtakunnallisesti on erotettavissa monipuolisen tuotannon ja korkean teknologian alueita, spesifien osaamisalojen, kuten hyvinvointiteknologian, kulttuuri-, matkailu- ja logistiikkaosaamisen alueita, vahvoja perinteisten tuotannonalojen alueita sekä venäjäosaamiseen ja kauttakulkuun suuntautuvia alueita.

Imagon ja identiteetin parantaminen on yksi monen maakunnan tavoitteista. Maakunnallista identiteettiä kuvataan ja vahvistetaan kuitenkin vain muutamissa maakunnissa esimerkiksi kuvaamalla maakunnalle yhteisten arvoja tai ominaisuuksia. Myös matkailuvaltit tunnistetaan. Merkittäviä maakunnallisia eroja ei kuitenkaan esiinny, vaan samoja luonto- ja kulttuuriarvoja korostetaan kaikissa maakuntasuunnitelmissa.

Miten maakuntasuunnitelmissa huomioidaan toimintaympäristön ulkoiset ja alueen sisäiset muutokset?

Toimintaympäristön muutoksen kuvaaminen vaihtelee suuresti maakuntasuunnitelmissa. Toimintaympäristön muutokseen vaikuttavien tekijöiden tarkastelu jää niissä usein niukaksi. Maakunnan sisäisiin voimavaroihin kohdistuvia muutostekijöitä ei esitetä juuri lainkaan lukuun ottamatta väestötietojen esittelyä sekä toimintojen alueellisen keskittymisen huomioimista.

Ulkoiset toimintaympäristön muutokset huomioidaan hyvin tai vähintään kohtalaisesti. Merkittävimpinä pidettyjä muutostekijöitä ovat globalisaatio, EU:n laajeneminen, kilpailukyvyn merkityksen lisääntyminen, teknologinen kehitys, väestönkasvun pysähtyminen, kestävän kehityksen merkityksen lisääntyminen sekä alueellisen eriytymisen kiihtyminen.

Muutosten ennakointiin käytetään tavallisimpia tilastoennusteita sekä maakunnan voimavaroista ponnistavia skenaarioita. Innovatiiviset kehittämisideat ovat harvinaisia.

Miten maakuntasuunnitelmat tukevat alueellista työnjakoa?

Maakuntasuunnitelmat tukevat alueellista työnjakoa kohtalaisen heikosti. Vaikka maakunnat painottavat kehittämistyössä verkostoitumista sekä ylismaakunnallista ja seudullista yhteistyötä ovat alueelliseen työnjakoon liittyvien tavoitteiden ja tarkennettujen strategioiden esittäminen harvinaista. Suurimpien kaupunkikeskusten merkitys tunnistetaan yli maakuntarajojen. Mutta koska omien voimavarojen tunnistaminen on niukkaa, niin muiden vahvuuksien tunnistaminen on sitäkin harvinaisempaa.

Varsinaista ylismaakunnallista ja suuralueittaista yhteistyötä tehdään eniten osaamisen vahvistamisessa. Varsinkin Itä- ja Pohjois-Suomessa osaamisrakenteiden puutteita korvataan verkostoitumalla. Näissä maakunnissa hyödynnetään erityisesti Oulun, Kuopion ja Joensuun yliopistoja sekä niiden kansallisia ja kansainvälisiä yhteistyökumppaneita. Myös Länsi-Suomessa korostetaan yliopistoja korkeakouluyhteistyötä esim. Oulun, Tampereen, Turun, Jyväskylän ja Vaasan yliopiston kanssa. Elinkeinoelämän kehittämisen osalta alueellinen työnjako konkretisoituu toimialoittaisissa tavoitteissa lähinnä osaamiskeskusohjelman puitteissa.

Lähteet

- Dicken, P. (2003.). *Global Shift – Reshaping the Global Economic Map in the 21st Century*. Fourth Edition. Sage, London.
- Elinympäristön seurannan kehittäminen (2002). Työryhmän raportti. Suomen ympäristö 545. Ympäristöministeriö, Helsinki.
- ETLA (2004). *Suhdannekatso – Taloudellisen kehityksen pääpiirteet ja talouspolitiikka. Kansainvälinen suhdannekehitys. Kotimainen kehitys. 1/2004.*
http://www.etla.fi/files/944_suhdanne_uusi.pdf
- Kauppa- ja teollisuusministeriö (2003). *Suomen kilpailukyky ja toimintaympäristö – kansainvälinen vertailu*. Kauppa- ja teollisuusministeriön julkaisuja 6/2003, Elinkeino-osasto, Helsinki.
- Rikkinen, Kalevi (1994). *Suomen aluemaantiede*. Helsingin yliopisto, Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, Vammala.
- Sisäasiainministeriö (1999). *Alueiden työllisyys – Työvoima 2017 Alueraportti*. Aluekehittämisosaston julkaisu 4/1999. Sisäasiainministeriö, Helsinki.
- Sneck, T.(2003). *Suomi 2020 – Alueiden menestyspolkujen kehittäminen*. Suomen Kuntaliitto, Helsinki.
- Sotarauta, M. & Linnamaa R., Suvinen N. (2003). *Tulkitseva kehittäminen ja luovat kaupungit – Verkostot ja johtajuus Tampereen kehittämisessä*. Sente-julkaisuja 16/2003. Tampereen yliopisto, Alueellisen kehittämisen tutkimusyksikkö, Tampere.
- Tilastokeskus (2004). Alueluokitukset. 25.8.2004.
http://www.stat.fi/tk/tt/luokitukset/lk/suuralue_03_index.html
- Valtioneuvosto (2000). *Valtioneuvoston päätös valtakunnallisista alueidenkäyttötavoitteista*. Julkaistu 30.11.2000, Helsinki.
- Valtioneuvosto (2001). *Väestön ja työllisyyden kehitysnäkymiä – Valtioneuvoston tulevaisuusselonteko eduskunnalle*. Oheisjulkaisu.
<http://www.vnk.fi/tiedostot/pdf/fi/2507.pdf>
- Valtioneuvosto (2001). *Tasapainoisen kehityksen Suomi 2015. Valtioneuvoston selonteko Eduskunnalle*. Valtioneuvoston julkaisusarja 7/2001.
<http://www.vnk.fi/tiedostot/pdf/fi/2982.pdf>
- Valtioneuvosto (2000). *Alueellinen kehitys ja aluepolitiikka Suomessa – Työryhmäraportti*. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 2000/6, Talousneuvosto. <http://www.vn.fi/vnk/suomi/julkaisut/vnkjulkaisu20006/vnkjulkaisu20006.pdf>
- Valtioneuvosto (2001). *Työmarkkinoilta syrjäytyminen, tulonjako ja köyhyys – Työryhmäraportti*. 13/2001. <http://www.vnk.fi/tiedostot/pdf/fi/3898.pdf>
- Vartiainen, P. (1998). *Itämeren alueen kaupunkiverkon kuvausmenetelmä*. Suomen ympäristö 243. Ympäristöministeriö, Helsinki.
- Ympäristöministeriö (2003). *Asiantuntija-arvioita aluerakenteen ja alueidenkäytön kehitysnäkymistä*. Alueidenkäytön osasto 30.9.2003. Helsinki.
- Ympäristöministeriö. (2001). *Suuntana menestyvä maakunta – Maakuntasuunnitelmatyöryhmän ehdotus*. Suomen ympäristö 514. Ympäristöministeriö, Alueidenkäytön osasto, Helsinki.
- Ympäristöministeriö (1995). *Alueiden käyttö ja aluerakenne vuonna 2017*. Ympäristöministeriö, Alueidenkäytön osasto, Helsinki.

Maakuntasuunnitelma-aineistot:

- Karhun kämmen lyö – Satakunnan maakuntasuunnitelma 2030
- Hämeessä toimeen tartutaan, Hämeen maakuntasuunnitelma 2020
- Kaksi kieltä, yhtä mieltä, Pohjanmaan maakuntasuunnitelma 2020
- Pohjois-Pohjanmaa – alueiden ja yhteistyön maakunta – Maakuntasuunnitelma 2020
- Lappi 2020, Lapin maakuntasuunnitelma
- Etelä-Savo 2020, Maakuntasuunnitelma
- Etelä-Karjalan maakuntasuunnitelma 2030
- Pohjois-Savon maakuntasuunnitelma 2020
- Pirkanmaan maakuntasuunnitelma 2001+ – Menestystä kaikille
- Keski-Suomen maakuntasuunnitelma
- Uudenmaan maakuntasuunnitelma 2025, Visio ja strategia
- Kainuun maakuntasuunnitelma 2020
- Etelä-Pohjanmaan maakuntasuunnitelma 2020
- Varsinais-Suomen maakuntasuunnitelma 2020
- Kymenlaakson kehittämisstrategia 2002–2010
- Keski-Pohjanmaan maakuntastrategia 2001–2005
- POKAT 2006 eli Pohjois-Karjalan maakuntaohjelma
- Itä-Uudenmaan Maakuntastrategia (2002)
- Päijät-Hämeen Maakuntastrategia 2001 ja 2003

Katsaus maakuntasuunnitelmien sisältöihin

Lapin maakuntasuunnitelma

Lapin maakuntasuunnitelma sisältää tiedot maakunnan kehitysnäkymistä, vision ja tavoitteet sekä strategian, joka muodostuu tavoitteista ja toimenpiteiden linjauksesta. Kaikilla näillä on oma erillinen osionsa. Lisäksi suunnitelmassa kuvataan sen vaikutusten arviointia ja seuranta sekä kuvataan suunnitelman laadintaprosessi. Suunnitelma koskee ajanjaksoa 2002–2020.

Suunnitelma on luonteeltaan yksityiskohtainen. Tavoitteet ja strategiat kohdistuvat ensisijaisesti maakunnan elinkeinoelämän ja osaamisen kehittämiseen. Yritystoiminnassa panostetaan verkostomaiseen toimintatapaan, lähinnä toimialakohtaisten klustereiden syntyminen. Tärkeitä toimialoja ovat raaka-ainetuotannossa metsä-, kaivannais- ja metalliteollisuus, joissa kaikissa pyritään panostamaan jalostustoimintaan. Toinen keskeinen toimiala on matkailu, jota kehitetään jatkossa elämystuotannon ja hyvinvointipalveluiden avulla. Nämä tulevaisuuden alat nojaavat ICT-alan kehitykseen. Maakunnassa on myös kemian- ja mikroteknologian osaamista, jota kehitetään edelleen esimerkiksi kylmäteknologian osalta. Osaamisen kehittäminen tapahtuu kaksijakoisesti. Toisaalta turvataan perusopetus ja toisaalta sekä korkeakoulutus että ammatillinen opetus pyrkivät täyttämään yritysten tarpeet. Muita suunnitelman aiheita ovat alueellisen ja paikallisen yhteistoiminnan edistäminen, sosiaalisen hyvinvoinnin ylläpitäminen, alueidentiteetti ja kulttuuri sekä ympäristön kehittäminen.

Alue- ja yhdyskuntarakenteen kehittämisessä tukeudutaan monikeskuisuuteen. Pääpaino on kunnallisessa ja verkostomaisessa kehittämisessä. Lapissa on kaksi aluekeskusta ja kuusi seutukuntaa, joiden jokaisessa kunnassa pyritään säilyttämään oma keskustatoimintojen alue. Lisäksi maakunnassa on matkailukeskuksia ja kyläkeskuksia. Kaikkien keskusten toivotaan profiloituvan ja siten täydentävän toisiaan, ei kilpailevan keskenään. Palveluiden tarjonta etenee hierarkisesti keskustasolta toiselle. Maaseudulla palvelut pyritään ylläpitämään vain kyläkeskuksissa erilaisin mobiilitekniikoin ja uusien palveluratkaisuin.

Yhteysverkoista keskeisiä ovat maantiet. Niiden kehittämisessä painotetaan valtakunnan rajat ylittävää liikennettä sekä kyläteiden ylläpitoa. Lentoliikenteessä keskitytään aluekeskusten ja matkailukeskusten välisen yhteyksien kehittämiseen sekä suorien yhteyksien luomiseen Keski-Eurooppaan ja lähialueille. Junaliikenteen odotetaan kasvavan ja panostus kohdistuu nopeiden junayhteyksien kehittämiseen.

Lapin maakuntasuunnitelmassa painottuvat maakunnan voimavarojen kuvaus ja niiden kehittämiseen tarkoitetut toimenpiteet, kokonaissaavutettavuus, ylimaakunnallinen verkostoituminen, elinkeinostrategiat sekä oppilaitosten rooli alueellisen osaamisen vahvistamisessa.

Pohjois-Pohjanmaan maakuntasuunnitelma

Pohjois-Pohjanmaan maakuntasuunnitelma sisältää lähtötiedot eli toimintaympäristön muutoksen ennakkoinnin ja omien vahvuuksien esittelyn, vision eli tavoitetilan, strategian sekä seurannan ja arvioinnin. Varsinaiset tavoitteet ovat samassa osiossa strategian kanssa. Suunnitelman koskee vuosia 2003–2020.

Suunnitelman erityisyys on sen tavallista ”strategisemmassa” otteessa. Suunnitelman tavoitteet ja strategiat ovat pitkälti samat kuin Lapilla ja Kainuulla.

Toimintalinjoja on viisi: elinkeinot ja kilpailukyky, osaaminen ja koulutus, peruspalvelut ja hyvinvointi, alueiden vetovoima/ympäristön laatu ja verkostojen toimivuus sekä alueiden maakunta ja toimintamallit. Näistä osaamisen ja koulutuksen toimintalinja on keskeisin. Maakuntasuunnitelman tavoitteisiin on kirjotettu myös toiminnan lähtökohtana olevat arvot, jotka sisältyvät visioon. Lisäksi toimintalinjojen toimeenpanoa ohjaavat läpileikkaavat, ns. horisontaaliset teemat, joita ovat nuorten huomioon ottaminen, kansainvälisyys ja tietoyhteiskunnan kehittäminen. Kolmas erityisyys on aluesuunnittelun ja aluekehittämisen ohjausjärjestelmän rakentaminen ja sen asettaminen koko suunnitelmaa ja sen sisältöä ohjaavaksi järjestelmäksi. Näin syntyy erillinen aluekehitysklusteri, joka kokoa kaikki toimintalinjat, sitä toimeenpaneavat klusterit sekä kaiken maakuntaa koskevan ohjelmaperustaisen kehittämisen.

Suunnitelmassa esitetty kehitysstrategia perustuu osaamisen ja elinkeinoiden kehittämiseen, jotka yhdessä mahdollistavat innovatiivisen toimintaympäristön luomisen ja sitä kautta kilpailukykyisen maakunnan toimintaedellytykset. Kummankin osa-alueen kehittäminen tapahtuu klustereiden kautta, joita ohjaillaan aluekehittämisen keinoin. Kehittämistyön arvoja ovat hyvinvointi, oikeudenmukaisuus, vastuu ympäristöstä, luotettavuus ja tasa-arvoisuus. Aluekehittämisen toimintamalleja ovat seudullinen 1+3-yhteistyömalli, multipoliskonsepti, oppivat alueet-periaate sekä saumattoman palveluketjun tuottaminen eli hallinto- ja toimialat ylittävä peruspalveluiden tuottaminen.

Aluerakenteen kehittäminen perustuu vahvasti erilaisiin keskustasoihin ja niiden erityisyyksien tukemiseen. Käytännössä Oulun seutu ja kaupunki toimivat sekä maakunnan että koko alueen veturina. Samalla se on myös valtakunnan osakeskus, maakuntasuunnitelmassa asetetuissa tavoitteissa heti seuraavana Helsingin jälkeen.

Asiasisällöllisesti suunnitelmassa keskitytään kilpailukykyyn vaikuttavien voimavarojen osoittamiseen ja niiden kehityslinjausten avaamiseen. Erityisen tärkeitä ovat osaamis- ja elinkeinostrategiat sekä verkostoituminen niin maakunnan sisällä kuin ylimaakunnallisestikin. Maakunnan perustietojen ja alueellisten eroavaisuuksien esittely suoritetaan tiivistetysti.

Keski-Pohjanmaan maakuntastrategia

Maakuntastrategian rakenteen pääpaino on vision ja tavoitteiden sekä yleisten kehittämisvälineiden esittelyssä. Toimintaympäristön kuvaus sekä seuranta ja arviointi puuttuvat kokonaan. Maakuntastrategia koskee ajanjaksoa 2002–2005.

Keski-Pohjanmaan kehittämisstrategia on kolmiosainen. Jokaisessa osassa kuvataan omat arvot sekä toimintatavat, joilla tavoitteet saavutetaan globaalisti, kansallisesti ja maakunnallisesti. Arvokokonaisuudet ovat taloudelliset tavoitteet, kestävät arvot sekä yhdessä yhteistyön näkökulmat. Maakunnan visiona on tulla osaamiskeskittymäksi, jonka erityisosaamista tukevat vahva logistinen sijainti, toimiva perustuotanto ja viihtyisä elinympäristö. Erityisosaamisaloina mainitaan mm. kemianteollisuuden, veneenrakennuksen, verkostoituneen elintarviketuotannon sekä RF-tekniikan aloilla. Osaamisen kehittäminen on osa taloudellisten tavoitteiden saavuttamista sekä kestävien arvojen ylläpitämistä.

Maakuntasuunnitelma pyrkii vahvistamaan pääkeskustaan, Kokkolaa, joka on maakunnan aluekeskus ja keskeinen peruspalveluiden tuottaja. Tämän odotetaan profiloivan maakuntaa sekä edistävän aluerakenteen toimivuutta. Kokkola on myös tärkeä logistinen ja elinkeinoelämän keskus. Muita teollisuuden keskittymiä löytyy Kaustisista, Sievistä, Ylivieskasta ja Pietarsaaresta. Rannikkoalueet ovat tärkeitä perunanviljelyalueita, muualla keskitytään maidontuotantoon. Maaseudun tukeminen tapahtuu palveluita hajauttamalla, uusia teknologioita hyödyntämällä sekä seutu- ja kuntayhteistyötä lisäämällä. Suunnitelmassa tuetaan myös syrjäisen maaseudun olemassa olevia rakenteita. Keski-

Pohjanmaan maakuntasuunnitelma pyrkii siis samanaikaisesti kehittämään voimakasta aluekeskusta ja tukemaan paikallisimpiakin voimavaroja.

Asiakirjassa näkyy kiteytetty, arvoihin ja yleisiin toimintaperiaatteisiin pyrkivä käsittelytapa. Varsinaisten strategioiden esittely jää vähemmälle sosiaalisen pääoman korostamista lukuun ottamatta. Esimerkiksi voimavarojen esittely on niukkaa, samoin kehityskäytävien ja innovatiivisuuden esittely. Eniten painottuvat verkostoitumisen ja elinkeinostrategioiden esittely sekä kulttuuri- ja luonnonympäristön korostaminen.

Kainuun maakuntasuunnitelma

Kainuun maakuntasuunnitelma sisältää tiedot maakunnan kehitysnäkymistä, vision, tavoitteet ja strategian, joka muodostuu alatavoitteista ja erillisten toimenpiteiden linjauksesta. Kaikilla näillä on oma erillinen osionsa. Lisäksi suunnitelmassa kuvataan sen vaikutusten arviointia ja seurantaan sekä kuvataan suunnitelman laadintaprosessi. Suunnitelma koskee ajanjaksoa 2002–2020.

Alueellisen kehittämistyön ja innovaatioympäristön merkitys korostuvat suunnitelmassa. Suunnitelma on informatiivinen ja konkreettinen kehittämissuunnitelmassa, sillä se sisältää erityiset toimintalinjat, joista jokainen on avattu mahdollisimman pitkälle. Kehittämisstrategia koostuu viidestä toimintalinjasta, joiden tarkoitus on alueen vetovoiman ja toimivuuden turvaaminen. Toimintalinjat ovat osaamisen vahvistaminen ja innovaatioympäristön kehittäminen, elinkeinojen, tuotantorakenteen ja yrittäjyyden edistäminen, hyvinvoinnin edellytysten parantaminen, ympäristön ja infrastruktuurin hoito sekä vuorovaikutuksen ja yhteistyön tehostaminen.

Suunnitelman perustana on elinkeinojen dynaaminen kehittäminen. Elinkeino- ja tuotantorakennetta kehitetään ja toimintatapoja uudistetaan. Koulutus- ja tutkimuspalvelut sidotaan elinkeinoelämän tarpeisiin ja luodaan toimiva alueellinen innovaatioympäristö. Toinen vetovoimaa lisäävä tekijä on hyvinvoinnin edistäminen sekä ympäristön ja infrastruktuurin toimintakyvyn varmistaminen. Malli toimii yhteistyön, paikallisen aloitteellisuuden sekä maakuntahallinnon kehittämisen avulla. Jo nyt Kainuussa toteutetaan kokeilua, joka tähtää maakunnalliseen itsehallintomalliin.

Kehittämisstrategiaa toteutetaan ja tuetaan aluerakenteen ja alueidenkäytön suunnittelulla. Tässä ennakkoinnilla on erityinen osuus. Aluekehittämisessä pidetään kiinni monikeskuisuudesta, maakuntakeskuksen (Kajaani–Sotkamo) lisäksi toimintoja keskitetään kahteen muuhun kaupunkimaiseen keskukseen (Kuhmo ja Suomussalmi). Peruspalvelut tarjotaan kaikissa kuntakeskuksissa. Asutus ja elinkeinoelämä keskitetään valtateiden varsille. Mikäli alue ei kehity toivottavalla tavalla tai jos muuttoliike voimistuu odotettua enemmän, joudutaan resursit kohdistamaan yksinomaan Kajaaniin.

Kainuun maakuntasuunnitelmassa painotetaan maakunnallisia voimavaroja, verkostoitumista, saavutettavuutta, elinkeinoelämän strategioita sekä innovaatioympäristön kehittämistä. Maakuntasuunnitelma käsittelee monipuolisesti eri aihepiirejä.

Pohjois-Karjalan maakuntaohjelma

Maakuntaohjelma on rakenteeltaan pitkälti samanlainen kuin maakuntasuunnitelmat yleensä, vaikka siinä esitettävät voimavarojen ja toimintaympäristön kuvaukset jakautuvat sekä ohjelman alkuun että loppuun. Ensin tarkasteltavien kehittämismahdollisuuksien jälkeen tulevat asetetut tavoitteet, jotka ovat liittyvät väestönkasvun ja työllisyyskehityksen parantamiseen. Tämän jälkeen esitetään aluekehityksen lähtökohdat sekä fokusoidaan kehittämistoimenpiteet. Toivottava kehitys esitellään tärkeiden klustereiden kautta sekä seudullisen profiloinnin avulla. Lopuksi tarkastellaan yleisiä kehitysnäkymiä sekä esitellään

varsinaiset kehittämistoimenpiteet toimintalinjoittain. Suunnitelman lopussa kuvataan myös maakuntaohjelman suhdetta muihin erityisohjelmiin sekä ohjelman seuranta, arviointia ja valmisteluprosessia. Ohjelma koskee v. 2003-2006.

Ohjelman toimenpiteet kohdistuvat ensisijaisesti yritystoiminnan ja yritysten toimintaympäristön kehittämiseen, jossa tärkeitä kohteita ovat klusterialat, naisyrittäjyys ja yritysten edunvalvontatyö. Toiseksi toimenpiteet kohdistuvat osaamisen ja työvoiman valmiuksien parantamiseen, jossa panostetaan työllisyyden edistämiseen sekä koulutuksen ja osaamispääoman kehittämiseen. Maa-seudun kehittämisessä painotetaan elinkeinojen monipuolistamista ja perusmaatalouden, metsätaloustoimenpiteiden sekä elinkeinokalatalouden kehittämistä. Ja neljänneksi, rakenteiden kehittämisessä panostetaan osaamisen ja koulutuksen investointeihin, yhteysverkkohankkeisiin, luonnon ja rakennetun ympäristönhoitoon sekä arkielämän kehittämiseen.

Maakuntaohjelma on luonteeltaan hieman erilainen kuin useimmat maakuntasuunnitelmat. Sen toimenpiteet ovat kohdistetumpia – jopa sillä tarkkuudella, että kohdennettavat tukivarat tai rahoittajalähteet on esitelty. Ohjelma painottuu voimakkaasti elinkeinoelämän kehittämiseen. Aluerakenteen kuvaaminen ja sen kehittäminen ovat alisteisia tälle tavoitteelle, mistä syystä sen kuvaaminen on niukempaa.

Maakuntaohjelma on luoteeltaan laaja-alainen ja se käsittelee erilaisia kehittämislinjauksia monipuolisesti. Vähiten maakuntaohjelmassa painottuvat maakunnan sisäiset ja ylimaakunnallisia kehityskäytävät, joita ei kuvata juuri lainkaan. Erityisesti painotettuja aiheita ovat erilainen verkostoituminen, osaamis- ja elinkeinostrategiat sekä innovaatiotoiminnan ja klusteritoiminnan esittely.

Pohjois-Savon maakuntasuunnitelma

Pohjois-Savon maakuntasuunnitelman motto voisi olla: ”Kaikki kaikesta”, sillä se sisältää hyvin laaja-alaisen ja monipuolisen kuvauksen maakunnan kehittämislinjoista. Maakuntasuunnitelma sisältää lähtötietojen, vision ja strategian sekä määrällisten tavoitteiden lisäksi kuvauksen tavoitellusta kehityksestä. Lisäksi maakuntasuunnitelmassa on laaja liiteosio, jossa esitetään tarkemmin suunnitelman tavoitteet, kehitysnäkymät, kulttuuriympäristöt sekä kuvataan kartoin maakunnan aluerakenne ja asutustihentymät. Suunnitelma koskee ajanjaksoa 2002–2020. Tämän ajanjakso jakautuu käytännössä kolmeen ajanjaksoon, jossa kehitys tapahtuu asteittain.

Maakuntasuunnitelman vision mukaan maakunnasta tehdään henkisesti ja sosiaalisesti hyvinvoiva, hyvän ympäristön sekä tasa-arvon monikulttuurinen ja vauras maakunta. Ydinstrategioita tämän saavuttamiseen ovat aluetalouden vahvistaminen, elinkeinojen ja yrittäjyyden edistäminen klusterein, sivistyksen ja osaamisjärjestelmien kehittäminen, hyvinvoinnin vahvistaminen ja palveluiden kehittäminen innovaatioin, ympäristön ylläpitäminen hyvänä ja tuotantokykyisenä sekä aluerakenteen kehittäminen näitä kaikkia em. tukevaksi verkostoitumalla niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin. Jokaiselle näistä strategioista on asetettu erillisiä alatavoitteita, -visioita ja -strategioita. Mielenkiintoista on, että maakunnassa on kartoitettu niin päättäjien kuin kansalaistenkin arvomaailmaa ja myös sitä pyritään kehittämään suunnitelmallisesti.

Maakunnan elinkeinostrategia perustuu klusterien kehittämiseen. Kehitettäviä klustereita ovat elintarvike, hyvinvointi, ICT, kulttuuri, matkailu, metsä, metalli sekä ympäristö ja bioenergia. Klusterit linkittyvät toisiinsa erityisesti teknologisen ja ICT-alan kautta. Klusterien toimintaa linkitetään myös osaamiskeskusohjelman avulla. Lisäksi hyödynnetään myös ylimaakunnallista osaamiskeskustoimintaa. Osaamisen vahvistamisessa painotetaan koulutusta sekä tutkimus- ja kehittämistoimintaa. Tähän jälkimmäiseen kohdistetaan lisää voimavaroja ja yritystoiminnan osuutta lisätään aiempaa enemmän.

Maakuntasuunnitelman erityisyytenä on se, että tavoitellun kehityksen pohjana on kaksi eri väestöennusteeseen perustuvaa kehitysnäkymää. Lisäksi aluerakenteesta esitetään kolme eri skenaariota: seutu-, viitostie- ja Kuopio-keskeinen vaihtoehto. Kaikissa tapauksissa pyritään edistämään Kuopion asemaa kansallisena ja kansainvälisenä keskuksena. Muiden seutujen toimintaa kehitetään olosuhteiden ja tehtyjen vaihtoehtojen mukaan. Aluerakenteen tavoite vuoteen 2020 on muodostettu lähinnä seutu- ja Kuopio-keskeisen vaihtoehtojen pohjalta painottaen myös Iisalmen ja Varkauden sekä kunkin kunnan ja seudun omista lähtökohdista tapahtuvaa kehittämistä.

Maakuntasuunnitelmassa esitetyt aluerakenteen ja elinkeinoelämän kehittämiseen sekä osaamisen vahvistamiseen liittyviä asiasisältöjä painotetaan tasa-arvoisesti.

Varsinais-Suomen maakuntasuunnitelma

Varsinais-Suomen maakuntasuunnitelma esittelee aiheensa hieman eri järjestyksessä esiteltyinä kuin muut. Ensin esitellään maakunnan tavoiteltu kehitys ja toimenpiteet ja vasta sen jälkeen voimavarat, jotka mahdollistavat tämän kehityksen. Suunnitelmaan kuuluu myös seuranta ja arviointi. Suunnitelma koskee ajanjaksoa 2001–2020. Maakuntasuunnitelmaan liittyy myös internet-sovellus, missä jokaisesta tavoitteesta ja megatrendistä kootaan aineistoa suunnitelman toteutumisen seurantaan ja suunnitelman muutostarpeen arviointiin.

Maakuntasuunnitelmassa nostetaan esille keskeisiä toiminnan puitteita. Yleisinä tavoitteina on eri toimijoiden yhteistoiminnan parantaminen kaikilla tasoilla, maakunnan painoarvon kohottaminen Itämeren keskuksena, Turun seudun kehittäminen kaikkien liikennemuotojen logistiseksi keskuksiksi, maakunnan tasa-arvoinen kehittäminen ja riittävän työpaikkatarjonnan turvaaminen, kansainvälisen yhteistoiminnan lisääminen sekä päätiestön ja raideliikenteen kehittäminen.

Maakunnallisina voimavaroina tunnistetaan monipuolinen elinkeino- ja osaamisrakenne, sijaintitekijät sekä vetovoimainen ympäristö. Elinkeinoelämän merkittävimpiä aloja ovat elektroniikka ja perusteollisuus. Elektroniikka-ala keskittyy Turku–Salo -akselille. Elintarviketeollisuus on tärkeä ala. Jatkossa halutaan kehittää luomutuotantoa, ympärivuotista vihannes ja kasvihuonetuotantoa sekä rehut tuotantoa. Vahvuuksia ovat myös telakka- ja autoteollisuus, niihin liittyvä alihankinta sekä metalli- ja koneteollisuus. Uusia aloja ovat lääkekehitys- sekä biotekniikan alan tutkimus-, tuotekehitys- ja yritystoiminta. Myös matkailulta odotetaan paljon. Keskeinen haaste on uudistaa perinteisiä aloja sekä sitoa niihin uutta teknologiaa ja toimintamalleja.

Aluerakenteen osalta painotetaan erityisesti yhteysverkkojen kehittämistä. Tieliikenteen kehittämisen pääkohde on E18 moottoritie. Muita kohteita ovat nykyisen E8 liittäminen TEN-verkkoon sekä muun päätiestön kehittäminen. Myös joukkoliikenteen sekä kevyen liikenteen edellytyksiä parannetaan. Turku on tärkeä kansainvälisen liikenteen keskus, sillä satamatoiminnan lisäksi jo nyt puolet lentoliikenteestä suuntautuu ulkomaille. Jatkossa panostetaan erityisesti liikennöintiä Tukholmaan.

Maakuntasuunnitelmassa vähiten painottuvia aihepiirejä ovat fyysiset ja inhimilliset voimavarat, ylimaakunnalliset verkostot, alueiden yhteistyömuodot sekä tietoverkot.

Keski-Suomen maakuntasuunnitelma

Maakuntastrategian rakenteen pääpaino on vision ja tavoitteiden sekä toimenpiteiden esittelyssä. Maakunnallisia menestystekijöitä ja toimintaympäristön muutosta kuvataan tavoitteiden yhteydessä. Seuranta ja arviointiosio esitetään asiakirjan lopussa. Maakuntastrategia on laadittu vuonna 2002 ja sen aikajänne on noin 20–30 vuotta.

Maakunnan kriittisiä menestystekijöitä ovat Jyväskylän ja muun maakunnan välisen tasapainoisen aluerakenteen kehittäminen, osaamistoiminta, yritystoiminnan kehittäminen, tietoliikenteeseen liittyvät palvelut ja toiminnot, asuin- ja muu ympäristö sekä hyvinvoinnin ja hyvinvointipalveluiden turvaaminen. Maakuntasuunnitelmassa esiin nostettuja arvoja ovat tieto, taito, yrittäjäyys, elämänlaatu ja monikeskuksisuus. Näiden arvojen ja niistä johdetun vision toteuttamista kuvataan yksilöidyillä tavoitteilla ja joskus myös kohdistetuilla strategioilla aiheista: väestönkehitys ja työvoima, aluetalous, elinkeinojen ja yritystoiminnan kehittäminen, osaamisen vahvistaminen, hyvinvointipalvelut, liikenne ja yhteysverkot, tekninen huolto, ympäristö ja luonnonvarojen käyttö sekä kulttuuri- ja maakuntaidentiteetti. Aluerakenteen esittäminen kokoaa kaikki em. aihepiirit ja esittelee valitut skenaariot.

Aluerakenne on Keski-Suomen keskeinen kehittämisen kohde. Toimintojen ja väestönkasvun odotetaan keskittyvän niin valtakunnallisesti, maakunnallisesti kuin kunta- ja kylätasollakin. Tavoitteena kuitenkin on, että pienet keskukset nousevat nykyistä voimakkaammin esille. Kehittämislinjauksissa pyritään tasapainoiseen aluerakenteeseen ja monikeskuksisuuteen, jossa keskuseudut erottuvat selkeästi.

Aluerakenteen kehittämiseen liittyy kolme skenaariota. Näistä toteutettava on kahden skenaarion risteytymä, jossa jokaisella seudulla on omat roolinsa. Maaseutualueet liitetään maakunnan palveluverkkoihin ja profiloitetaan maa- ja metsätalouden sekä erikoistuneen pk-yrittäjyyden, matkailun ja bioenergian tuotantoalueina. Keskusten väliset liikenneyhteydet turvataan, maaseudulla palveluiden tarjontaa ja joukkoliikennettä hoidetaan räätälöidyillä palveluilla. Alue- ja yhdyskuntarakenteen kehittämisen tavoitteena on "luoda kaikkialle pk-yritystoimintaa tukeva ja peruspalvelut turvaava keskusverkko elinvoimaisine maaseutualueineen".

Eniten painotettuja aiheita ovat toimintaympäristön muutokseen ja ennakointiin liittyvä arvottaminen sekä oppilaitosten toiminta.

Pohjanmaan maakuntasuunnitelma

Pohjanmaan maakuntasuunnitelma sisältää toimintaympäristön muutoksen kuvauksen, vision ja tavoitteet, strategian sekä seurannan ja arvioinnin. Maakuntasuunnitelmassa esitellään laajasti maakunnallisen kehittämistyön vaiheita, tarkastellaan kehittämistyön, taustoja ja dynamiikkaa. Suunnitelman aikajänne on ajanjakso 2003–2020.

Suunnitelman yleisinä tavoitteina ovat taloudellinen kasvu ja hyvinvointi. Erityisiä tavoitteita ovat osallisuus (hyvä hallintotapa, aktiivinen osallistuminen, suuri sosiaalinen pääoma), kilpailukyky (monipuolinen osaaminen, kulttuuri ja vapaa-ajantoiminta, elävä maaseutu ja kaupunki, integroitunut ja älykäs maakunta, innovaatiokyky) ja kestävä kehitys (turvallisuus ja ihmisläheiset hyvinvointipalvelut, työllistyvyys, luonnon monimuotoisuus ja yhdenmety käyttö). Näistä jokaisesta osatavoitteen osasta on johdettu oma strategiansa ulkoisten ja sisäisten SWOT-analyysien perusteella. Tuloksena on joko ehkäiseviä, rakentavia, kehittämis- tai nuolenkärkistrategioita. Osatavoitteet ja strategiat ovat lopuksi priorisoitu. Osaamisen kehittäminen, tehokas liikenne- ja infrastruktuuri ja innovaatiojärjestelmä nousevat keskeisiksi tekijöiksi kilpailukyvyyn osatavoitteessa.

Erytystä suunnitelmassa on osallisuuden ja kansalaisaktiivisuuden korostaminen. Elinkeinoelämän kehittäminen korostuu vähemmän kuin useissa muissa maakunnissa. Aluerakenne nähdään tavoitteiden ja strategioiden kannalta keskeisenä mahdollistajana, mutta sitä ei nosteta keskiöön tai tarjota sille erityisiä osioita. Vaikka suunnitelman alussa kuvataan runsaasti oppivan alueen ja menestyvän alueen tuntomerkkejä, suunnitelmassa ei juurikaan painoteta verkostoitumiseen, osaamisalueisiin, ennakointiin, uusiin yhteistyömalleihin ja osaamisnno-vaatioihin liittyviä tekijöitä.

Etelä-Pohjanmaan maakuntasuunnitelma

Etelä-Pohjanmaan maakuntasuunnitelmassa huomioidaan toimintaympäristön ja kehittämistarpeiden kuvaus. Siinä esitettyä visiota toteutetaan kehittämisstrategialla, johon kuuluvat tavoitteet ja teemakohtaiset kehittämistavoitteet. Lisäksi kuvataan seuranta- ja arviointiprosessia sekä maakunnassa kansallisin ja EU-varoin toteutettavaa ohjelmatoimintaa. Suunnitelma koskee ajanjaksoa 1999–2020.

Maakuntasuunnitelma on luonteeltaan systemaattinen, johdonmukainen ja yksityiskohtainen. Se ottaa haltuun sekä hallinnollisesti että asiakohtaisesti kaiken maakuntaan liittyvän suunnittelun. Ylimaakunnallinen yhteistyö ja kehittäminen nostetaan selkeästi esiin. Pää tavoitteita on kolme: väestömäärän vakiinnuttaminen 200 000 henkilöön, alueellisen osaamis- ja innovaatiojärjestelmän ”tasokorotus” sekä maakunnan myönteisen imagon vahvistaminen ja vuorovaikutuksen parantaminen. Vaikka kehittämisstrategian ydin on yrittäjyydessä ja sen vahvistamisessa kehittämällä osaamista, elinympäristöä ja vuorovaikutusta, lähtee teemoittainen kehittäminen seutukunnallisen vuorovaikutuksen ja elinvoimaisuuden vahvistamisesta ja vasta sitten yrittäjyyden ja elinkeinoelämän kehittämisestä.

Muista maakuntasuunnitelmista poiketen tässä huomioidaan maankäytön suunnittelu keskeisenä teemana. Aluerakenteellisesti maakunta on maaseutuvaltainen ja yhdyskuntarakenteeltaan nauhamainen. Maantiet yhdistävät kunta- ja kaupunkikeskuksia toisiinsa. Aluerakenteen kehittämisessä pyritään monikeskuksisuuteen, jossa jokaisella seutukunnalla on oma erityinen elinkeinorakenne ja alueelliset piirteensä. Seinäjoki on maakunnan osaamiskeskus ja sen asemaa on rakennettu järjestelmällisesti keskittämällä alueelle hallintotoimintoja, kuten TE-keskus. Myös osaamiskeskus Foodwest Oy sekä Vaasan, Helsingin ja Jyväskylän yliopistojen sivukonttorit ovat Seinäjokeen kohdistettuja aluekehittämistoimenpiteitä. Maakuntakeskuksen kehittäminen lähtee laaja-alaisen yritystoiminnan kehittämisestä ja osaamiskeskittymästä, jossa tavoitteena on tulla kansallisen tason keskuksiksi. Maaseutualueet ovat toinen keskeinen painopiste. Ne nähdään keskusalueiden työssäkäyntialueina sekä raaka-ainevirtojen lähteenä ja väestön asuinpaikkoina. Ylimaakunnallinen yhteistyö korostuu seudullisen yhteistyön ohella. Ylimaakunnallista toimintaa kehitetään sekä lähimaakuntien että laajemmin Perämerenkaaren ja pääkaupunkiseudun kanssa.

Maakuntasuunnitelmassa painotetaan erilaisten alueiden työnjakoon, verkostoitumiseen ja innovaatioympäristön kehittämiseen sekä saavutettavuuteen ja innovaatioiden tuotantoon liittyvät tekijöitä. Hieman heikommin huomioidaan vain maakunnan sisäiset kehityskäytävät.

Satakunnan maakuntasuunnitelma

Satakunnan maakuntasuunnitelmasta löytyvät kaikki osiot. Suunnitelmassa esitetään kolme skenaariota sekä niistä keskimmäiseen perustuva visio, tavoitteet ja strategiat. Seurannan ja arvioinnin lisäksi maakuntasuunnitelmassa on erillinen osio, joka kuvaa suunnitelman suhdetta valtakunnallisiin alueidenkäyttötavoitteisiin ja sen keskeisiin teemoihin. Suunnitelma koskee ajanjaksoa 2003–2030.

Maakuntasuunnitelman tavoitteena on saada aikaan yhteinen näkemys kehittämisestä ja luoda maakuntaan uudenlainen avoimuuteen, yhteistyöhön ja vuorovaikutteisuuteen perustuvat suunnittelukulttuuri. Suunnitelmassa ilmoitettuja kehittämisen keskeisiä tavoitteita ovat hyvinvoinnin edistäminen, ympäristön ja aluerakenteen kehittäminen, maaseudun elinvoimaisuuden tukeminen, vireä ja kilpailukykyinen yritystoiminta, elinkeinoelämää tukeva innovaatio- ja osaamisjärjestelmä, tuottava kulttuuri- ja matkailutoiminta.

Aluerakenteellisesti esiin nousee vahva seudullisuuden ja monikeskuksisuuden korostaminen. Pori ja Rauma sekä kaksi muuta seutua ovat aktiivisen kehittä-

tämisen kohteina, ylimaakunnallista kehittämistä suositaan ja innovaatiojärjestelmällä pyritään hyödyttämään myös maaseutua, jota tuetaan aivan erityisesti. Yhteys valtakunnallisiin alueidenkäyttötavoitteisiin huomioidaan erillisenä lukuuna. Käsitellyt teemoja ovat aluerakenteen toimivuus, yhdyskuntarakenne ja elinympäristön laatu, kulttuuri- ja luonnonperintö, yhteysverkot ja tekninen huolto sekä erilliset luonnon ja kulttuuriset aluekokonaisuudet

Erityisen hyvin suunnitelmassa huomioidaan luonnonympäristöllisiin kokonaisuuksiin, toimintaympäristön muutokseen ja ennakointiin sekä oppilaitosten rooliin liittyvät asiat. Ainoastaan ylimaakunnalliset kehityskäytävät puuttuvat suunnitelmasta kokonaan. Maakuntasuunnitelmassa on mielenkiintoista vahva ylimaakunnallisen yhteistyön korostaminen ja tietynlainen realismi arvioitaessa maakunnan kehitystä ja sen uhkia.

Kymenlaakson kehittämisstrategia

Kymenlaakson kehittämisstrategia poikkeaa rakenteeltaan maakuntasuunnitelmista, vaikka se on sellaiseksi tarkoitettu. Strategiassa on kaksi osaa, toinen kuvaa maakunnan toimintaympäristön muutoksia ja toinen maakunnan tavoitteellista tilaa. Tavoitelaan liittyy myös strategioita. Seuranta ja arviointia ei ole lainkaan. Strategia koskee vuosia 2002–2010.

Kymenlaakson strategiassa on viisi tavoitetta: osaamirakenteiden kehittäminen, elinkeinorakenteen vahvuuksien tukeminen ja monipuolistaminen, saavutettavuuden ja vetovoimaisuuden vahvistaminen, aluetalouden parantaminen sekä aluerakenteen, käyttöasteen, asumisviihtyvyyden ja ekotehokkuuden lisääminen. Kaikissa tavoitteissa keskeistä on alueen kilpailukykyyn lisääminen. Kymenlaakso ehkäisee alueellista syrjäytymistä keskittämällä voimavaransa rajayhteistyön kautta avautuviin mahdollisuuksiin ja kehittämällä elinkeinoelämänsä osaamisen avulla. Elinkeinoelämää on tarkoitus tukea vahvasti organisoitun osaamiskeskus- ja klusteritoiminnan avulla.

Osaamisen lisäksi tärkein väline on liikenneyhteyksien parantaminen. Aluerakenteellisesti tärkeä kehittämiskohde on pääkaupunkiseudun ja Pietarin alueen saavutettavuuden lisääminen parantamalla liikenneyhteyksiä. Tämän katsotaan tuovan maakuntaan lisää toimijoita. Saavutettavuudella on yhteys strategian toiseen aluerakenteelliseen kehittämiskohteeseen eli aluerakenteen toimivuuden ja käyttöasteen parantamiseen sekä luonnonresurssien säästämiseen ja asumisviihtyvyyden parantamiseen.

Kehittämisstrategia sisältää niukasti tietoja alueen fyysisistä ja inhimillisistä voimavaroista, kehityskäytävistä, keskusten ja aluekokonaisuuksien profiloinnista sekä sisäisestä verkostoitumisesta. Vahvimmin esiin nousevat ylimaakunnallinen verkostoituminen, osaamiseen ja innovatiivisuuteen sekä saavutettavuuteen liittyvät tekijät.

Etelä-Karjalan maakuntasuunnitelma

Etelä-Karjalan maakuntasuunnitelmasta löytyy maakunnan menestystekijöiden ja megatrendien esittely, visio ja tavoitteet sekä teemoittain esitellyt strategiat. Lisäksi suunnitelmassa esitellään seurannan ja arvioinnin perusteet. Maakuntasuunnitelma koskee ajanjaksoa 2003–2030.

Maakunnallisia menestystekijöitä ovat metsäteollisuus, Lappeenrannan yliopisto, pk-yritystoiminta, Venäjän läheisyys, itärajan toimivuus, matkailu, liikenneyhteydet sekä maakunnan maaseutualueet, joiden kehittäminen edesauttaa turvaamaan metsäteollisuuden raaka-aineen saannin. Maakunnan kehityksen tavoitteena on väestökehityksen kääntäminen positiivisempaan suuntaan eli poismuuton vähentäminen sekä työpaikkojen määrän ja työllisyyden määrän lisääminen. Näihin tavoitteisiin pyritään kehittämällä aluetaloutta, elinkeinoelämää, osaamista, ympäristöä, hyvinvointia ja kulttuuria sekä hyödyntämällä si-

jaintia ja kehittämällä aluerakennetta. Strategian ytimenä on kääntää hyödyksi entinen heikkous eli sijainti Venäjän rajan tuntumassa. Koko elinkeino- ja osaa- misstrategia sekä aluerakenteen kehittäminen perustuvat tähän ajatukseen.

Aluerakenteen kehittäminen jää alisteiseksi osaamisen ja elinkeinoelämän kehittämiseksi. Lappeenranta on maakuntakeskus ja tärkein kaupunkikeskus. Lappeenrannan asemaa tuetaan mm. vahvistamalla ideaa Lappeenrannan Joutsenon ja Imatran muodostamasta Saimaankaupungista, johon kuuluu ydinakselin lisäksi kuntakeskusten verkosto. Tähän puolestaan kuuluvat Parikkala, Savitaipale, Taipalsaari, Luumäki ja ne muodostavat vastinparin tulevalle Saimaankaupungille. Paikalliset keskuksat täydentävät tätä verkostoa. Aluerakenteen keskeisin piirre on Venäjän raja ja siihen liittyvä toiminta, joka lisääntyy koko ajan esim. rajanylityksin, maahanmuuttajien määrän kasvun sekä rajakaupan kautta. Liikenteelliset järjestelyt sekä verkostoitunut elinkeinotoiminta ovat aluerakennetta muokkaavia toimintoja. Yhdyskuntarakenteen osalta painotetaan asutuksen keskittymistä perinteisellä tavalla kyliksi vanhojen kantateiden varsille, erityisesti valtatie 6 varrelle. Loma-asumisen merkitys on suuri ja jatkossa pyritään ympärivuotiseen asumiseen. Yksittäinen tärkeä kehittämiskohde on Lappeenrannan kaupunkikeskustan ja linnoitusalueen kehittäminen, millä tuetaan elävän kaupunkikeskustan syntymistä.

Maakuntasuunnitelma on aihepiireiltään laaja-alainen ja käsittelytavaltaan monipuolinen. Kaikki kriteerein etsityt asiakokonaisuudet tulevat esiin suunnitelmassa. Muita heikommin painottuvat vain maakunnan sisäiset kehityskäytävät.

Etelä-Savon maakuntasuunnitelma

Etelä-Savon maakuntasuunnitelman rakenne sisältää kaikki perusosiot: toimintaympäristön muutoksen kuvauksen, vision, tavoitteet, strategiat sekä seurannan ja arvioinnin. Lisäksi suunnitelmassa on erityinen luku, jossa kuvataan kehittämislinjausten merkitystä eli ns. strategista aluerakennetta. Maakuntasuunnitelma koskee ajanjaksoa 2003–2020.

Suunnitelma pyrkii olemaan strateginen kehittämissuunnitelma, jossa maankäytön suunnittelu ei korostu. Siksi strateginen aluerakenne esitetään omana osionaan. Maakunnan tavoitteena on linkittyä Helsingin ja Pietarin metropoli-alueisiin. Itse tavoitteita on seitsemän: maakunnan identiteetin ja imagon vahvistaminen, työvoiman saatavuuden turvaaminen kehittämällä työ-, asuin ja palveluympäristöä, väestön osaamistason sekä tutkimus-, kehittämis- ja innovaatio- toiminnan vahvistaminen, yhteistyövalmiuksien ja aseman vahvistaminen eri tasoissa verkostoissa, liikenne-, tietoliikenne- ja logististen järjestelmien kehittäminen, maaseudun sekä maa- ja metsätalouden vahvistaminen, rakenteita uudistava innovaatiopolitiikka.

Osaamisen vahvistaminen on yksi suunnitelman päätavoitteista, ja se sisältyy osittain myös muihin tavoitteisiin. Tavoitteena on väestön osaamistason nostaminen ja valittujen kärkialojen vahvistaminen sekä teknologian siirtomekanismien kehittäminen. Käytännössä reagoidaan elinkeinoelämän muuttuviin tarpeisiin ja taataan peruskoulutus sekä ikäihmisten työkykyisyys, lisätään yliopistokoulutus- ja tutkimusmahdollisuuksia ja tehostetaan yhteistyötä maakunnan sisällä. Teknologian siirtomenetelmiä ovat osaamiskeskustoimintojen ja teknologikeskustoiminta sekä tutkimus- ja tuotekehitystoiminta. Erityistä suunnitelmassa on sen toteuttaminen portaittaisesti. Kehittämistavoitteet pyritään siis saavuttamaan ohjatusti neljässä eri vaiheessa.

Suunnitelman tavoitteet ja toimenpiteet on esitetty yleisellä tasolla, lähinnä keskustelun pohjaksi tai yleiseksi linjanvedoksi. Maakuntasuunnitelma on siis aihepiireiltään laaja, mutta asioiden käsittelytapa on tiivistettyä. Vähiten siinä painottuvat maakunnan sisäiset kehityskäytävät, luonnonympäristölliset alue-

kokonaisuudet sekä osaamisinnovaatioiden tuottaminen. Erityisen hyvin on huomioitu mm. maakunnalliset tietoverkot.

Uudenmaan maakuntasuunnitelma

Uudenmaan maakuntasuunnitelma sisältää kaikki osiot, mutta hieman erilaisessa järjestyksessä kuin yleensä. Suunnitelma alkaa kehitysvisiolla ja jatkuu strategisilla valinnoilla, tavoitteilla ja toimintalinjoilla. Jokaiseen strategiaan on linkitetty vaikutusten arviointi. Lopuksi kuvataan vaikutusten kokonaisarvio. Lisäksi suunnitelman lopussa on toimintaympäristön kartoitus, johon kuuluvat sekä megatrendit että neljä eri skenaariota ja teemoittaiset kehitysnäkymät. Suunnitelma koskee ajanjaksoa 2003–2025.

Uusimaa haluaa pohjoisen Euroopan kilpailukykyisimmäksi, turvallisimmaksi ja viihtyisimmäksi metropolialueeksi. Maakuntasuunnitelmassa on kolme strategista kokonaisuutta: taloudellisen menestyksen varmistaminen maakunnan kaikissa osissa, asuntotilanteen ja asumisolosuhteiden parantaminen sekä ympäristön vaaliminen. Lisäksi maakuntasuunnitelmassa esitetään 10 muuta strategista valintaa: kilpailukyvyyn vahvistaminen, kansainvälinen verkostoituminen, kilpailukykyisten kasvualustojen tukeminen, tasapainoisen taloudellisen kehityksen edistäminen, laadukkaan asuntotuotannon, monipuolisen ja viihtyisän ympäristön turvaaminen, joukkoliikennejärjestelmän kehittäminen, kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden kehittäminen, korkeatasoisten sosiaali- ja terveyspalveluiden tarjoaminen sekä fyysisen turvallisuuden varmistaminen kaikissa olosuhteissa.

Suunnitelmassa korostuu väestönkehitys kehittämisen lähtökohtana, samoin kuin muissakin maakunnissa. Erona on että Uudellamaalla väestönkehitystä pitää myös hallita. Alueen kehittämisen keskeisiä tekijöitä on klusteripohjaisten korkeaa teknologiaa edustavien alojen kehittäminen ja aluerakenteen tasapainoinen kasvattaminen pääasiassa yhteysverkkojen ja asumisen avulla. Uusimaa tähtää kansallisen kehittämisen veturiksi ja merkittäväksi osaksi koko Euroopan ja maailman kansainvälistä talousaluetta.

Suunnitelma on tasapainoinen kokonaisuus, jossa aiheita käsitellään monipuolisesti. Erityisen keskeisiä teemoja ovat sisäinen ja ylimaakunnallinen verkostoituminen, saavutettavuus sekä elinkeinostrategiat. Ainostaan luonto- ja kulttuurikohteet painottuvat vähän. Ympäristön kehittämisessä painotetaan asuamista ja asuinympäristöä sekä ympäristön tilan suojelemista.

Itä-Uudenmaan maakuntastrategia

Maakuntastrategia on luonteeltaan hyvin tiivistetty. Se poikkeaa sekä muiden suunnitelmien että muiden strategioiden rakenteesta. Toimintaympäristön muuttosta ei kuvata osana lähtötietoja. Voimavaroista painokkaammin käsitellään väestönkehitystä, jota kuvataan erillisellä liitteellä. Kehittämistavoitteet on eritelty maakunnan ja alueen tavoitteisiin. Kehittämisen painopisteet ovat samalla strategioita, vaikka niitä kuvataan kevyesti. Seuranta ja arviointia ei esitetä. Strategia ajanjaksoa ei ole määritetty, mutta tietoja esitetään ajalla 2002–2020.

Kehittämisen painopisteinä ovat yritystoiminnan ja työpaikkojen lisääminen, alueellisen osaamisen vahvistaminen, liikenneyhteyksien parantaminen, ympäristön vaaliminen ja itäuusmaalaisen identiteetin vahvistaminen. Toimenpiteet keskitetään jo olemassa oleviin elinkeinoihin ja osaaminen kytketään osaksi näitä toimialoja. Aluekeskusohjelman ja osaamiskeskusohjelman merkitystä korostetaan tavoitteiden saavuttamisessa ja toimenpiteiden kohdistamisessa.

Aluekehittäminen näkyy lähinnä väestönkehityksen hallintana ja hillintänä sekä vetovoimaisuuden säilyttämisenä. Aluerakenteen osalta panostetaan kaupunkien ja taajamien kehittämiseen, aktiiviseen tonttipolitiikkaan ja maankäyttöön, hyvälaatuisten tonttien tuottamiseen sekä pendelöinnin vähentämiseen.

Kulttuuristen ja maisemallisten kohteiden säilyttäminen on tärkeää. Porvoota vahvistetaan maakunnan keskuksena, Sipoon roolia asuinpaikkana ja korkeatasoisen yritystoiminnan osuutta lisätään, Loviisan asemaa työ- ja asuinkeksittymänä lisätään sekä työpaikkarakennetta kehitetään. Muita kuntia kehitetään niiden maaseutumaisten lähtökohtien pohjalta hyviksi peruspalvelukeskuksiksi ja monipuolisen elinkeinorakenteen alueiksi. Aluekeskustoiminnalla pyritään kohdentamaan toimenpiteitä oikein ja hankkimaan toimenpiteisiin resursseja.

Strategiassa on kohtalaisen niukasti informaatiota. Eniten strategiassa on kuvattu luonnonympäristöllisiä aluekokonaisuuksia, keskittymis- ja hajautumisprosesseja sekä (kunnalliseen) työnjakoon ja verkostoitumiseen liittyviä tekijöitä.

Päijät-Hämeen maakuntastrategia

(Sisällönanalyysi koski sekä vuonna 2001 tehtyä maakuntastrategiaa että vuonna 2003 strategiaan tehtyjä päivityksiä)

Päijät-Hämeen maakuntastrategiassa on kuvattu toimintaympäristön muutosta, kehittämistavoitteita ja erillisiä osatavoitteita, jotka yhdessä muodostavat strategian. Maakuntastrategiasta puuttuu omien voimavarojen kuvaus sekä seurannan ja arvioinnin kuvaus. Strategia koskee ajanjaksoa 2001–2020.

Strategian päämääriä ovat dynaamiset yritykset ja yritysverkot, osaamisen kehittäminen, Euroopan onnistunein ympäristön vastuullinen huolenpito, turvallinen ja luonnonläheinen asumisen, toimiminen liikkumisen ja kulttuurin kohtauspaikkana, maakuntahenki sekä sosiaalinen elinvoima ja turvallisuus.

Kohdistettuja tavoitteita ovat yritystoiminnassa logistisen keskusroolin vahvistaminen, toimintaympäristön, liiketoimintakykyjen sekä toimintojen kehittäminen kestäväällä yhdyskuntarakenteella ja kehittämisvyöhykkeillä. Nämä kaksi viimeistä on liitetty mukaan myöhemmin, jolloin strategiaa on täydennetty aluerakenteen osalta. Osaamisessa tärkeitä ovat elinkeinoelämän alat, kuten puu-, muotoilu-, automaatio- ja kulttuurialan osaaminen sekä infrastruktuurin vahvistaminen. Ympäristön kehittämisessä panostetaan tuottokyvyn kehittämiseen, puuraaka-ainehuollon lisäämiseen sekä vesialan yritystoimintaan. Lisäksi parannetaan asuin ympäristöä, matkailun ja kulttuurin toimintaympäristöä sekä kehitetään asuntoalueiden kaavoitusta. Maakuntahenkeä parannetaan toimijoiden yhteistyötä edistämällä, omanarvon kohottamisella sekä kansalaisaktiivisuuden lisäämisellä. Sosiaalista elinvoimaa lisätään ikääntymisen vaikutusten hallinnalla, syrjäytymiskehityksen ennaltaehkäisyllä, aikuisuuteen ohjaamisella, palvelutuotannon ja -tuotteiden kehittämisellä sekä sosiaalisesti kestäväällä yhdyskuntarakenteella ja palveluiden saavutettavuudella.

Kehittämisstrategia on luonteeltaan tiivistetty. Eniten siinä painottuvat kehityskäytäviin, saavutettavuuteen sekä elinkeinoelämän ja osaamisen strategioihin liittyvät asiat. Näistä ensin mainitut on liitetty strategiaan vuonna 2003.

Pirkanmaan maakuntasuunnitelma

Pirkanmaan maakuntasuunnitelma on tiivistetty sekä rakenteeltaan että sisällöltään. Omat voimavarat ja toimintaympäristön trendit esitetään kiteytetysti. Suunnitelmassa on selkeät tavoitteet ja strategiat. Lisäksi kuvataan suunnitelman täytäntöön panoa, seurantaa ja arviointia. Suunnitelma ulottuu vuoteen 2010.

Suunnitelman esitettyjä arvoja ovat yhteisvastuu, alueellinen tasa-arvo ja elinympäristön hyvä laatu. Myös maakunnallinen itsenäisyys nousee suunnitelmassa esille. Tavoitteita ovat työttömyyden puolittuminen ja työllisyysasteen nouseminen yli valtakunnan tason, osaavan työvoiman saannin helpottuminen kasvualoilla, alueidenkäytön perusrakenteiden vahvistaminen, peruspalveluiden kilpailukykyyn säilyttäminen, yrittäjyyttä tukevan toimintakulttuurin edistäminen sekä kulttuuristen tekijöiden vahvistaminen kehittämistyössä. Strategi-

assa huomioidaan erityisesti teknologisen ja erikoisosaaminen, tuotantorakenteen monipuolistaminen, palvelutuotantoon panostaminen, yritysten tukeminen sekä viihtyisän taajamarakenteen ja kulttuuriympäristön huomioiminen. Strategiaa toteutetaan kolmella toimintalinjalla, jotka keskittyvät osaamiseen, yritys- ja tuotantorakenteeseen sekä perusrakenteiden ylläpitämiseen.

Maakuntasuunnitelmassa painottuvat eniten elinkeinoelämään ja osaamiseen liittyvät kehittämislinjaukset. Tavoitteena on osaavan työvoiman tarjoaminen erityisesti kasvualoilla. Erityisen tärkeää on tarjota tieto-osaamisen lisäksi taito-osaamista. Kaikille ikäryhmille pyritään tarjoamaan omaa osaamista. Nykyisellään Pirkanmaalla on runsaasti erilaisia koulutusorganisaatioita. Niiden toimintaa pyritään vain tehostamaan ja liittämään osaksi elinkeinoelämän tarpeita. Strategiana on teknologisen osaamis pohjan ja alueellisen erityisosaamisen kehittäminen.

Ajatuksena on, että kehitystoimet suunnataan maakunnan kilpailukyvyyn ja taloudellisen lisäarvon tuotantokykyyn. Ne ylläpitävät monipuolista palvelurakennetta ja sosiaalista turvallisuutta. Aluerakenteen lähtökohdat ja kehittämislinjat esitetään kuitenkin hyvin niukasti. Suunnitelma ei sisällä tarkkoja kuvauksia tai kehittämisen suuntaviivoja, vaan lähinnä arvottamista ja tavoitteiden esittelyä.

Aluerakenteen kehittämistä kuvataan niukasti, vaikka saavutettavuus huomioidaan tärkeänä kehittämisen kohteena. Myöskään verkostoitumista ei juurikaan painoteta suunnitelmasta.

Kanta-Hämeen maakuntasuunnitelma

Hämeen maakuntasuunnitelman rakenne poikkeaa hieman muista, vaikka siitä löytyykin toimintaympäristön kuvaus ja visio, tavoitteet sekä strategiat. Lähtötiedot kuvataan esittelemällä maakunnan vahvuuksia, heikkouksia, uhkia ja mahdollisuuksia niiden teemojen kautta, joihin myös tavoitteet kohdistuvat. Näin ollen toimintaympäristön muutoksen kuvaus nivoutuu hyvin tavoitteisiin. Suunnitelman lähtötieto-osiossa on myös esitetty tarkasti maakunnan aiempia suunnitelmia ja niiden sisältöjä. Lisäksi suunnitelmassa on erillinen vaikutusten arviointiluku, jossa oikeasti kuvataan suunnitelman taloudellisia, sosiaalisia ja ympäristövaikutuksia. Arvioinnin ovat tehneet ETLA ja Sosiaalikehitys Oy. Erityistä on myös se, että kehittäminen on jaksotettu suunnitelmassa kolmeen ajanjaksoon vuosille 2000–2006, 2007–2013 ja 2014–2020.

Suunnitelmassa käsitellyt teemoja ovat globalisaation haasteisiin vastaaminen, verkostojen ja verkostoitumisen hyödyntäminen, tietoyhteiskunnan hyödyntäminen, luonnon ja kulttuurin kehittäminen sekä hämäläisten arvojen esiintuominen. Osaamisen vahvistamiseen ja elinkeinoelämän kehittämiseen liittyvät strategiat esitellään osana näitä kaikkia teemoja. Todennäköisesti tavoitteena on elinkeinoelämän monipuolistaminen, mm. osaamisen lisääntymisen ja toimijoiden verkostoitumisen avulla.

Aluerakenteellisesti maakunnan tavoitteena on suuntautua edelleen pääkaupunkiseudulle ja nousta kuljetuspalveluiden logistiseksi keskuksiksi. Hyvät liikenne- ja tietoverkot sekä sijainti tukevat tätä tavoitetta. Yhdyskuntarakenteessa pyritään nykyisten alueiden tiivistämistrakentamiseen ja yhteysverkkojen ylläpitämiseen. Tietoverkkojen kehittämisellä on tässä erityisen keskeinen rooli.

Maakuntasuunnitelman keskustelevan otteen vuoksi maakuntasuunnitelmassa on vähän voimakkaasti painottuneita kehittämisstrategioita. Vähiten painottuvia ovat kehityskäytäviin ja alueiden työnjakoon liittyvät asiasisällöt sekä elinkeinoelämän ja osaamisen strategioita kuvaavat asiasisällöt. Selkeästi esiin tulevia kehittämislinjauksia ovat verkostoituminen, ylimaakunnallinen saavutettavuus, toimintaympäristöön ja ennakointiin liittyvät asiat sekä tietoverkkoihin liittyvät tekijät.

Kehityskäytävät, liikenneverkot sekä luonto- ja kulttuuriympäristölliset aluekokonaisuudet

Tässä listataan maakuntasuunnitelmissa esitetyt sisäiset ja ulkoiset kehityskäytävät, yhteysverkot sekä luonto- ja kulttuuriympäristölliset kokonaisuudet.

Yhteysverkot

Etelä-Suomi: E18, valtatie 8, 6, 15, 7, 12, Turun lentokenttä, Lappeenrannan lentokenttä, Kerava–Lahti-rata, Helsinki–Vantaa-ratayhteys, Via ja Rail Baltica, Vuosaaren satama, Marjarata, Länsimetro, Kotkan satama, Haminan satama, Vaalimaan rajanylitysasema.

Länsi-Suomi: Valtatiet 3, 4, 8, 9, 12, 16, 19, päärata, Porin satama, Rauman satama, Vaasan satama, Seinäjoen lentoasema, URPO-rata, yhteys Tampereelle, nopea raideyhteys välillä Helsinki–Tampere–Jyväskylä–Kuopio, Savo–Keitele kanava.

Itä-Suomi: Valtatiet 5, 6, 17, 23, 27, Oikorata (Mikkeli–Heinola–Lahti–Helsinki), Savonrata, Kuopio–Oulu-rata, Niiralan rajanylitysasema,

Pohjois-Suomi: Valtatiet 4, 8, Oulu–Kajaani–Arkangel-tieyhteys, Käylä–Salla-väylä, Luulaja–Murmansk-raideyhteys.

Sisäiset kehityskäytävät

Etelä-Suomi: Lappeenranta–Imatra-akseli (Saimaankaupunki), Turku–Loimaa-akseli, Päijät-Hämeen radanvarsitaajamat ja Lahden seudullinen kehä, Uudenmaan pääratikäytävä ja Kehä III.

Länsi-Suomi: Vaasa–Pietarsaari ja Etelä-Pohjanmaan väylä, Jyväskylän nauhamaiset työssäkäyntialueet ja Kokemäkjokilaakson ja Rauma–Eira–Huittinen-kehityskäytävät sekä Pohjois-Satakunnan säteittäinen kehitysalue, Seinäjoen kaupunkikehys.

Itä-Suomi: Paltamo–Vartiussalmi, Kajaani–Suomussalmi, Vuolijoki–Kajaani–Sotkamo sekä Kuopion–Varkauden–Iisalmen kaupungit yhdistävä tieväylä.

Ylimaakunnalliset kehityskäytävät

Etelä-Suomi: Pohjolan kolmio, Turku–Tampere–Hämeenlinna–Lahti–Kouvola–Lappeenranta–Pietari -logistiikka-akseli, Helsinki–Mäntsälä–Lahti–Jyväskylä/Mikkeli -rata- ja moottoritieakseli, Helsinki–Kotka–Hamina–Pietari -akseli sekä Via ja Rail Baltica.

Länsi-Suomi: Keski-Pohjolan väylä–Pietari, Merenkurkku, Seinäjoki–Tampere–Helsinki, Turku–Pori–Oulu, Atlantti–Karjala.

Itä-Suomi: Oulu–Kajaani–Arkangel–Komi, Kajaani–Iisalmi–Kuopio–Varkaus–Mikkeli, Vienan-Karjalan kanssa yhteinen Vihreä vyöhyke, Valtatie 5 + Savonrata, Joensuu–Kuopio–Jyväskylä–Tampere–Turku, Oulu–Kuopio–Pietari.

Pohjois-Suomi: Barentsin käytävä, Perämerenkaari, Tornionjoen ja Tenojoen matkailun, asumisen ja rajayhteistyön laaksot, Inarin–Muurmanskin teollinen vyöhyke, 4- ja 8-teiden sekä pääradan kehityskäytävät.

Luonto- ja kulttuuriympäristölliset aluekokonaisuudet

Etelä-Suomi: Saaristomeren ja Kurjenrahkan kansallispuistot, Vaskijärven luonnonpuisto, Natura 2000 -alueet, Itä-Uudenmaan jokilaaksot ja rannikkoalue saaristoinen, Saimaan järvialue, Vuoksen vesistöalue, Salpausselät I ja II, Hämeenlinna, Aulanko, Itä-Uudenmaan vanhat kaupunkimiljööt, Lappeenrannan vanha kulttuurimiljö ja kaupunkikuva.

Länsi-Suomi: Saaristo, jokilaaksot ja Suomenselän metsäiset ylänköalueet.

Itä-Suomi: Oulujärven ja Pielisen vesistöalueet, metsäiset vaara-alueet, Kolin kansallispuisto sekä suo- ja harjuluontoalueet, kyläkunnat ja vaarakylät, pienkaupunkimiljööt.

Pohjois-Suomi: Jälleenrakennusajan asuinalueet, eheät kyläympäristöt, vanhoihin elinkeinoihin liittyvät kohteet, maaseutukaupungit, jokilaaksojen maaseutualueet, Kokkolan merikaupunki ja saaristo, Kaustisen ja Kalajoen hiekkasärkät, seitsemän sillan saaristomaisemat Kokkolasta Pietarsaareen.

Kuvailulehti

Julkaisija	Ympäristöministeriö Alueidenkäytön osasto	Julkaisu-aika	Huhtikuu 2005
Tekijä(t)	Sirkku Wallin ja Janne Roininen		
Julkaisun nimi	Maakuntasuunnitelmien analyysi Auerakenteen, elinkeinoelämän ja osaamisen kehittäminen		
Tiivistelmä	<p>Maakuntasuunnitelma on uusi väline maakuntien kehittämisen keinovalikoimassa. Maakuntasuunnitelmien analysoinnin tavoitteena oli tarkastella ja vertailla suunnitelmien keskeisiä sisältöjä, joita ovat maakunnalliset voimavarat, toimintaympäristön muutostekijät, kehittämislinjaukset ja kehittämisarvot. Analyysi on ulkopuolisten tutkijoiden muodostama kuva suunnitelmista.</p> <p>Analyysiä ohjasivat kaksi toimeksiannossa asetettua teemaa: aluerakenteen sekä elinkeinoelämän ja osaamisen kehittämislinjaukset. Auerakenteen kehittäminen nähdään maakuntasuunnitelmissa pääasiassa elinkeinoelämän ja osaamisen vahvistamisen peruslähtökohtana. Tämä viestii siitä, ettei aluerakennetta mielletä yhtä usein strategisen kehittämisen kohteeksi kuin elinkeinoelämän tai osaamisen vahvistamista.</p> <p>Analyysi osoittaa, että maakuntasuunnitelmista esiin nousevat kehittämislinjaukset ja -arvot ovat varsin yhtenäisiä. Taloudellinen kilpailukyky ja elinkeinoelämän edellytysten turvaaminen osaamisrakenteita vahvistamalla yhdistävät useampia maakuntia. Maakuntasuunnitelmissa painotetaan erityisesti oppi- ja tutkimuslaitosten keskinäistä verkostoitumista ja niiden erityisosaamisen hyödyntämistä elinkeinoelämän kehittämisessä. Yhteistä on myös käsitys maakuntien ulkoisen toimintaympäristön muutoksista.</p> <p>Maakunnallinen profiloituminen on maakuntasuunnitelmissa odotettua vähäisempää. Omien voimavarojen tunnistaminen ja vahvistaminen tapahtuvat lähinnä kaupunkikeskuskohtaisten kehittämislinjausten kautta. Maakuntasuunnitelmien pohjalta on mahdollista erottaa valtakunnallisesti merkittäviä monipuolisen tuotannon ja korkean teknologian alueita, spesifien osaamisalojen, kuten hyvinvointiteknologian, kulttuuri-, matkailu- ja logistiikkaosaamisen alueita, vahvoja perinteisten tuotannonalojen alueita sekä venäjäosaamiseen ja kauttakulkuun suuntautuvia alueita.</p> <p>Vaikka maakunnat painottavat kehittämistyössä verkostoitumista sekä ylimaakunnallista ja seudullista yhteistyötä ovat alueelliseen työnjakoon liittyvien tavoitteiden ja tarkennettujen strategioiden esittäminen harvinaista. Varsinaista ylimaakunnallista ja suuralueittaista yhteistyötä tehdään eniten osaamisen vahvistamisessa.</p>		
Asiasanat	Maakuntasuunnitelmat, sisällönanalyysi, aluerakenteen kehittäminen, elinkeinojen kehittäminen, osaamisen vahvistaminen, verkostoituminen		
Julkaisusarjan nimi ja numero	Suomen ympäristö 756		
Julkaisun teema	Alueiden käyttö		
Projektihankkeen nimi ja projektinumero			
Rahoittaja/toimeksiantaja	Ympäristöministeriö		
Projektiryhmään kuuluvat organisaatiot			
	ISSN 1238-7312	ISBN 951-731-303-9 (nid.), 951-731-304-7 (PDF)	
	Sivuja 62	Kieli suomi	
	Luottamuksellisuus julkinen	Hinta	
Julkaisun myynti/jakaja	Edita Publishing Oy, Asiakaspalvelu, PL 800, 00043 Edita puh. 020 450 05, telefax 020 450 2380 sähköposti: asiakaspalvelu.publishing@edita.fi, www-palvelin: http://www.edita.fi/netmarket		
Julkaisun kustantaja	Ympäristöministeriö		
Painopaikka ja -aika	Edita Prima Oy, Helsinki 2005		
Muut tiedot	Yhteyshenkilö ympäristöministeriössä: Timo Turunen, puh. 1603 9541		

Presentationsblad

Utgivare	Miljöministeriet Markanvändningsavdelningen	Datum April 2005
Författare	Sirkku Wallin och Janne Roininen	
Publikationens titel	Maakuntasuunnitelmien analyysi. Auerakenteen, elinkeinoelämän ja osaamisen kehittäminen (Analys av landskapsöversikter. Riktlinjer för utveckling av regionstruktur samt näringsliv och kompetens i landskapsöversikter)	
Sammandrag	<p>Landskapsöversikten är nytt tillskott bland redskapen för landskapsutveckling. Syftet med denna analys av landskapsöversikterna är att betrakta och jämföra det centrala innehållet i dessa: landskapets resurser, förändringsfaktorer i verksamhetsomvärlden, utvecklingslinjer och -värderingar. Analysen återger den bild utomstående forskare fått av översikterna.</p> <p>Analysen följde två i uppdraget givna teman: utvecklingslinjerna för regionstrukturen respektive och för näringsliv och kompetens. Utvecklandet av regionstrukturen ses i landskapsöversikterna i huvudsak som en utgångspunkt för stärkandet av näringslivet och kompetensen. Detta signalerar att regionstrukturen mer sällan än stärkandet av näringsliv och kompetens uppfattas som ett objekt för strategisk planering.</p> <p>Analysen visar att de utvecklingslinjer och -värderingar, som lyfts fram i landskapsöversikterna, är nog så enhetliga. Många landskap betonar ekonomisk konkurrenskraft och tryggandet av betingelserna för näringslivet genom kompetensutveckling. I landskapsöversikterna understryks särskilt nätverk undervisnings- och forskningsanstalter emellan och utnyttjandet av dessas särkunnande in utvecklandet av näringslivet. Uppfattningarna om förändringarna i landskapens verksamhetsomvärld är också lika.</p> <p>Landskapsöversikterna tog mindre än väntat fasta på profileringen som landskap. Det var närmast i samband med utvecklingslinjerna för vissa större städer som översikterna gick in på frågan om att identifiera och stärka de egna resurserna. På basis av landskapsöversikterna kan man skilja mellan områden med mångsidig produktion och högteknologi av nationell rang, områden med kompetens inom specifika områden såsom välfärdsteknologi, kultur, turism eller logistik, områden med starka traditionella produktionsbranscher samt områden som inriktar sig på Rysslandskunnande och transitotrafik.</p> <p>Även om landskapen i sitt utvecklingsarbete betonar nätverk och samarbete mellan regioner och över landskapsgränser, så är det sällan de presenterar målsättningar och preciserade strategier för arbetsfördelning. Egentligt samarbete över gränserna för landskap och storområden förekommer mest i fråga om stärkandet av kompetensen.</p>	
Nyckelord	Landskapsöversikter, innehållsanalys, utveckling av regionstruktur, utveckling av näringar, stärkande av kompetens, nätverksbildning	
Publikationsserie och nummer	Miljön i Finland 756	
Publikationens tema	Markanvändning	
Projektets namn och nummer		
Finansiär/uppdragsgivare	Miljöministeriet	
Organisationer i projektgruppen		
	ISSN	ISBN
	1238-7312	951-731-303-9, 951-731-304-7 (PDF)
	Sidantal	Språk
	62	finska
	Offentlighet	Pris
	offentlig	
Beställningar/distribution	Edita Publishing Ab, Kundservice, PB 800, FIN-00043 Edita, Finland tel. +358 20 451 05, telefax +358 20 450 2380 e-mail: asiakaspalvelu.publishing@edita.fi, www-server: http://www.edita.fi/netmarket	
Förläggare	Miljöministeriet	
Tryckeri/tryckningsort och -år	Edita Prima Ab, Helsingfors 2005	
Övriga uppgifter	Kontaktperson vid miljöministeriet: Timo Turunen, tfn. (09) 1603 9541	

Documentation page

Publisher	Ministry of the Environment Land Use Department	Date April 2005
Author(s)	Sirku Wallin and Janne Roininen	
Title of publication	Maakuntasuunnitelmien analyysi. Aluerakenteen, elinkeinoelämän ja osaamisen kehittäminen (Analysis of the Regional Schemes)	
Abstract	<p>Regional scheme is a new tool of regional development. The purpose of this research was to analyse and compare the most essential content of the regional schemes such as the regional resources, anticipated future and developmental issues and values. The analysis of the regional schemes was made from the perspective of an external expert.</p> <p>The analysis had two themes, which were set already at the assignment. These themes were the development of regional structure and the development of economic and knowledge-based structures. At the regional schemes the former is seen as a premiere basis for the latter. In this perspective the regional structure is seen less often as an objective for strategic planning than the development of economic and knowledge-based structures.</p> <p>Analysis proves that the developmental issues and values are quite unified at the regional schemes. The effort to provide economic competitiveness through strengthening knowledge-based structures unites several regions. Regional schemes emphasize particularly the intermediate networking between educational institutions and research centres as well as utilizing them at the development of economic life. Most of the regions also share the same view of the anticipated future.</p> <p>Regions profile themselves less often than expected. Recognition and reinforcement of the regional resources occur mostly through the development of the urban core areas. It is possible to distinguish nationally important and versatile areas of manufacture and high technology and areas of specific knowledge-based talents such as wellbeing-technology, culture, leisure and logistic industry from traditional manufacturing and gateway areas.</p> <p>Thus the regions underline both networking and regional co-operation, it proved to be rare to find any stated objectives and strategies related to these in practice. They were most often found at the strengthening of the knowledge-based structures.</p>	
Keywords	Regional schemes, content analysis, development of regional structure, development of economic and knowledge-based structures, networking	
Publication series and number	The Finnish Environment 756	
Theme of publication	Land Use	
Project name and number, if any		
Financier/ commissioner	Ministry of the Environment	
Project organization		
	ISSN	ISBN
	1238-7312	951-731-303-9, 951-731-304-7 (PDF)
	No. of pages	Language
	62	Finnish
	Restrictions	Price
	for public use	
For sale at/distributor	Edita Publishing Ltd, Box 800, FIN-00043 Edita, Finland tel. +358 20 451 05, telefax +358 20 450 2380 e-mail: asiakaspalvelu.publishing@edita.fi, www-server: http://www.edita.fi/netmarket	
Financier of publication	Ministry of the Environment	
Printing place and year	Edita Prima Ltd. Helsinki 2005	
Other information	Contact at the Ministry of the Environment: Timo Turunen, phone (09) 1603 9541	

